

1926—1991 ЕЛЛАРДА АЗАТ ХАТЫН

№ 7 / 2023

СӘЕМЫЖА

ISSN 0869-1398

Светлана
Ибраһимова:
Ренатсыз яшәргә
ӨЙРӘНӘМ

мәхәббәт һәм табиблар
тудырган
МОҖҖИЗА

САРАЙ-БӘЛЕШ
ОНЫТЫЛГАН
десерт

Динә
АБДУЛЛИНА: «Бәхетле булу –
үзәбезнең кулда!»

Салатлы Босток

talantgold.ru

Јеуәһәр ЭКСПО
Казан 2023, 6-10 июль

Үзегезгә матурлыктан ләззәтләнергә мөмкинлек бирегез.

Салам тәкъдим иткән бизәнү әйберләрендә шәрыкнең күп гасырлык мәдәнияте һәм заты зәркән дизайны бергә үрелгән. Ислам таләпләренә туры китереп эшләнгән кыйммәтле зәркән эшләnmәләрен шәрык бизәкләренә матурлығы, жиңеллеге һәм нәфислеге өчен сайлылар. Алар сезнең дәрәжәне һәм зәвыкны күрсәтә.

Санкт-Петербургның TALANT зәркән заводы

Реклама

Сөй гомерне, сөй халыкны, сөй халыкның дөньясын!

© «Сеембика» 2023

Ежемесячное литературно-художественное и культурно-просветительское электронное периодическое издание на татарском, русском языках для женщин и семьи.

Территория распространения: Российская Федерация, зарубежные страны

Элемтә, мәгълүмати технологиялар һәм массакүләм коммуникацияләр өлкәсендәге күзәтчек буенча Федераль хезмәтнең (Роскомнадзор) 2015 елның 18 маенда «Сюумбике» дип теркәлгән. Теркау таныклыгы Эл № ФС 77-61814

Язмалар авторның тулы адресы күрсәтелеп, паспорт мәгълүматлары, пенсия иминияте таныклыгы, ИНН таныклыгының ксерокс күчәрмәләре белән бергә жиберелгәндә генә кабул ителә.

Кулъязмаларга бәя бирелми, алар кире кайтарылмый.

Фото: Алсу Шакирова

Баш мөхәррир
Л. Н. Маликова

Тышлыкта:
Дина Абдуллина
Фото: Анна Арахамия

Учредитель:
Акционерное общество
«Татмедиа»

Редколлегия:
Зәлия Ахунова, Ирада Әюпова,
Зилә Вәлиева, Гөлүсә Батталова,
Эльмира Зарипова, Кадрия Идрисова,
Альбина Насырова, Алсу Нәбиева,
Сәрия Сабурская, Гүзәл Сәгыйтова,
Нурия Нашимова, Рафаэль Шәвәлиев.

Редакциянең гомуми телефоны 222-09-77

Баш мөхәррир урынбасарлары 222-09-78

Мәликә Әсәтуллина
Гөлнур Хәсәншина
Җаваплы сәркатип
Алсу Шакирова
Әдәби мөхәррир
Эльмира Закирова
Сайт мөхәррире
Камила Димәхәммәтова

Мөхәррирләр
Чулпан Галиәхмәтова
Лилия Гәрәева
Фәгыйлә Шакирова
Верстка
Резеда Галиуллина
Корректор
Фирдәвес Исмагыйлева
Фотокорреспондент
Анна Арахамия
Гамәли хезмәткәрләр
Ильмира Сөләйманова
Ленар Сафиуллин

Формат: 225x290 мм
Күләме 64 бит

Басарга кул куелды: 26.06.2023 ел.
Чыгу көне: 3.07.2023 ел.
Заказ **C-1628**
Тираж **7564**

Журналның 6 нчы санындагы мәгълүматны түбәндәгечә укырга:
Заказ C-1388
Тираж 7513

ТР «Татмедиа» Матбугат һәм массакүләм коммуникацияләр республика агентлыгы ярдәме белән чыгарыла.

Басма Матбугат һәм массакүләм коммуникацияләр буенча федераль агентлык ярдәмендә нәшер ителә

Редакция адресы: 420066, Казан, Декабристлар урамы, 2 нче йорт.
www.syuyumbike.ru
E-mail: suumbike@tatmedia.com
ssuum@yandex.ru
тел./факс: (843) 222-09-77
Язылу индексы
ПАП рәсми каталогы буенча:
Татарстанда **П2204** (яңгы еллык),
П8299 (берьялык)

Татарстаннан
читтә: **П0279**

Банк реквизитлары:
Филиал АО «ТАТМЕДИА»
«Редакция журналы «Сюумбик»
Расч/сч 407028106000020010309
кор/сч 30101810000000000805
в ПАО «АК БАРС» БАНК г. Казань
ИНН 1655144950
БИК 049205805
КПП 165802002

16+

Фото: Лариса Маликова

Асия ЮНЫСОВА

Июль

*Июль-патша жирдә хаким бүген,
Жирне гүзәл итү – жәй гама.
Жилендә дә аның жыләк тәме –
Ямьлелектә жәйгә житәме?!*

*Чәчәкләрнең садә керфегеннән
Назга оетылган бал тама.
Бал кортының көяз мыегында
Татлы ясак кайта муртага.*

*Табигатьтә бүген бар да шифа –
Жәй куенына кер дә тәгәрә!
Әнә бит ул чәчәк тулы болын,
Унжидесе тулган кызлар кебек,
Кочак жәеп каршы йөгәрә.*

*Онытылсын вагы мәшәкәтнең,
Гүзәллеккә чумсын бар гамен.
Мәтрүшкәле жыләк чәе белән
Жанга сеңеп калсын жәй тәме.*

Безнен тышлыкта >>

«Үземә әнием әйткән сүзләрне
яшъ укытучыларга әйтәм
хәзер – акча артыннан
кумагыз! Дәрәжәсе дә, даны
да килер, берәз сабыр итегез,
дим. Укытучы хезмәтен
юкка гына «призвание»
димиләр бит.»

10

Баскычлар
Алсу Шакирова

14

Мөгаллимнәр
мөгаллимәсе
Эльмира Закирова

18

«Кызымның
беренче
тәнкыйтьчесе мин»
Алсу Шакирова

28

Авилның
йөзек кашы
Мәдинә Авзалова

Заман һәм без

Гаилә көче
Чулпан Галиәхмәтова

Татар дөньясы

Филантроп эшмәкәр
Чулпан Галиәхмәтова

Буыннарны бәйләүче
бизәк
Гөлнур Сафиуллина

Мәдәни тормыш

Үзе якын, үзе ерак рәшәм
Надия Вәлиева

Күңел тулган чакта
Рәзилә НИЗАМИ

Басма китап — өйнең
бер кечкенә кисәге
Ләйлә Лерон-Бахмүтова

Яшәеш

6 Юмартлык
Лилия Гәрәева

Гамарджоба, Грузия!
Эльмира Закирова

20 «Яратмыйча
яшәп булмый»
Гөлнур Сафиуллина

24 Хужабика

Сорау-жавап
Комплимент
әйтәм...

32 Теләмим
Ташкабактан
вафли

39 Виртуоз рәссам
Зилә Нигъмәтуллина

46

50

54

56

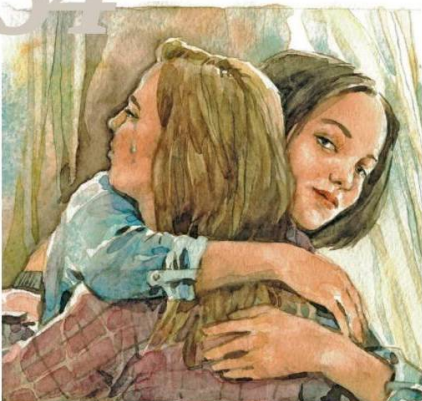
58

59

62

64

34

Алуәчәк
белән
Гөлчәчәк
Роза Камалетдинова

42

«Ренатсыз
яшәргә
өйрәнәм...»
Гүзәл Хөснетдинова

60

Сарай-бәләш
Гөлшат Сәмигуллина
тәкъдим итә

ГАЙЛАӨ КӨЧЕ

Чулпан
ГАЛИӘХМӘТОВА

Булмас, дип, ышанмыйча тыңлыйсың, әмма менә ул каршыңда – бәхетле хатын һәм ана! Әни булу теләгенең һәм гаилә терәгенең көче метастазлар киткән дүртенче стадиядәге яман шеш диагнозы куелуга карамастан, табибларга уникаль операция ясарга, ике гомерне саклап калырга ярдәм итә. Әлеге очрак быел «Ел табибы – Ак чәчәкләр» республика бәйгесенә номинацияләнә. Татарстанда беренче тапкыр шундый операция ясарга алынган табибларның тәвәккәллегенә сокланмый мөмкин түгел. Ә бәхетле ананың ул чактагы хис-кичерешләрен, батырлыгын күз яшьләрсез тыңлап булмый. Бу язмам гаиләгә һәм табибларга мәдхия булсын...

Көтелгән бала, көтелмәгән хәсрәт

Без Әхмәдуллиннар гаиләсә белән Әлмәтнең шәһәр паркында очраштык. Каршыбызга бала утырткан колясканы этеп, елмаеп килгән парны күргәч, фотографыбыз Аня белән бер-беребезгә карап алдык. Шулармы соң, дигән уй бу секундта икебезнең дә башыннан үткәндер. Ике ел элек кенә үлем белән очрашкан, бүгенгә көндә дә яман шеш авыруы белән көрәшкән хатын-кыз шушылай бәхетле елмая, чибәр, бот сөяге муентыгында эндопротез булган килеш, тигез атлап йөри аламы?! Менә шулай ярлыклар тагарга яратабыз шул. Рәмзия – әнә шул ярлыкларны юкка чыгаручы. Фотога төшерә башлагач кына Рәмзиянең аягына операция ясалганы аңлашыла.

– Безгә чүгәләргә ярамый, – диде ире Наил, хатынын кочаклап алып. Кечкенә Әмир әнисенә күтәрергә кушкач: «Матурым, күтәрмә», – дип, баланы үзенә алды. Эшләү дәверендә бик күп гаиләләр күрергә туры килде, әмма Наил кадәр кайгыртучан ирне очратмадык бугай. Бөтен барлыгы белән хатынын һәм баласын сакларга теләве сизелеп тора. Ярату шушы була микән инде ул?! Рәмзия белән парк эскәмиясендә ике сәгать сөйләшеп утырдык, Наил баласын коляскага утыртты да, без комачауламыйбыз, дип китеп барды. Ике сәгать эчендә паркны ничә тапкыр урап чыкты икән ул улы белән?! Көн эссе, сусагансыздыр, дип, салкын коктейль дә тоттырып китте. Тизрәк тәмамлагыз, минем эшкә барасым бар, дигән сүз дә ишетмәдек. Мөкиббән калуыбызны сизде бугай Рәмзия: «Әйе, мин менә шундый бәхетле хатын. Тормыш юлымда мине шуның кадәр яраткан кеше очрап дип һич уйламаган идем.

Бик рәхмәтле Наилгә, аның яратуы миңа көч бирде», – дип башлады сүзен. Югыйсә кияүгә чыгудан инде өмет өзгән була. Жаны тарткан кеше очрамый аңа. Әмма әни булу хыялы сүнми. Аның шуның кадәр бала табасы килә, ятканда да шул хакта уйлый, иртән торгач та. Наил белән 37 яше тулгач, очраклы гына таныша. Рәмзия һәр көн эте белән паркта йөри. Көннәрдән бер көнне этен иярткән ир-ат аның белән килеп таныша. Наил була ул. Озак очрашып та йөрмиләр, бергә яши башлыйлар. Бала табу хыялы шундый көчле була ки, Рәмзия шундук авырга уза. «Гомерем буга кызлы буласым килде, әмма улым туагачын карынымда кан бөртегә барлыкка килгәч үк аңладым», – ди. Ул көннәрдә бәхетенң чиге булмый. Ниһаять, аның гаиләсә бар, баласы туа. Токсикозлар белән дә интекми, бик жиңел күтәрә. Алты ай булгач, биле авырта башлый. Көмәңле хатыннарың биле авырту – гадәти хәл. Табиблар аңа мазьлар сөртәргә киңәш итә. Әмма авырту басылмый, киресенчә, көчәя генә. Рәмзия инде стенага тотынып кына йөри башлый һәм һәрвакыт су эчәсе килә. Травматологлар да бу хәлне аңлата алмый. Көннәрдән бер көнне, уянып, тора да алмый. Ярдәмгә этисен чакыра. Этисе жайлап кына аягын идәнгә төшөрмәкче була, шул вакыт «шытырт» иткән тавыш ишетелә – Рәмзия авыртудан кычкырып жибәрә. Аны ашыгыч ярдәм белән хастаханәгә алып китәләр, һәм бары өч айдан соң гына өенә кайта ала...

«Улым яшәсен»

Алты айлык көмәңе булган хатынның бот сөяге муентыгы сынганын белгәч, Әлмәт табиблары пациентны тиз арада вертолет белән

Казанга – Перинаталь үзәккә жибәрә. Акушер-гинекологлар һәм Республика онкодиспансеры онкологлары тиз арада бергә эшли башлый. Хатын-кызлар авырлы чакта күкрәктәге яман шешне ачыклау бик авыр икән. Житди авыру икәннен әйтмиләр, ләкин анализларны кат-кат алгач, сизенә ул. Гомумән, бик күп әйбәрләргә соңлап кына, бу сынауны узгач кына белә. Наиле аны авырлыклардан шулай саклый. Рәмзиянең бөтен уе бары тик улы турында гына була. Баласын гына саклап кала алсыннар. Ул инде бу дөньяда күпмедер гомер яшәгән, аның тагын күпме яшисе калгандыр, ә улы яшәргә, дөнъяның рәхәтен күрергә тиеш. Тикшерә башлагач, Рәмзиянең бөерләре кальций белән тулганы ачыклана. Балага куркыныч яный. Тиз арада ярып алырга карар кылына. Улы бу дөнъяга туарга житлекмәгән бит әле. Бик борчыла ана. «Курыкма, 500 граммлы сабыларны да үстерәбез. 1300 граммлы синеке», – дип тынычландыралар ананы. Бу дөнъяга яшим дип туган улын бары тик ике айдан соң гына чын-чынлап күрә ана. Аңа кадәр нарасыен фотодан, неонатологлар жибәргән видеодан гына карый. (Моның өчен аеруча рәхмәтле ул табибларга.) Көннәр буга улының фотосы белән сөйләшеп ятудан башка чарасы калмый. «Беләм, син мине ишетәсең, улым. Барысы да яхшы булчак. Тиздән әниң килеп кочагыңа алыр, үбәр-назар», – дип кабатлый. Табиблар әле билгеле бер фикергә килә алмый йөргән чакта ананың карары инде нык була: ул аягына басачак! Баласын кочагына алу теләге шундый көчле була, бер-бер хәл килеп чыгар дигән уй башына бер секундка да кереп карамый.

Илдар САФИН, Республика клиник онкология диспансерының Саркома төркеме табиб-онкологы, медицина фәннәре кандидаты

Рәмзиягә операцияне бары Мәскәүдәге федераль клиникада гына ясап була иде, әмма аны күчереп йөртеп булмый. Пациент тулысынча хәрәкәтсез, авыртуын бары наркотик препаратлар белән генә бастылар, алай да озакка түгел. Авырту шкаласын 10 балл дип алсак, аның ул вакыттагы авыртулары 9–10 балл белән бәйләнде. Операция ясарга бик куркыныч, пациент теләсә кай вакытта үлеп китәргә мөмкин иде. Татарстандагы әйдәп баручы барлык белгечләр белән жылышып киңәшләшкәннән соң, хәлиткеч эшкә алынырга булдык. Операцияне Татарстанның баш травматологы, 16 нчы хастаханә баш табибы Владимир Беляков белән ясадык. Бот сөягенең метастаз киткән өлешен кисеп алып, онкологик эндопротез куйдык. Мондый протезларны Идел буйы федераль округында беркайда да куймыйлар. Бездәге яхшы жиһазлар, заманча материаллар авыр операцияләрне уңышлы уздырырга мөмкинлек бирә. Рәмзиягә куйган протез – дөньяда иң яхшысы. Бу төр уникаль операцияне уздырырга дәүләт программасы ярдәм итә. Хәзер хакимият халык сәламәтлегенә җитди игътибар бирә. Ә без, табиблар, һәрдаим камиллеккә омтылабыз, алдынгы тәҗрибәгә таянабыз, бертуктаусыз белембезне күтәрәбез. Һәм команда булып эшли беләбез. Рәмзия очрагында да акушер-гинекологлар, маммологлар, онкологлар, ортопедлар, радиологлар, химиотерапевтлар бергә эшләдек.

«Синең – гомерең, минем – абруем...»

Республика клиник онкология диспансерына күчәргәч тә операция ясарга ашыкмыйлар әле. Юк, үзенә карата битарафлык сизми ул. Табиблар кереп хәлен белешеп кенә тора. Гомумән, шушы авырлыкларны узган Рәмзиянең табибларга карата хөрмәте, соклануы үтә дә зур. «Алар алтынга тиң кешеләр, фәрештәләр», – ди ул җөмлә саен.

Операция вакытында кан югалтудан Рәмзиягә үлем куркынычы яный. Шуңа табиблар алынырга ашыкмый. Үзенә дә жайлап кына шулай аңлаталар. «Әни булу ләззәтен татып карыйсым килә. Болай ятарга теләмим», – ди ул. Онколог Илдар Сафин – жирдәгә фәрештәсе. Рәмзия янына керә дө: «Беләсен, куркыныч бик зур. Алай да операция ясап карарга мин әзер. Әмма бел: син – гомереңне, мин абруемны югалтырга мөмкин», – ди. Рәмзия ризалаша. Операциянең уңышлы узуына бернинди шиге дә булмый. Аллаһы Тәгалә мине ярдәмненн ташламаячак, улымны барыбер кочагыма алачакмын, дип уйлый.

Мәскәү табиблары белән консилиум уздырганнан соң, операция көнен билгелиләр. Ләкин анализлары начар булу сәбәпле, бер атнага кичектерәләр. Кайчан ясыйсыз инде, дип, табибларны аптыратып бетерә Рәмзия. Операция ясарлар да, шундук аягына басар да, улы янына чыгып та китәр кебек тоела аңа. Катлаулы операция җиңел уза, табиблар хәтта үзләре дә гәҗәпләнә. Бот сөяген метастазлардан чистартып, эндопротез куялар. Рәмзия җиңел сулыш ала башлый – үзәккә үтәрлек авырту басыла, әмма аякка үзе уйлаганча, тиз генә баса алмый әле ул. Атна узгач, махсус жайланма – ортез табылгач кына Илдар Рафаилович һәм ире ярдәме белән аягына басып, берничә адым ясый. Бите буйлап күз яшьләре ага... Шатлыгыннан елый ул. «Аякка басып йөрүнең нинди бәхет икәннен шунда аңладым. Ә без моңа бервакытта да игътибар итмиз бит. Бәйли белергә кирәк икән», – ди Рәмзия. Торырга, йөрергә, баскычтан менәргә-төшәргә кабат өйрәнә ул. Нурланыш бүлегенә күчәреп, сөягендәге метастазлардан дөвалыйлар. Шунда ук химиотерапия дә ала.

Кагыйдә буенча, ике операция үткәннән соң химия курслары алырга ярый. Онколог Гүзәл Мөхәммәтшина пациент өчен махсус таргетлы терапия билгели. Бүгенге көнгә кадәр табибы белән жылы мөгамәлә саклыйлар, элемтәдә торалар. Өч ай булды дигәндә Рәмзияне хастаханәдән чыгаралар. Алар туп-туры уллары янына китә.

«Миңа тормыш бүләк итүчеләр»

– Бик ялынып сорагач, мине улым янына керттеләр. Көпшәләр белән уралып беткән, кислород битлеген астында яткан баламны күрүгә елап жибәрдем. Күзләре йомык иде... Әкрән генә бармакларыннан тоттым... Ә ул минем бармагымны кысты да... елмайды... чын-чынлап елмайды. Тормышымдагы иң-иң бәхетле мизгел иде ул... Аны күрү бәхетеннән еладым да еладым. Менә бит ул минем сабыем, минем балам... Янына килүемне сизде. (Рәмзия еламаска тырышса да, күз яшьләрен тыя алмый, алар мөлдәрәп ага. Икәүләп елыйбыз. – Ч. Г.)

Әле үпкәсе ачылып бетмәгән дип, баланы хастаханәдән чыгармыйлар. Рәмзия өенә үзе генә кайтып керә. Әмма үзәндә таулар күчәрерлек көч сизә. Ул бит әни булды! Әни булырга аңа бернинди авыру да комачауламайчак. Аңа улы һәм гомерен бирергә әзер булган ире ярдәм итәчәк. Тагын әти-әнисенә рәхмәт. Розалия апа башта хастаханәдә кызын карый, аннан оныгын карарга тагын Казанга чыгып китә. Өч атнадан баланы хастаханәдән чыгаралар. Ерак юл да, әле генә ясалган операция дә куркытмый Рәмзияне, ул нарасыен алырга ире белән бергә Казанга бара. Юл буйы улын кулыннан да төшерми. Беркемгә дә бирәсе килми, кочагында алып кайта. Аның улы бит ул! Авырлыклар аша бирелгән булса да, Аллаһы Тәгаләнең иң зур бүләге!

Баланы иснәп туярга да өлгерми, аңа инде кабат Казанга китәргә – химиотерапия курслары алырга кирәк. Табибы Гүзәл Зиннуровна аны бер атнага хастаханәдә калдыра. Кабат күз яшьләре... Химиянең иң авырын – кызылын билгелиләр аңа. Бу процедурадан соң бик авырдан тернәкләнәсен, тискәре нәтиҗәсә дә зур – организмны агулана, бөтен җир авыртып, чөчләр,

каш-керфекләр коела... Бары улы белән ире генә ярдәм итә авырлыкларны жиңәргә Рәмзиягә.

...Бу вакыйгалардан соң инде ике ел узган. Рәмзия әле дә авыру белән көрәшүен дәвам итә, әмма белә: жиңелмәячөк. Улларын балалар бакчасына алып барасы бар. Әкрәнләп шуңа әзерләнәләр, аннан мәктәп, институт...

Улының һәр тормыш чорын күрәсе килә аның. Бөтен хыялы шул. Мал да, карьера уңышлары да кирәкми аңа. Бары тик кадерләре янәшәсендә генә булсын. Кеше гоме-рендә иң зур байлык шул икәннен ул инде бик яхшы белә.

– Метастазлар киткән дүртенче стадиядәге яман шеш авыруын ул вакытта жиңүемнең төп сере – яшизе килү теләге көчле булуда. Әни булу хыялы тормышка ашкач кына биреш-сәргә хакым юк иде. Ул бәхет мине читләтеп үтәргә тиеш түгел иде. Нич юк! Шуңа күрә дә тормышка чытыр-датып ябыштым. «Кайчан кермә, бу кеше елмая, ничек шуннан соң начар фаразлар булсын инде. Бөтен авырулар да шушындый кәефле булсын иде», – ди иде диспансерда ятканда бүлек мөдиребез Альберт Гыймранов. Хәлләр ничек, дип сорасалар, һәрвакыт, барысыннан да яхшы, дип җавап бирә идем. Яшәргә теләгем көчле булуын сизгәннәрдер, мөгаен. Санитарлардан алып табибларга кадәр миңа теләктәшлек белдерде. Һәрвакыт хәлемне белештеләр. Сөз акча түлгәнсездер, шуңа шулай караганнардыр, диләр кайчак. Бу да ялган ярлыклар гына. Бер тиен түлмәдек, хәтта кыйммәтле даруларны бушлай таба алды табиблар. Чит илгә барып дәвалану уема да кереп карамады. Безнең табиблар калышмый, хәтта өстенрәктер дә әле. Аларга зур рәхмәтлемен – баламны коткарып, миңа икенче тормыш бүлек иттеләр. Хәзер дә терапиягә елмаеп барам. «Сөзгә витаминнар алырга киләм», – дим. Чиргә позитив карарга өйрәндем. Бәлки, шул да жиңәргә көч бирәдер...

«Мин бик бәхетле хатын-кыз»

Ә гаилә бу сынаулардан соң тагын да ныгый. Ире Наил белән Рәмзия күз карашыннан да

аңлашалар кебек тоелды. Тормышта төрле хәлләр була. Килгән авырлыкка түзә алмыйча чыгып киткән ирләр дә бар. Хәтта күпне күргән табиблар да Рәмзиядән ире белән мөнәсәбәтләре турында сорашалар.

– Кузгала алмый ятам, сөякләргә метастазлар киткән. Бала җитлегеп тумагач, сәламәтлегендә хилафлык-лар булырга мөмкин, диделәр.

Яныма бер килгәч, бөтен көчемне җыйдым да: «Мин сине тотмыйм. Китсәң килә икән, кит, үпкәм юк», – дидем. Ә ул, беләсезме, нәрсә дип җавап бирде? «Хыялланма да, син миннән алай жиңел генә котыла алмасың», – диде. Шундый юморлы кеше инде ул минем. Бу сынауларны бергәләп үтү – аның мине яратуын раслый гына. Яраткан кешене берни куркыта алмый икән. Ул моңа кадәр дә бик кайгыртучан иде, хәзер бигрәк тә: өстемә кунган тузанны да өреп кенә тора. Без хәзер гап-гади гаилә булып яшибез. Һәр иртәдә сау-сәламәт улым килеп кочаклап үбә. «Матурым, син иң матуры, иң булганы, яратам сине», – дип, ирем үбеп ала. Күз алдыгызга китергез: чәчем юк, каш-керфекләрем коелып

беткән, гормональ фон бозылып, та-зарып та киттем, ә ул миңа: «Син иң матур хатын-кыз», – ди. Мондый хисләргә бервакытта да кичергәнем юк иде. Ир-ат көн саен мәхәббәт аңлатыр дип тә күз алдыма китер-мәдем. Ул бит сүзләре белән генә түгел, эш-гамәлләре белән дә яра-туын күрсәтә. Наил янымда булма-са, бу авырлыкларны уза алган бу-лыр идем микән?! «Иң мөһиме – син, калганнар көтеп тә торыр», – ди ул. Иремә әйтеп бетергесез рәх-мәтлемен. Аны сүз белән аңлата да алмыйм. Күпләр бәхетнең нәрсә икәннен аңламый яшиләр. Ә мин аның нәрсә икәннен төгәен беләм. Җаның кыл өстендә булганда го-мернең дәвам итүе әйтеп бетергесез бәхет. Бүген мин исән, иртәгә нәрсә буласын белмим. Бу хакта уйларга да теләмим. Елап яшәүнең мәгънә-сен күрмим. Бүген янымда ирем, балам, һәр иртәдә күземне ачуга аларны, кояшны күрәм. Әле бик озак гомерләр шулай булачагына чын күңелемнән ышанам. «Без бер-гә зур көч», – ди ирем. Чынлап та, ныклы гаилә – зур терек, яшәү чыганагы ул.

Фото: Анна Арахамия

Гүзәл МӨХӘММӘТШИНА, Республика клиник онкология диспансерының химиотерапия бүлегә табибы, медицина фәннәре кандидаты

Рәмзия – бик оптимист кеше. Яман шеш авыруы белән көрәштә бу бик мөһим. Җитмәсә, бик озак көткән баласы туды. Уе белән улы янында иде, шул да аңа көч бирде. Шунысын да әйтәсе килә: Рәмзия тулысынча безгә, табибларга ышанды. Һәр киңәшне дөрес итеп үтәп барды. Татарстанда көмәнле хатын-кызларда яман шеш авыруы, бәхеткә, сирәк очрак. Ул пациентлар индивидуаль, һәрберсенә үтә дә җентекле игътибар һәм дәвалау алымы кирәк. Табиблар дәвалау гына түгел бит әле, авыруга күпмедер дәрәжәдә тормыш рәвешен үзгәртү, аеруча ашауга игъти-барлы булу зарур. Оптимистик рух, позитив фикерләү сәләте дә роль уйный. Без аларга һәрвакыт теләктәшлек белдерергә тырышабыз. Уңай якка булган аз генә үзгәрешләргә дә игътибарсыз калдырмыйбыз, авыруның өмете сүнмәскә тиеш. Рәмзия очрагы белән бәйлә шунысын да әйтәсе килә: авырга узган чирен китереп чыгара алмый. Әмма авырлы вакытта теләсә нинди яман шеш авыруы агрессив төсмер ала. Бигрәк тә безнең пациенттагы кебек, күкрәктә гормонга бәйлә шеш булса. Шуңа күрә дә вакытында профилактика узыгыз – табибка күрүгә торыгыз.

БАСКЫЧЛАР

Алсу
ШАКИРОВА

«Мин һәрвакыт сезнең балаларыгыз янәшәсездә буламын!» Совет районындагы 181 нче күп профильле мәктәп директоры Динә АБДУЛЛИНА бу сүзләргә эти-әниләргә еш кабатлай.

Балаларны һәр имтиханга үзе озата ул. Дулкынлану катыш курку, мең төрле сорау белән ташып торган бала күңеленә кирәкле сүзләр табып, ышаныч, өмет, көч бирә. Һәр очрагына, балаларның кәефенә күрә хәер-фатыйхасы да төрле була. Кайвакыт ныграк әйтергә кирәк, кайвакыт тавыш белән уйнарга, кайвакыт бер күз карашы, баш кагып кую җитә. Динә Альбертовнаның сүзләре балаларны имтиханга кадәр дә, мәктәп белән сабуллашып чыгып киткәннән соң да озак еллар озата бара әле. «Сез – минем балаларым! Бар да яхшы булачак!»

«Акчага кызыкма»

Баскычлар... Ике меңнән артык бала укый торган, шәһәрнең иң зур мәктәпләреннән берсе булган 181 нче күп профильле мәктәптә ул баскычлар ничә икән? Кызыксынып санап караганы да булмагандыр. Динә Альбертовнаның хезмәт юлы шул баскычлардан атлап менүгә тиң. Баскычлар өскә дә, аска да илтә. Кайсылары буйлап барырга теләгәнчә бары тик үзгә хәл итәсез. Бәхетле булу-булмауны да үзгә сайлайсы.

Быел дүртенчеләрен чыгарылыш кичәсездә сюрприз да ясаган бит әле ул! Балаларны да, эти-әниләрне дә котларга сәхнәгә менгән җирдән: «Ә хәзер сюрприз!» – дип әйтүгә музыка яңгырый башлый, һәм директор үзе җырлый! Экранда «Ступени» җырының сүзләре чыга, Динә Альбертовнага балалар, эти-әниләр кушыла!

Инженер һәм укытучы гаиләсездә үскән кызга тормыш баскычларының төрлесе туры килә. Вак-вак атлап менгән чагы да, икене бер итеп атлаганы да булган. Озаграк тапталырга туры килгәнә дә булмый калмаган, аның каравы, икенчеләрен йөгереп кенә узган. Бервакыт баскычлар бөтенләй икенче юлга да алып кереп китәргә тырышканнар. Әнисенә эше өйгә ияреп кайтканын күрүгә үскән кыз укытучы булырга уйлап та кармаган. Әнисе Любовь Юрьевна – Татарстанның атказанган укытучысы! Аның апасы (тагын бер укытучы) белән очрашсалар, бөтен сөйләшүләр белем бирү, уку-укыту, мәктәп проблемаларыннан ерак китми.

Әнисе йә укытучы, йә табиб булуын бик теләсә дә, кыз сизгенчә сыйныфны тәмамлагач шәһәрнең 42 нче һөнәри лицеега тегүчелеккә укырга керә. Әле дә теләгән киemen, костюмын үзе тегеп кия Динә ханым. Аннары җиңел сәнәгать институтында югары белем ала. Әнә шундый урау юллар белән булса да, барыбер беренче укучыларына дәрес бирү өчен сыйныф ишеген ачып керергә туры килә. Үзе укыган лицейга производствого укыту мастеры булып урнаша.

– Әнием дә шунда ук химия укыта иде. Кечкенәдән әнидән күрүгә сездереп үскән сабакларым әле дә эшемнең

нигезен тәшкит итә. Һәр әйберне киштәгә куеп тезгән кебек, яхшылап аңлата. Бөтен әйберсе, шул исәптән, фикерләре дә тәртиптә булып иде әнинең. Бик күп сөйләшә иде ул безнең белән. Энем белән бер-беребезгә ниңә үпкәләгәнбезне дә онытабыз хәтта. Хәзер үземдә әнинең сыйфатларын күрүгә гаҗәпләнәм. Күчә икән бит ул, сезгә икән! Боларны яшә барган саен аңлайсың. Баланың тормышына эти-әнисенә йогынтысы бик зур. Хәтерлим әле, беренче хезмәт хакымны алгач югалып калдым. «Әни, ике кызыл дипломым була торып, бу хезмәт хакына ничек яшәргә соң?» – дим. 90 нчы елларда, җиңел булмаса да, уйлаган кешегә эшмәкәрлек юлыннан китү кыен түгел иде. «Кызым, синең бөтен әйберен дә булачак, аякка басачаксың, борчылма. Башта эшлә, иреш, калганы иярә аның. Акчаны беренче урынга куйма. Барына да үзгә иреш! Гадел кешеләргә авыр була, шуны да белеп тор», – диде.

Эти бик сабыр холыклы, тыныч кеше иде. Ул мине олы максатлар куярга, баш әйләндергеч хыяллардан курыкмаска өйрәттә. Безнең гаиләдә эти әйткәнгә әни каршы килмәде, әни әйткәнгә эти риза булды. Бер-берсенә безгә биргән тәрбияләрен кадерсезләмәделәр. Эти-әнинең бер фикердә булуы балага ничек яхшы йогынты ясаганын бик яхшы беләм мин! Менә шул өйдәге укытучыларымнан күп нәрсәгә өйрәндем.

Әни арабыздан китте инде. Һәр елның 1 сентябрендә һәм 28 майда – әнинең туган көнөндә каберенә ап-ак чәчәкләр алып барам. Әнием генә түгел, остазым да ул минем...

«Алтын башаклар»

Бер ел эшләгән Динә ханымны икенче уку елында ук директор урынбасары итеп билгеләләр. Гади укытучыдан уку йортының җитәкчесенә кадәр илткән баскычларның берсен дә калдырмыйча, жиренә җиткереп атлый. Әни булу бәхетен татып, кызы Регинаны бакчага биргәндә Татарстан буйлап яңа заманча мәктәпләр төзелә башлый. Өр-яңа мөк-

«Барына да үзең иреш! Гадел кешеләргә авыр була, шуны да белеп тор», – диде ани.

тәптә эшләргә хыялланган Динә Альбертовнага мөмкинлекләр ачыла. Укытучы булып эшен башлаган яңа мәктәптә дә тиз арада директор урынбасары итеп билгелиләр. Оештыру сәләтенә ия, һәр тотынган эшен давамлы итә белүче, төптән фикерләүче укытучы берничә елдан үзе өчен яңа даирә сайлый. Бу юлы баскычның яңа, моңа кадәр атлап карамаган төрө көтә аны. «Бәләкәч» Республика программасы буенча яңа төзелгән балалар бакчаларына әлеге проектларны тиешле дәрәжәдә тормышка ашырырдай җитәкчеләр таләп ителгәндә, бөйгедә катнашып, сайлап алу этапларын уза.

Житәкче – ул әле әзер бакчадагы мәдир кабинетына кереп утыру ғына түгел. Ул бакчаны үзең төзетергә, бөтен төзелеш этапларын җитәкләргә кирәк. Боларына да көче җитә!

– Һәр ачылган балалар бакчасының үз номеры бар. Ләкин безгә – җитәкчеләргә исем дә уйларга кушалар. Бүген кушканнар иде, иртәгә ул исемне тәкъдим итәргә кирәк! Йөзләгән баланы үз кочагына алып тәрбиялисә бакчага алай җиңел түгел ул исем сайлау. Тирән мәгънәле дә, яңгырашлы да булсын. Икенче көнне исемнәргә комиссиягә тәкъдим итәбез. «Золотой колосок» исеме турында үз баламны сөйләгән кебек сөйләдем. Бакчага йөрүче һәр бала – алтын башак бөртөгә кебек. Без аны ныгытабыз, мөмкин булган бөтен сыйфатларын үстерәбез, әзерлибез, тәрбиясен бирәбез, һәм ул башаклар, уңдырышлы җирлеккә элгеп, мәктәптә, тормышта зур уңыш бирчәк, дим. Кабул ителер! Ничек кенә әле! Һәр эшне шулай киләчәккә юнәлтәм мин. Давамлы булсын, туктамасын, җимешләрен бирсен дип эшлим.

Алтын башак бөртекләребезне алты ел үстердек, аннары мин башка юлдан киттем. Кызганыч, кайбер алтыннарыбыз үсеп өлгөрә алмады, «кырау төшеп», 175 нче мәктәптә фажигалә рәвештә гомерләре өзелде... Минем балалар да бар иде ул сыйныфта...

Хыялдагы мәктәп

– Мәктәп идеаль була алмыйдыр. Чөнки мәктәп ул – балалар. Алар камил була алмый һәм булырга тиеш тә түгел! Һәрберсе кеше, һәрберсе шәхес бит. Яхшы итеп эшлисез килсә, үзең эшлә, дип үстерделәр мине. Шуңа күрә хыялымдагы иң яхшы мәктәпне үзем төзедем дияргә була.

2017 елның апрель азагы була ул. Кулына 181 нче мәктәпнең ачыгычын тоттыралар. Тәрәзәсез, ишексез бу бинаны күрү, максатның никадәр буй җитмәслек икәннән аңлый. Шуны 1 сентябрьгә ачып, балаларны кабул итәргә кирәк! Ачыкчыны кулына бер тоткач, башка ычкындырмый Динә ханым. Жигелгәнсең икән, эшләргә туры киләчәк.

Җиңел сәнәгать институтында алган белемнәре менә кайда кирәк була аңа! Төзелеш документлары белән эшләргә, цехлар төзетергә, эшләнмәләр планын ясарга, һәр минутны исәпләргә югары уку йортында бик яхшы-

Фото: Анна Арахамия

«Үзебезгә карыйм да, хыялымдагы мәктәп – без бит инде ул, дип куям».

лап өйрәнгән була. Шуңа күрә төзүчеләрнең сызымнарын китап кебек укый, алар белән бер телдә сөйләшә. Балалар бакчасы төзегәндә бу белемнәрен бер искә төшерсә, мондый масштабтагы мәктәпне төзегәндә инде тәҗрибәле төзүчегә тиң була Динә Абдуллина.

– Төзүчеләр белән уртак тел табу авыр булмады. Житәкчеләре – «Ак таш» төзелеш компаниясе директоры, Татарстанның атказанган төзүчесе Газинур Әхмәтов профессионал гына түгел, чын кеше. Никадәр төзелешләр алып бара һәм һәрберсенә үтә җаваплы карый. Бер сорауны да кире борганы юк, проблема хәл ителмичә туктамый, бөтен эшне ахырына житкерә. Аның белән бергә эшләү үзе зур уңыш булды мәктәп өчен. Төзелеш беткәнгә алты ел инде, әле дә элементда торабыз.

Ялсыз, көнсез-төнсез, шушы диварларда кунып диярлек эшләгән жәйне артта калдырып, бөтен авырлыкларын оныттырып, 1 сентябрь көнне мәктәп үзенең ишекләрен ача. Җиз кыңгырау балаларны беренче дәрәска чакыра. Динә ханымның әтисе Альберт абый үз куллары белән ясап биргән, кияве Павел алтын төскә буйаган кыңгырау бит ул! Ничә еллар тугры дустан булып, бер дә хужасыннан калмый ияреп йөри. Инде яңа мәктәпнең директор кабинетында үзенең дәрәжәле урынында ул хәзер. Динә Альбертовнаның башка сувенир кыңгыраулары да шунда. Кая барса да, истәлеккә кыңгыраулар алып кайта. Дуслары, хезмәттәшләре дә бүләк итә!

Хәзер горуранлырлык сәбәпләре бик күп директорның: укучылары, укытучылары, коллективы, әти-әниләре, олимпиадада жиңүчеләре. Соңгылары узган ел белән чагыштырганда җиде кешегә күбрәк. Бик яхшы нәтиҗә бит бу! Барысы артында да бөртекле хезмәт ята. Команданың хезмәте.

– Мин үзем беренче сыйныфка 6 яшьтән үк киттем. Абыйның укуына шулкадәр кызыга идем. Беренче сентябрьгә әзерләнганемне әле дә хәтерлим. Әнигә бер генә сорау бирдем: «Икеле» алсам мине ачуланмыйсыңмы?» «Юк, албәтгә. Алсан, бергәләп төзәтербез, бетте-китте», – диде әни. Бер тапкыр да «икеле» алмадым, гел яхшы укыдым, директор кабинетына кергәнем булмады. Ниндидер бер тынычлык бирде миңа әни. Ул тынычлык әле дә күңлем түрәндә. Теге яки бу карарны кабул иткәндә үземне тыңлыйм һәм соңыннан дәрәс эшләдем дип сөенәм. Күпме кеше өчен җавап бирәм бит! Коллективның нигезе якынча җиде ел формалаша. Без аны тупладык инде, әмма укытучылар әле дә кирәк. Яңа төзелеп килүче йортлар күп безнең тирәдә. Ел саен 200–300 балага артабыз.

181 нче күп профиле мәктәпнең «Юнармия» отряды зур уңышларга ирешкән. Быел Казанда Бөек жиңү парадын да катнашу мөмкинлеген ала мәктәп командасы. Татарстанда әлегә хәрби-патриотик хәрәкәтнең житәкчесе

■ 181 нче мәктәптә куелган фаноматларны күрергә килгән дәрәжәле кунаклар белән: Татарстан Рәисе Рөстәм Миңнеханов, «Ростех» госкорпорациясе генераль директоры Сергей Чemezov, Казан шәһәре мэры Илсур Метшин.

■ Чирек бетүгә багышланган тантаналы линейкадан соң.

генерал-майор Александр Бородин парадтан соң үзе килеп мактау сүзләре җиткерә. Мәктәп диварлары Бөтенроссия бәйгеләрен бер генә каршыламаган инде, Татарстан Республикасы Рәисен дә югары дәрәжәдә каршы алганнар.

– Бездә ике сменада житмештән артык төрле түгәрәкләр эшли. Бик зур сайлап алу мөмкинлеген бар. Рәсем, зумба, волейбол, баскетбол, синхрон йөзү, бадминтон... Мәктәп командалары шәһәр күләмендә жиңүләргә ирешә. Тренировкаларны спорт осталары уздыра, бию түгәрәген дә «Казан» бию ансамбле хореографлары алып бара. Балалар иҗаты үзәгендә тупларга өлгергән тәҗрибәмне эшкә җигәм бу юнәлештә. Үзебез үскән заманның иң матур традицияләрен заманчалаштырып кулланабыз. Боларны саным да, хыялымдагы мәктәп без бит инде ул, дип куям. Тотынган һәр эшне энәсеннән жебенә кадәр эшлибез, һәр адымны уйлап атлыйбыз. Ә идеаллыкка омтылырга кирәк. Мәктәпнең рухы материал база белән дә туры килсен, белем биру дәрәжәсе дә иң югары булсын!

Остазлар һәм сәләтлеләр

Яңа мәктәптә традицияләр булмый, диләр. Имеш, кыска вакыт эчендә коллектив та формалашмаган, берләштерүче гореф-гадәтләр, мәктәпнең үзенә генә хас әйберләре дә юк. Ә Динә Альбертовна мәктәпнең беренче уку елында ук үз традицияләрен булдыру өстендә эшләргә тотына. «Халыклар дуслыгы» фестивале, «Хорлар көрәше» – үзе бер тамаша! Кайсы илдә генә булмаган да, кайсы милләт белән генә танышмаган укучылар. Төрле халык вәкилләренең дус-тату яшәве Динә Альбертовнаның канында. Эти-әнисе – икесе ике милләт кешесе. Шулкадәр аңлашып яшиләр Альберт абый белән Любовь Юрьевна. Әбисенәң яратып: «Люба кайда?» – дип, гел әнисен кайгыртып яшәүләре онытыламы соң? Татар гаиләсендә үзен ничек жылы каршы алганнын, яратканнын, хөрмәт иткәннәрен белеп яшәгән әнисе бу хисләрен балаларына да житкәрә.

– Ел саен 1 сентябрьдә коллектив белән экскурсияләргә чыгабыз, теплоходта йөрибез. Бу сәяхәтләрнең төп шарты – укытучылар гаиләсе белән чыгарга тиеш. Безнең болай да гаиләбезгә вакыт аз кала, бәйрәм көнөндә бергә булсыннар дип тырышам. Гаилә һәрвакыт беренче урында булырга тиеш. Ләкин көннең күп өлеше эштә узгач, без дә бер гаилә кебек бит инде.

Яңа укытучыларны үстерү гадәтен традиция дими, ни дисең... Яшь белгечләрдән курыкмыйлар бу мәктәптә. Педучилище бетереп практикага килгән яшь кызлар инде үз классларын чыгаралар, шул ук вакытта югары белем алалар. Остазлык мәктәбе бик яхшы оештырылган. Яшь мәктәп булса да, «Ел укытучысы» республика бәйгесендә жиңу яулаган укытучылар бар коллективта. Яшь, алдынгы карашлы кадрларны үстерә беләләр һәм горурланалар бу диварларда. Укытучылар коллективы Совет районы мәктәпләре арасында уза торган «Звездапад» бәйгесендә ике ел рәттән Гран-прига лаек дип табылган.

– Үземнең эшли башлаган елларымны һәм хәзерге яшь укытучыларныкын чагыштырам. Хәзер яшь укытучыларга дөүләт нык ярдәм итә. Яхшымы бу, начармы – төгәл генә әйтеп тә булмый. Мөмкинлекләр күбрәк булган саен, кадере

бетә. Берничә ел тәҗрибә туплаган укытучы мәктәптә калсын өчен, тырышырга кирәк. Онлайн эшләү мөмкинлеге булганда, күпләр шул жиңел юлга кызыга. Үземә әнием әйткән сүзләрен яшь укытучыларга әйтәм хәзер. «Акча артынан кумагыз. Дәрәжәсе дә, даны да килер, берәз сабыр итегез», – дим. Укытучы хезмәтен юкка гына «призвание» димиләр бит. Безнең мәктәптә өстәмә белем бирү системасы бар, укытучыларга өстәмә эшләргә мөмкинлек бирәбез. Бер генә таләп – һәрвакыттагыча сыйфат булырга тиеш!

«Шаккаттыра алам!»

«Минем өчен мәктәп ишеге беркайчан ябылмый», – ди Динә Альбертовна. Шуңа шәхси вакыты да юк. Нинди генә сорау бирсәм дә, җавабы мәктәп белән бәйләнеп китә.

– Туганнар белән сөйләшкәндә дә: «Тиз генә әйт, миндә эти-әниләр, миндә педсовет, миндә балалар», – ише җавап еш яңгырый. Тәүлегенә 24 сәгать мәгълүмат шаукумында яшибез. Онлайн эшләү мөмкинлеге шәхси тормышыбыз вакытын тагын да кыса, юлда да эшләргә күнектәк. Параллель рәвештә берничә эш эшләргә өйрәндәк. Әмма минем бер тыныч почмагым бар. Эти-әниниң бакча йорты ул. Артта – урман, алда – Идел елгасы. Урманда жиләк, гөмбә, үләннәр җыям. Ә яр буенда балачак дусларым – көймә, мотор... һәм су чаңгылары көтә мине. Кечкенәдән йөргәргә өйрәндәм. Су чаңгысында бик кызык күнегүләр эшләп шаккаттыра алам! Ирем Айратка бик рәхмәтле мин. Һәр баскычны узганда терәк булды. Аның нык җилкәсенә таянып яшәгәндә уңышка ирешүләрем гажәп түгел. Аннан соң ике оныгым – Алексия һәм Амелия үсеп килә. Үз кызыма бик таләпчән, кырыс әни булсам, оныклар өчен чын әби мин. Алар белән бергә шуышам, үрмәлим, йөгәрәм. Жомгадан алып якшәмбегә кадәр кызлар бездә кунакта. Алар белән бөтенләй башка хисләр кичерәм. «Әни, сине танымаймын», – ди кызым, мине күреп. Үзем дә әнигә шулай әйтә идем. Оныклар нык үзгәртә, икенче якларыңны ача.

Балалар белән эшләү, бер яктан, авыр булса, икенче яктан, үзе бер рәхәт ул. Дус та була белүче житәкче мин. Мәктәп буйлап барганда балалар каршыма йөгәрә, качаклай... Аларның серләрен дә сакларга туры килә. Төрле очрактар була бит. Кайбер бала белән сөйләшеп, килешеп куябыз. Ул миңа сүз бирә, мин эти-әнисенә дә әйтмим. Ышанырга кирәк. Ышансаң, сүзләрендә тора балалар, ышанычны акларга тырыша, – ди Динә ханым.

Ә коллектив... Мәктәптә чыгарылыш сыйныф укучыларының соңгы кыңгырау көне. Иртәнге күләгәләр аша уйнаган кояш нурлары астында мәктәп ишегалды буйлап Динә Альбертовна атлый... Бите буйлап күз яшьләре төгәри. Бәхет яшьләре... Булдырганнар бит! Нәкъ ул таләп иткәнчә, ул сораганча эшләгәннәр барысын да. Динә Альбертовнаның күнелен күрергә теләгән коллектив директордан мактау сүзләре ишетер өчен ничек эшләргә кирәген күптән белә. Тел-теш тидерерлек булмаслык итеп! Балаларны иртәдән мәктәп ишегалдында ук музыка каршылый, шарлар кабартылган, мәктәп бизәлгән. Адым саен бәйрәм кәефе!

Динә Альбертовна кулына телефон ала да бу матурлыкны видеога төшерә. Рәхмәтне дә вакытында җиткерергә кирәк! Ничек таләп итсә, шулай мактый да белә директорлары.

Мәктәп еллары һәр кешенең язмышында иң матур, истәлекләргә бай сөөнечле бер чор булып урын аладыр. Тормыш белән очрашу, белем ачкычына ия булу, зур коллективта тәрбияләнү, үзеңне шушы җәмгыятьнең бер күзенә итеп тоя башлау, милли ұзаң формалашу – болар һәммәсе мәктәп чоры белән бәйле мөгҗизалар бит. Ә мәктәпне һәм бу мөһим вакыйгаларны Укытучы дигән гәҗәеп затлардан башка берничек тә күзаллап булмый.

МӨГАЛЛИМНӘР МӨГАЛЛИМӘСЕ

Аның шәкертләре ил буйлап сибелгән. Республикабыз шәһәр-авыллары, күрше төбәк мәктәпләре... Укыучылары – татар теле һәм әдәбияты укытучылары, мәктәп директорлары, завучлар, язучылар, журналистлар, галимнәр. Һәм һәркайсының күңелендә ул туган тел сагында торучы зур галимә, чын остаз Чулпан Мөхәррәмовна булып урын алган. Чулпан Харисова лекцияләрендә утырган студентлар күкчәчәктәй зәңгәр күзле, сары чәчле, зифа буйлы, үзеннән һәрчак жылылык бөркелеп торган укытучыны аеруча үз итә. Хәлгә керә белү дә, авыл балаларына якын итеп карау да, ихласлык һәм гадилек тә бар аңарда. Педагогика фәннәре докторы, профессор димәссең! Татарстанның атказанган фән эшлеклесе, республиканың атказанган укытучысы, К. Насыйри исемендәге премия лауреаты, «Мәгарифтәге казанышлары өчен», «Мактаулы остаз» билгеләре белән бүләкләнгән Чулпан ханымның басылып чыккан хезмәтләре генә дә 300 дән артык.

Эльмира
ЗАКИРОВА

Студентларына, беләсезме, тагын ни өчен якын ул? Чулпан ханым – күренекле тел галиме, КФУның филология һәм мәдәниятара багланышлар институты профессоры, педагогика фәннәре докторы Фираз Фахраз улы Харисовның хатыны да әле. Икесе дә татар теле дәреслекләре авторлары. Харисовларның кандидатлык һәм докторлык диссертацияләре рус телле мәктәпләрдә татар телен укытуның лингводидактик һәм психологик-педагогик нигезләре проблемасына багышланган. Төрле класслар өчен 60 лап дәреслек, методик кулланмалар, сүзлекләр, рус һәм татар мәктәпләре өчен заманча дәреслекләр төзгән галимнәр алар. Чулпан һәм Фираз Харисовларның уллары Илшат һәм кызлары Гөлшат исә дәреслектәге диалогларның геройлары булып үскән. «Балаларыбыз да дәреслекләр төзү эшендә катнашты. Илшат белән Гөлшат безнең эшләрне алмашлап укып чыгалар иде. 5 нче класс өчен дәреслек язганда, бу күнегү авыррак кебек, алыштырмыйсызмы, әти, дип яныбызга килде Илшат», – дип искә ала әниләре.

Чулпан Мөхәррәмөвнаның чишмә башы Кукмара районының атаклы Зур Сәрдек мәктәбенә барып тоташа. Кайчак мәктәпнең исемен генә әйтү дә житә шулай! Мәктәпне «бишле»гә генә тәмамлаган кыз классташлары арасында берүзе беренче елны ук Казан дәүләт педагогика институтына укырга кереп кайта. И ул студент еллары! Фираз: «Чулпан белән танышуыбызга кызыл почмакта телевизордан «Семнадцать мгновений весны» сериалын бергә карау сәбәпче булды», – дип искә алса да, Чулпаның версиясе башкачарак икән. «Фираз укырга кергән елны без инде 4 нче курс студентлары идек. 1 нче курс белән 4 нче курсның аермасы хәтәр аның – армиядәге солдатлар кебек! Кураторыбыз Мәдинә апа Жәләлиева факультетның газетасы өчен дә җаваплы. Дус кызым Гөлназ белән макаләләр оештырып йөрибез. Фираз белән танышуга да шушы газета «гаепле». Карыйм, редактор итеп егет кешене куйганнар. Һәм ул 1 нче курстан. Армиядән кайткан икән. Житмәсә, студсовет председателе дә

Мәктәбездәге һәр укытучы үз фәненең чын белгече булган икән!

әле үзе. Педпрактикага күргәзмә әсбап кирәк иде. Башны иеп, теге 1 нче курс егете янына барырга кирәк бит. Гөлназ белән кич уку залында очраттык аны. Зур түбәнчелек белән йомышыбызны әйттек. Яра, диде, ялт итеп язып та бирде. Соңыннан белдем инде: армиягә киткәнче, Яңавыл районы Истәк авылы клубында ул рәссам-бизәүче булып эшләгән, спектакльләр өчен декорацияләр ясый торган булган...»

Мирфатыйх Зәкиев, Рүзәл Юсупов кебек абруйлы тел галимнәренек лекцияләре... Зөһрә Вәлиуллина, Клара Зиннәтуллина, Лия Шакирова, Мәдинә Жәләлиева кебек галимәләр житәкчелегәндә фәнни макаләләр язучу... Соңрак Чулпан ханым аларны «Укытучылар остазы», «Мөгаллимнәр мөгаллимәсе» дип зурлап макаләләр язып чыга. Ә бит бу исемнәр Чулпан Мөхәррәм кызына да бик тә туры килә! Ул үзе дә мөгаллимнәр мөгаллимәсе, остаз лабаса!

Тагын шунысы да бар: Чулпан ханым – Яңавыл килене, мәгариф өлкәсендә исемнәре билгеле дүрт бертуган Харисовларның иң зур ул. Фарис Фахраз улы 2000 нче елларда Татарстан Республикасы мәгариф министры булып эшләде, хәзер Мәскәүдә Россия Дәүләт Думасында Мәгариф һәм фән комитетының экспертлар советы рәисе. Фәннеләре 30 елдан артык инде Казан шәһәренек 15 нче гимназиясе директоры. Ә Фәрит Башкортстанның Яңавыл шәһәрәндә мәктәп һәм гимназия директоры, шәһәр мәгариф бүлегә мөдире булып эшләп, үзеннән соң да якты эз калдыра. Шунысы кызык: Чулпан ханымның киләндәшләре дә – укытучылар. Харисовларның укытучылык стажын бергә кушсаң, 300 ел килеп чыга. Укытучылар династиясенең иң югары үрнәге!

...Чулпан ханым белән студентлар яратып йөри торган бакчада сөйләшеп утырабыз. Фән докторы, профессор ханым үзе нинди гаиләдән? Ни өчен нәкъ менә укыту-

чы һөнәрен сайлаган? Фән юлына ничек кереп киткән? Булачак ике галим ничек танышып, ничек кавышканнар? Балалар әти-әни юлын сайлаганмы? Дәреслекләр ничек языла? Рус телле балаларга татар телен өйрәтүнең нинди сере бар? Миндәге сорауларның очы-кырые юк. Кайларга гына кереп китмибез! Хәтта грамматикага да! Сыйфат, рәвеш, фигыл сүз төркемнәрен өйрәнү тәртибендә үзем өчен дә яңалык ачам. Фигылне шундый катлаулы сүз төркеме дип белә идек. Тезмә фигыл формалары, сүз ясый, дәрәжә ясый, заман формалаштыра торган, тагын әллә нинди ярдәмче фигылләр... «Телебездә фигыл формаларының күп булуы – аның эчке үзенчәлеге, аларны дөрес һәм урынлы куллана белү сөйләмәбезне бапта», – ди галимә. Менә шундый мавыктыргыч грамматика! «Тел гыйлем, математика кебек, төгәллек сорый торган фән», дигән сүзләре кагыйдә булып яңгырый. Хәер, аның тормышындагы һәр гамәл, һәр мизгел кагыйдә, ачыш кебек.

Укытучы булам, дидем!

Һәр укытучыбызны аерым-аерым искә төшерәсем килә. РСФСРның атказанган укытучысы, Хезмәт Кызыл Байрагы ордены кавалеры, 40 еллап Зур Сәрдек мәктәбе директоры булып эшләгән Закирҗан Ибраһим улы Сабитов, рус теле дәресләрен алып барган класс житәкчесе, Татарстанның атказанган укытучысы Диләрә Исхак кызы Галиева, Казан дәүләт университетының татар теле һәм әдәбияты бүлеген тәмамлап, кандидатлык диссертациясен язган татар теле укытучысы Гамилә Каюмова, тарихчы – үзе юрист, тарихны энәсеннән жебенә хәтле белгән Габделхәй Хафизов, географ – Гатифә Арсланова, физика укытучысы Гөлфәрүзә Шәфигуллина, биология һәм химия укытучысы Азат Арсланов, математик Талия Сиражиева... Колхозыбыз да алдынгы – миллионер колхоз! Аның председателе Камил

Дәрәсләкләр төзегәндә башта эш тәҗрибәсә белән белемгә таянасың.

Фаязович Шакиров – Социалистик Хезмәт Герое, СССР Верховный Советы депутаты. Менә шушындый мәктәптә, менә шушындый авылда тәрбия алдык без.

Безнең гаиләдәге өч бала да югары белем алды. Рушан абый – агроном, мин – укытучы, энебез Раиф – табиб. Әтием – Суслонгердагы әзерлек лагерен үтеп, 17 яшьтән Смоленск юнәлешендәге авыр сугышта яраланып кайткач, миллионер колхозның баш бухгалтеры булып эшләде. Эшен бик ярата иде. Ул вакытта русча сөйләү, русча язу авыл кешесендә чамалы иде бит. Бездән, әтиңез эшеннән бер дә кеше өзелеп тормый иде. Ниндидер русча документ кирәк булса: «Мөхәррәм, шушы кәгазьне язык әле», – дип, төн дими, көн дими безгә киләләр иде. Әти русча оештырып жибәрә, ул кәгазьләр бервакытта да кире борылып кайтмый иде. Әнием Хәтимә исемле, тыныч һәм сабыр холыклы, жор телле иде. Хәтерем бик әйбәт иде аның. Мәктәп программасы буенча без шигырь өйрәнәбез, ә ул артыбыздан безне тикшереп, төзәтеп бара.

Укытучыларымнан күрәп, укытучы буласым килде. Рус теле укытучыбыз Диләрә Исаковна рус телендә иркен сөйләшәргә өйрәтте безне. Мәктәпкә барганда нәрсә күргәнсең? Нинди кызыклы хәлгә юлыккансың? Табигать күренешләре нинди? Шуларны русча сөйләргә кирәк иде дәрестә. Ул заман өчен шактый әйбәт гамәл бу. Чөнки безнең авыл тирәсендә 25 чакрым арада русча сөйләшүче юк, саф татар районы. Мәскәү, Казан вузларына 10–15 әр кеше укырга керә иде ел саен. Аннан соң китаплар бик күп укый идек. Мин, абыйга ияреп, 5 яшьтән укырга өйрәндем. 1 нчедә 4 нче класс программасын үзләштереп утыра идек.

Сайлаган белгечлек буенча тарих-филология факультетының татар-рус теле бүлегендә укыдым. Группа җитәкчесе доцент Мәдинә Шәйхиевна Жәләлиева да игътибар

итте миңа: «Татар халык җырларында чагыштырулар» дигән тема бирде. Ә дипломны чагыштырма грамматикадан татар һәм рус телләрендәге рәвешләр буенча яздым.

Тырышкан кеше булдыра!

Педпрактика вакытында укыту бик ошаган иде. Институтны кызыл дипломга тәмамлап, мәктәбебезгә кайткач, завуч итеп куйдылар. Һәм 4 ел буга завуч булып эшләргә туры килде. Мин – Сәрдекта, Фираз – Казанда. Хатлар языштык. Ә 1979 елда инде өйләнештек. 9 ел лаборант булып эшләдем кафедрада.

«Сендем, укытырга вакыт сиңа!»

Балалар табып, декрет ялыннан чыкканнан соң, ул чактагы ректор Рүзәл Абдуллажанович шулай яңа эшкә чакырды. Аннары укытуга керештем, фәнни мәкаләләр яза башладым.

Икең бер юнәлештә булу, бер-береңне аңлау – ул бик зур ярдәм. Бигрәк тә хатын-кыз өчен! Эштән аерылмыйча кандидатлыкны якладым. Ә докторлык диссертациясенә Фираз әйтүе буенча тотындым. «Булдырасың бит, тик торма син», – диде ул. Бер-ике тапкыр, тәмам күңелем кайтып, язмаларымны чүп чиләгенә салган чак та булды хәтта. (Елмая.)

90 нчы елларда Татарстанда телләр турында закон кабул ителде. Татар һәм рус телләрен фәнни дәрәҗәдә белгән ике телле белгечләр кирәк иде. Минем фәнни эш башланган вакыт нәкъ шул чорга туры килде дә инде. Укыту тәҗрибәбез дә шактый, югары уку йортын да, мәктәпне дә, дәрәсләкнең нинди булырга тиешлеге дә беләбез... Телне ярым-йорты белгән шәһәр балалары, ягъни рус мәктәбендә укучы татар балалары өчен дәрәсләкләр, аннары рус балалары өчен төрле кулланмалар яздык. Һәм аларны язган вакытта балаларга кайда нинди кыенлыklar тууын экспериментлар үткәреп ачыкларга тырыштык.

45 ел буга югары уку йорты укытучысы булып эшләү дәверендә шәкертләрем арасында мәктәп укытучылары күп булу табигый. Фән кандидатлары арасынан кайберләре аеруча тырыш, максатчан булулары белән аерылып тора иде. Үзләре теләп, кирәклеген аңлап килгән кешеләр алар. Мәскәүгә русча кирәк булганга, диссертацияләрен русча язып, үз белгечлекләре буенча уңышлы эшлиләр, гаиләләре дә бар. Тырыш кеше, яшьтән укып, өйрәнәп үссә, барын да булдыра ала!

Дәрәсләк төзү – җиңел эш түгел!

Дәрәсләкләр һәм фәнни кулланмалар язу бер дә җиңел эш түгел! Аның өчен авторның фәнни-методик базасы нык булырга тиеш. Шулай ук белем бирүнең дидактик нигезләрен, педагогиканы, балалар психологиясен яхшы белергә кирәк. Дәрәсләк язарга өйрәтүче, аны җайсыз диючеләр дә бар. Әмма җайсыз дигәнне җайлы итеп аңлату өчен күпме тырышлык, кирәкле сүзләргә таба белергә кирәк.

Бездә мәктәптә дә, вузда да белем бирү дәүләт стандарты буенча алып барыла. Ләкин стандарт милли тел өчен файдалы микән? Безнең телебез – дөньяда өйрәнергә һәм кулланарга җайлырак булган 14 тел арасында. Бездә татар телен саклау һәм үстерү буенча зур эшләр алып барыла. Мәктәпләребездә укытыла, белгечләр әзерләнә, нәшриятлар эшли. Кызганыч, балаларын татарча укытырга теләмәгән әти-әниләр күбәйде. Бу мәсьәләдә әти-әниңең фикере нинди – баланың шуңдый. Аларга әни һәм дәү әни буларак җиткерәсе килгән фикерем – тел өйрәнү баланың вакытын дәрәс итеп бүлсәң, уйлы белергә өйрәтә, хәтерне яхшырта. Ул – яшь буынга тәрбия бирү чарасы да. Балаларның бер-берсенә һәм олыларга карата игътибарлы, ихтирамлы һәм мәрхәмәтле булып үсүләре дә шуңа бәйле булуын белеп торсыннар иде.

Үзем һәм Фираз Фахразович белән бергә язылган дәрәсләкләр барысы да кадерле. Икебез мәктәпләр, югары уку йортлары һәм киң җәмәгатьчелек өчен барысы 150 ләп ки-

тап, дәреслекләр, кулланмалар чыгардык инде. 2023 ел башында рус мәктәпләренә татар төркемнәре өчен 11 нче класс дәреслегә – тел фактлары аңлап үзләштерелсә, алар белән кызыксынсыннар дип, Стандарт таләпләренә туры китереп язылып, басылып чыккан, аның Федераль исемлеккә керүе турында хәбәр килде. Мин моны спортчының Олимпия уеннарында алтын медаль алып, пьедесталда басып торуына тиңләдем!

«Минем беренче сүзлегем» дигән рәсемле татарча-русча тематик сүзлегем 10 мең тираж белән басылып чыкты да шундук сатылып та бетте. Аннары тагын берничә тапкыр басылды. ЮНЕСКО тарафыннан С. В. Михалков жетәкчелегендә уздырыла торган конкурста ул сүзлек жиңеп чыкты, махсус дипломга лаек булды.

Студентлар сумкасында йөри торган китапларым белән горурам. 2005 елда «Мәгариф» нәшрияты директоры чакырып алды. «Телебез үзгәрткән рус телендә аңлатырдай, ләкин мисаллары татарча булган кулланма кирәк. Сөзгә өметем зур», – ди. Кулъязманы китерү өчен бер ай вакыт бирелде. Һәм ул октябрь аенда басылып та чыкты! Иң тиз арада

басылган хезмәтем дип саныйм. Чит регионнарда килгән студентларның сумкасында йөри ул хәзер. Чөнки русча язылган, мисаллары татарча.

Кайта-кайта укый торган китапларым, язучыларым бар. Быел кыш Мәһдиевның ун томлыгын өр-яңадан укып чыктым. Сүз дә юк: алар барысы да инде укылган. Ләкин язучыны яңача ачасың барыбер. Сәгыйть Сөнчәләйнең безнең авылга килеп, безнең мәктәптә эшләгән чоры турында уку кызык булды. Күп әйберләр турында белдем. Аннары – Еники! Чөнки Әмирхан Еники саф татар әдәби телендә яза. Һәм әле генә телгә алган фигыльнең ни мәктәп укучыларына, ни студентларга өйрәтергә инде вакыт (сәгать) калмаган урыннары – бөтенесе шунда, бөтенесе кызык! Нисби сыйфатларның нинди генә формалары очрамый анда! Соңгы вакытта «Китап» радиосынан әдәби әсәрләр укыйлар. Балалар да, оныклар да тыңлый! Безнең өйдә татарча радио гел сөйләп тора. Казандагы оныкларыбыз татарча журналлар укып үсә. Балалар төяп тә китә әле аларны. «Берничә журнал тыксагыз да ярый» – Америкага киткәндә юлга җыеган Илшат сүзләре болары. Шулай итеп, яңа чыккан китаплар, журналлар да юл биштәрендә урын ала. Чөнки алар – татарча чыкканнар! Алар – безнеке!

Балалар татар җанлы булып үсә

Гайләдә балалар белән гел татарча гына аралаштык. Русча сөйләшү булмады. Мәктәп елларында Илшат та, Гөлшат та татар теле буенча олимпиадаларда җиңүчеләр булды. Өзгә 7 нче гимназия белән янәшә булгач, белемне шунда алдылар. Татар, рус, инглиз телләрен камил беләләр. Кайбер ата-аналар: «Дәреслекләр дә, укытучылар да начар, балам өйрәнә алмады», – диләр. Өзгә балаларың белән татарча сөйләшмәгәч, мәктәп кенә өйрәтеп бетерә алмый!

Улыбыз Илшат – икътисад фәннәре кандидаты. Университетның икътисад факультетын сайлады, параллель рәвештә чит телләр факультетында да укыды, инглиз һәм

немец телен тирәнтен өйрәнде. Студент чакта Потанин стипендиясенә өч тапкыр лаек булды. Төрле вузларга конференцияләргә йөри башлады. Санкт-Петербургта Тышкы эшләр министрлыгы белән бергә оештырылган халыкара яшь философлар, политологлар форумында лидер булып сайланды, Европа илләренә путевка белән бүләкләнде. Мәскәү дәүләт университеты оештырган Жәйге мәктәпләрдә Россия һәм БДБ илләреннән килгән аспирантлар һәм яшь галимнәр, студентлар арасындагы бәйгеләрдә өч тапкыр җиңүче булды. Университетны кызыл дипломга тәмамлап, М. Ломоносов исемендәге Мәскәү дәүләт университетында аспирантурада укып, икътисад фәннәре кандидаты дигән гыйльми дәрәжә алды. 2013 елда АКШның Техас штатына консалтинг компаниясенә эшкә чакырдылар да, хатыны Венера белән шунда китеп бардылар. Ул дөньяның эре компанияләре өчен үсеш проектлары төзү эше белән шөгыльләнгән. Балалары өчәү: Мәрйям, Әмир, Кәрим. Сөйләшкәндә ишетәбез инде: Илһам Шакиров, Әлфия Авзалова җырлары яңгырап тора машиналарында. «Тәртип» радиосы көн-төн эшли Илшатларда.

Кызыбыз Гөлшат – психология фәннәре кандидаты. КФУның Психология һәм мәгариф институтындагы педагогик психология кафедрасы доценты. Россия психологлары җәмгыяте әгъзасы. Ул – Европаның (EFPA) Сертификацияләнгән психологы, Россия Дәүләт Думасында Мәгариф һәм фән комитетының Эксперт советы әгъзасы. Бүгенге көндә КФУда үзгә оештырган «Инновацион белем бирү һәм сәләтле балаларны үстерү» дигән магистратура оештырды. Ире Руслан белән ике бала үстерәләр – Гайшә һәм Йосыф. Гайшә Каюм Насыри исемендәге балалар укуларында беренче урынны алды, Йосыф та «Татар егете» бәйгеләрендә катнашып, II дәрәжәле дипломга һәм кыйммәтле бүләккә лаек булды.

Оныкларыбыз да туган телебездә сөйләшеп, татар җанлы булып үсә. Шуңа сөенәм.

■ Чулпан һәм Фираз Харисовлар
уллары Илшат, кызлары Гөлшат белән.
Фото: гайлә архивынан

«КЫЗЫМНЫН БЕРЕНЧЕ ТӘНКИИТЧЕСЕ МИН»

Уңыш формуласы ниләрдән гыйбарәт? Сәләт, тырышлык, үзгәрткүч, максатчанлык таләп итә ул. Бу исемлекне уңышка ирешкән һәр кеше үзгәрткүч дәвам итәр иде. Ләкин тагын бер мөһим әйберне билгеләп үтми мөмкин түгел. Бу шәхес артында кем тәрбиясе тора? Кемнең үгет-нәсиыхәте, изге теләге, үрнәге белән уңышка ирешкән? Кем баласы ул? Бу проектта шул сорауларга бергәләп җавап эзләребез.

Рөстәм АКАЕВ – Татарстанның халык, Башкортстанның атказанган артисты. Кызы – җырчы Гөлнәз АКАЕВА.

Рөстәм, яшь аралары төрле булган дүрт бала әтисе сез – Гөлнәз, Мөслим, Әминә, Хәбил. Улларыгызның исемнәре бик сирәк очрый торган. Кемгә багышлап куштыгыз аларны?

– Олы улыма исемне Мөслим Магомаевка багышлап куштык. Аның ижатына гашыйк мин, ул – кумирым. Икенче улым – Советлар Союзының халыкара класслы спорт остасы, дзюдоист, Европа чемпионы һәм бик яхшы кеше Хәбил Бикташев исемен йөртә. Туганда да баһадир кебек иде ул Хәбил. Әлеге икесе дә исемнәрен аклыйлар. Мөслим минем яшьлек хыялымны тормышка ашырып, гитарада уйнарга өйрәнде. Укытучысы тавышы бар икән дө сизеп алды, җыр ягыннан сәләте бар.

Гөлнәзгыз туганда бертөрле әти булсагыз, хәзер инде сез бөтенләй икенче төрле әти. Беренче тапкыр әти булган Рөстәм нинди иде? Бу статуска әзер булдыгыз микән?

– Гөлнәзның үзе әни булган яшенә караганда мин биш яшькә яшьрәк булганмын. 19 гына бит! Музыка училищесында укыган чак иде ул. Үзем дә бала гына булганмын инде ул чакта. Роддомда тоттырып куйдылар, нишләтергә дә белмим. Ун ел вакыт үзенекен итә – Мөслим туганда икенче төрле идем. Гөлнәз белән бергә үстек инде... Кызыклы чаклары бик күп булды. Бик шаян, чая иде ул. Һәм бик музыкалы! Мультфильмнар түгел, видеокассетадан клиптар, концертлар карап үстә. Әле ул кассета уйнап беткәч кирегә әйләндерә дә яңадан карый. 3 яшендә әнисе белән мәктәпкә очрашу кичәсенә бардык. Без дуэт җырлыйбыз, Гөлнәз залда карап утыра. Шулкач йөгереп сәхнәгә менде дә, минем микрофонны алып, җырны дәвам иттә. Шаккаттым шулкач! Аны хәзер беркем хәтерләми, ә минем гел исемдә. Беренче чыгышы иде ул Гөлнәзның.

Яшь тә өч айдан әби белән калып, мәктәпкәчә авылда үскән Гөлнәз. Моның начар ягы да, яхшы ягы да бар. «Мин әти-әниемә бик рәхмәтле, әмма минем йөрәгемдә нәни белән карттәй», – дип яза ул. Әби-бабай тәрбиясе сизеләме Гөлнәздә?

– Әйе, анда авылга, нәнәенә, картәтәйгә карата аерым мэхәббәт. Туганнан бирле авылда ул. Әнисе (Башкортстанның атказанган артисты, җырчы Лилия Биктимерова) укырга киткәч тә шунда калды. Эткәй баланы яслегә машинага утыртып кына йөртте. Әни әле дә искә ала: бакчадан кайтып суыткычны бер ача, бер яба ди Гөлназ. «Ашарга берни юк!» – дип аптырата икән. Кызым, нәрсә кирәк соң сиңа дигәч: «Хотя бы чупа-чупс», – ди икән Гөлназ. Иркә, шук иде ул.

Курчак кебек караганнар алар аны. Кичләрен картәтәй баянда уйный, нәнәй җырлый иде, дип искә ала Гөлназ. Сездән генә түгел, әби-бабасыннан ук килә икән җыр-моңга мэхәббәт.

– Әтием Мәҗит гомере буге колхозда эшләде, машина йөртте, автослесарь булып машиналарның йөрәген дөвалады. Әнием Рәмзилә склад мәдире дә булды, почтада да эшләде. Алар икесе дә яшәтән үк авыл үзешчәннәре концертларында чыгыш ясап йөргәннәр. Әти баянда уйный, бик матур җырлый иде. Пенсиягә чыккач мулла булып торды. Бик шаян да, усал да, шул ук вакытта нечкә күңелле дә иде. Әнкәй дә искиткеч моңлы җырлый. Икесе дә халык җырларын яратып башкардылар. Миңа да шул якка басым ясылар иде, Гөлназның репертуарында да чагыла ул җырлар. Гөлназ профессиональ сәхнәгә «Таң атканда» җыры белән чыкты.

Зур сәхнәгә 8 яшендә үк менгән Гөлназ. Әнисе Лилия ханым һәм Фәдис Ганиев (Башкортстанның халык артисты, җырчы) белән бөтен Башкортстанны диярлек әйләнеп чыкканнар. Сөз ничек карадыгыз моңа?

– Гөлназга карата бөтен кешедән мактау сүзләре генә ишетә идем. Горурландым, әлбәттә! Чыннан да, таланты барлыгы сизелеп торды. Ләкин мин вакытында берәз су сибеп, җиргә төшереп, йолдызлык чиреннән сакларга да тырыштым. «Әти, бөтен кеше мактый, ә син тәнкыйтькә күчәсең», – дип үпкәли иде миңа, аңлап бетерми иде. Ә менә үскәч рәхмәт кенә әйтте, дәрәс эшләгәнсең, диде.

Алар гаиләсендә яңа әти барлыкка килгәч, балага карата көнләшү бар идеме?

– Гөлназны миңа каршы тәрбияләмәгәнә өчен Лилиягә бары тик рәхмәт әйтәм. Күп гаиләләрдә аерылышкан ир белән хатын бер-берсеннән үч алалар. Бер дә дәрәс әйбер түгел ул. Баланың бер гаебе дә юк монда. Лилия белән Фәдис гастрольгә чыгып киткәндә мин Гөлназны алып кала идем: мәктәпкә илтәм, чәчләрен үрәм... Теш пастасын микрфон итеп тотып, «Киек казлар» җырын җырлый торган иде. Телефонга төшереп калдырган видеосы да бар.

Көнчеләккә килгәндә, кызыма карата җылылыкны, ихтирамны күрәп тордым. Сәхнәгә алып чыгу да – аларның хезмәте. Моңың өчен Фәдискә бик рәхмәтле мин. Бергә киңәшләшәп, аңлашып үстердек. Минекә-синекә дип бұлмәдек, уртак балабыз ул Гөлназ. Өч көнлек дөньяда бер-береңне талап яшәү дәрәс түгел. Бала хақына!

«Кемгәдер ят булып тоелса да, Фәдис әти белән бергәләп без Рәстәм әтинең әти-әниләренә кайтып йөрибез. Шуңа бөтен авыл шакката инде», – ди Гөлназ бер интервьюсында. Сөзнең шулай бала хақына аралашып яшәвегездә кемнең өлеше аеруча зур?

– Барыбыз да тырыштык. Әти-әнигә дә бик рәхмәтле мин, тормышыбызның мондый борылышына аңлап карадылар. Баланы озак вакыт үзләре үстерде бит. Фәдис белән Лилия Гөлназны авылга кайтарып куялар, кайтып алалар. Гөлназга уңайлы булсын, аңа рәхәт булсын дип эшләделәр барысын да. Әти-әнигә дә ихтирам, хөрмәт күрсәттеләр. Әлбәттә, мондый мөнәсәбәтне күрәп, үземдә бер начар уй туганын да хәтерләмим.

«Әти опера театрында эшли иде, аның белән сәхнә артында йөрәп, опера сәнгәтенә гашыйк булдым да инде», – ди. Гөлназны үзегез белән эшкә алып йөри идегезме?

– Әйе, сәхнә артын ярата иде Гөлназ. Примеркадагы парикларны киеп карарга яратканын хәтерлим. «Бременские музыканты» операсында партияләр башкарган чак иде ул. Әле дә минем операда җырлавымны тели Гөлназ. Ләкин тормыш үз төзәтмәләрен кертә.

«Тәрбияләп үстергән әтием Фәдискә охшап туры сүзләдер мин. Рәстәм әти белән үссәм, тыныч хольлык, итагатыле булып идем», – ди Гөлназ бер интервьюсында. Сөз ничек уйлайсыз?

– Туры сүзлелек әтидән үк киләдер ул. Эчкерсез, кеше артыннан сөйләп йөрми, әйтәсе сүзен күзенә карап әйтә иде әти. Мин үземне дә тыйнак дип әйтмәс идем, кызулык та бар. Гаделсезлеккә бик авыр кичерәм. Ләкин кеше күз алдында эшләп, кызу булып йөрү бер дә матур күренеш түгел. Үз өстемдә эшлим, холкымны йөгәнләргә тырышам. Кызыма да шундый ук киңәшне бирәм. Кыз бала син, тыйнаграк бул, дип әйтәм.

Вокал белән кайда шөгыльләнәде? Укытучылары кем?

– Гөлназ минем һәм әнисенәң укытучысы, остазыбыз Фәрзәнә Сәгыйтовада Уфада укыды. Фәрзәнә Фәтхулловнаның шундый яхшы ягы бар – ул табигатькә тими. Күп укытучылар тавышны бер калыпка салалар бит. Ә табигый тавыш бик зур роль уйный. Ләкин аны бозарга да, үстерергә дә була. Гөлназның балачактан үзенең табигый моңы, тембры бар, аны башкалардан аерып була. Монда Фәрзәнә Фәтхулловнаның хезмәте бик зур.

Кызыгының беренче тапкыр гашыйк булганын белдегезме? Ул сезгә андый серләрен сөйли идеме?

– Сер тотат торган кыз түгел Гөлназ. Без аның белән дуслар. Кечкенә чагында җәй көне гастрольләргә алып чыга идем кайчак. Безнең белән рәхәтләнеп утырып йөрдә. Гашыйк булчан кыз иде ул: йә минем классташка гашыйк була, йә безнең төркемдә эшләүче берәр егеткә... (Көлә.)

Гөлназ сольный концертлар куя хәзер. Сөзнең белән киңәшләшәме?

– 20 яшенә беренче концертын куйды. Ул чакта да, хәзер дә репертуар сайлаганда да, программа төзегәндә дә ярдәм итәм. Гөлназның җырчы буларак бер көчле ягы бар – җырны халыкка җиткерә белә. Миңа ошап бетмәгән җырлары да бар, ә халык ошата. Кайда гына барсам да, кызыгыны яратабыз дигән сүзләр ишетәм. Мактанып әйтмим, һәр төбәктә ишетәм бу сүзләргә. Харизмасы бар Гөлназның. Үзенә сокланып җырламый, җырга кереп китеп, халыкка җиткереп җырлый. Бик сизелә торган әйбер ул.

Алсу ШАКИРОВА

ФИЛАНТРОП ЭШМӘКӘР

Өй салуның ние бар – мүклисе дә чутлыйсы, ди татар халкы. Нигез салырга бик зур теләгең булганда энә шулай дип әйтеләдер. Ә инде йортлар төзү хыялы булганнарға дистәләрчә, йөзләрчә, меңнәрчә йорт тергезү дә авыр түгелдер, ул эш ләззәт кенә бирәдер. Аларда балалар көлүе яңгырап торачак, гомумән, бик бәхетле гаиләләр яшәячәк, юк, дәрәс әйтмәдек, ял итеп яшәячәкләр. Ә моның өчен бөтен мөмкинлекләр дә уйланылган. Сүзебез – «Ханский дом» төзелеш компаниясе һәм аның генераль директоры турында. Гади эшмәкәр генә түгел Ильяс ГЫЙМАДОВ. Тормышка фәлсәфи карый белгән, күңеле изгелек белән сугарылган, жанында иман нуры балкыган кеше, һәрвакыт игелек кылып, үзеннән соң эз калдырырга тырышып яши. Филантроп, остаз, «Меценатлар» бизнес берләшмәсе рәисе, «Кеше приюты» попечительләр шурасы рәисе Ильяс Фәиз улы да энә шундыйлардан.

Чулпан
ГАЛИӘХМӘТОВА

ТАМЫРЛАР Буа районы Кыр Тәүгелдесе авылыннан мин. Өч бала арасында – төпчеге. Әле араларбыз да шактый зур. Мин туган елны Фаил абыем (Фаил Гыймадов – журналист, «Болгар» радиосы алып баручысы – Ч. Г.) Казанга укырга чыгып киткән. Апам Гөлнар белән дә араларыбыз 12 яшь. Мин туганда әни белән әти 40 яшьләр тирәсендә булган инде. Әтибез Фәиз 50 ел руль артында йөрде, әниебез Гөлнас кибетче иде. Күрәсен, мин әнигә тартканмындыр. Аның хисап ярату сәләте миңа да күчкән. Төпчек, дип, мине сөеп кенә утырмадылар. Без – эшләп үскән буын! Әмма кечкенәдән мотивациянең нәрсә икәннән белеп үстем. Югыйсә әти китап та укып утырмагандыр, үзе хикмәтле кеше булган инде. Ул бервакытта да, эшлә, дип әмер бирмәде. «Улым, менә шушыларны эшләсән, мин сиңа шуның кадәр акча бирәм. Эшләмәсән дә була, әмма

Фото: Анна Арахамия

акча булмый», – дип әйтә иде. Билгеле, күп акчалар турында сүз бармый. Бәлки, бер сагызга житәрлек булгандыр ул. Әмма кибеткә барып, үзең эшләп алган акчага нәрсәдер сатып алуның төмен кечкенәдән үк аңладың. Эшләп тапкан башка инде ул! Мәктәптә укыганда ук әтинең ярдәмчесе булып, машинада утырып йөрдем. Йөртү хокукы турында документым булмаса да, әти руль тотарга да бирә иде. Безнең нәсел электән үк дини булган. Әни мине тапкак, намазга баскан. Минне дә кечкенәдән өйрәтте. «Улым, намазыңны калдырма», – дип, гел әйтә иде. Ярты ел элек әниебез бакыйлыкка күчте. Дини тәгълиматлар нигезендә яшәүне әниңең васыяте итеп кабул иттем.

УКУ Жәмгыятьтә, тормышта нигәдер шаблоннар күп. Юрист буласым килә иде. Мәктәптә укыганда жәмгыять белеме

буенча район олимпиадаларында беренче урыннарны алдым, хокук белгечләре кебек, зәңгәр күлмәкләр киеп йөрдем. Әмма укырга керер вакыт житкәч: «Син анда керә алмыйсың, күп акчалар, ришвәт бирергә кирәк», – дип, кысалар куйдылар. Инглиз телен авыл дәрәжәсе өчен яхшы ук сукалый идек, чит телләр факультетына документларымны бирдем, әмма керә алмадым. Минем шәхси фажига булды ул. Әле дә хәтерлим: исемлектә үземне тапмыйча, баскычтан төшеп киләм, кәеф юк. Шунда урамнан Верка Сердючканың «Все будет хорошо» дигән җыры ишетелде. Университет алдына бер машина килеп туктаган, багажникларын ачып куйган да шул җырны яңгырата икән. Гомерлек шигарем булды ул сүзләр. Хәзер дә уңышсызлыкка очрасам йә мин теләгәнчә килеп чыкмаса, «все будет хорошо», ягъни бар да яхшы булыр, дип кабатлыйм да кабат алга барам. Татар малае булгач, татфак кирәктер инде миңа, дип, читтән торып уку бүлегенә кердем. Ә юрист дипломын барыбер алдым бит. Университетның соңгы курсларында укыганда: «Яшел Үзәндәгә бер уку йорты филиалында юридик факультет бар, әңгәмәгә барып кара», – дип чакырдылар. Бардым да, укый да башладым. Ахырыда ул филиалны КФУга куштылар. Шулай итеп, университет дипломы алдым. Динне ныклап өйрәнү теләгем көчле иде: «Мөхәммәдия» мәдрәсәсен дә тәмамладым.

УҢЫШ Беренче курста укыганда ук эшли башладым. Абый ул вакытта туйлар төшерә иде. Кесәндә акчаң булыр, дип, ул

миңа видеограф булырга тәкъдим итте. Дамир исемле кеше команда туплый иде, аның янына бардым. Балалар бакчасында бәйрәмнәр төшердем. Акча җыеп, тотылган камера сатып алып, туйлар төшерә башладым. Беренче капиталны шулай тупладым. Әле берүзем эшлөгән чакта ук тагын бер камера булса, шуның кадәр акча эшлим, тагын бер кеше алсам, моның кадәр эшлим, дип, хисаплап, хыялланып утыра идек. Мотивация булды, ахры, тиз арада команда тупладым. Егетләр эшкә өйрәнүгә үк, китмәсеннәр дип, алар белән өч елга килешү төзүне уйлап чыгардым. Ул компаниям әле дә эшли. Мин аны

хатыным Резедага тапшырдым. Безнең кечкенә гаилә бизнесы булып тора ул. Туйлар төшерү белән беррәттән, шиномонтаж да ачтым, сантехника да саттым, такси компаниясә булдырдым. Әзер бизнес дип сатканнары да булды. Һәрвакыт эзләнүдә, хәрәкәттә булдым. Хыялым – йортлар төзү иде. Төзелеш кечкенәдән гел үзәнә тартты. Унынчы сыйныфта чакта ук мунча мичен сүтеп, үзем чыгардым. Ихатада төзелеш барганда да гел балта осталары тирәсендә бутала идек. Бу дөньяда бөтен нәрсәне Аллаһы Тәгалә яралткан, ә калганын кеше үз куллары белән төзегән бит. Тап-такыр җирдә берни юк, һәм син нидер булдырасың! Бу үзәнә күрә бер ләззәт. Туйлар төшереп җыйган акчама 2013 елда йорт салырга булдым. Миңа бу вакытта 24 яшь иде. Үз кулларым белән нигез ташы салдым. Жизни булышырга алынды. Ул йортны саттым да кабат төзи башладым. Өч-дүрт елдан соң елына алты-җиде йорт сала идек инде. «Сарафан радиосы» әйбәт эшли башлады, чөнки сыйфатлы итеп эшләдем. Уңыш сере дә шунда бит: Аллаһы Тәгалә хакы белән кеше хакын хаклап яшәргә кирәк. Кешегә үзең караганда да яхшырак эшлә! Тәрәзә, ишек куярга килгән подрядчы оешма вәкилләренә иң беренче соравы: үзең төзисеңме, сатар өченме? Имеш, сатар өчен булса, очсызлы да ярый. Үземә, дип әйтә идек. Әле алар белән бәхәсләшеп бетәм. Кеше хакы бар бит! Аннан соң сыйфатлы итеп төзесәң генә «сарафанлы радио» эшли. Шулай итеп йортлар төзү компаниясә – «Ханский дом»ны булдырдым. Бу исем инде безнең брендка әйләнде. Бүгенгә көндә Казанда, Чаллыда, Ижауда, Мәскәүдә филиалларыбыз бар. Бу – бары тик Аллаһы ярдәме белән зур тырышлык нәтиҗәсә. Бүген тагын бер хыялымны гамәлгә ашыру өстендә эшлибез – «Ханнар утары» дигән 1200 йортлы коттедж бистәсә төзибез. Быел беренче ике урамны тапшырабыз, Аллаһы боерса. Тулы бер концептуаль бистә булачак ул. Монда яшәучеләр өчен фитнес заллар да, спорт мәйданчыклары да, балалар өчен уйнау урыннары да, кафелар төзү дә каралган. Бүген мәчет төзелеп килә. Проектта балалар бакчасы да, мәктәп тә бар. Ерак түгел генә – күл янында мунчалар төзәргә ниятлибез. Яшәү урыны ғына түгел, ял урыны да булачак ул! Уңайлы мохит һәм һәркем сатып алырлык баядәгә йортлар безнең. Дөрәс аңлагыз, барысы да сыйфатлы төзелеш материалларыннан салына, бары тик йортлар кечерәк. Бүген, экология проблемасы актуаль булган чорда, кешеләр табигатькә тартыла. Табигатьнең иң матур жирендә урнашкан бистәбездә бик күпләр оя корыр дип уйлыйбыз. Сабыллар үстерер өчен мөмкинлекләр бар, бала табып рәхәтләнеп яшисе генә кала. Мондый проект Татарстанда юк, Россиядә дә сирәк әле ул. Боларны уңышларым дип, күкрәк кагасым да килми. Аллаһ миңа нәрсә бирә, шуның белән эш итәм.

АКЧА Акча бервакытта да беренче урында булмады. Тормышым җитеш, ашарыма-эчәрәмә бар. Башкалар өчен күңелем киң булса да, үзем өчен бик саран кеше мин. Акчаны хыялларымны чыңга ашырырга тотам. Акча ул – энергия, азарт. Бизнесны рульдә бару дип уйлосак, юлны карап барасың

Реклама хукукында

бит. Газга бассан, төтен чыга, төтен шул акча инде. Төтенгә генә карап барсан, юлны да, тирә-ягыңны да күрмисен һәм юл һәлакәтенә юлыгасың. Шуңа ул төтенгә әллә нигә бер генә карап алырга ярый. Шул вакытта гына эш гөрләп бара чак. Акча белән эш йөртергә кечкенәдән өйрәттеләр. Эти-әни һәрвакыт мине зур кеше итеп сөйләште, киңәшләште. Сугым саткан акчаны да миңа тоттыралар иде. Санап, банкага салып, идән астына төшереп яшереп куям. Нәрсәдер алырга кирәк икән, бергәләп утырып сөйләшәбез. Соңгы сүз – миннән. Акча һәрвакыт хисапта булды. Күпме тотканны, күпме калганын һәрвакыт язып бардым. Эшмәкәр булып китүгә эти-әниңең шушы тәрбиясе дә үз өлешен керткәндер, мөгаен. Бизнестә да акча эшлим дигән максат беренче урында тормый. «Ханнар утары» бистәсен килеп карасагыз да аңларсыз. Акча турында гына уйл�асак, жирне бүләр идек тә сатар идек, ә без шәһәр читендә тулы бер инфраструктура төзибез.

КУРКУ Кечкенәдән бер куркуым бар иде. Габдулла Тукай 27 ел гына яшәгән, ә үзеннән соң милләт, тел өчен шундый зур мирас калдырган. Ә мин ул яшемә нәрсә генә эшли алырмын икән, дип уйлый идем. Миңа инде 34 яшь, әмма һаман курку яши. Бу дөньядан тиз китеп барып, нәрсәндер эшләр өлгәрмәм шикелле. Максатлар куйган вакытта һәрвакыт, мин нәрсә эшләр өлгәрдем, дип уйлыйм.

ХӘЙРИЯ Иң яхшы кеше – кешеләргә яхшылык эшләүче, дигән Мөхәммәт пәйгамбәребез. Һәрбер кылган гамәл – начармы ул, яхшымы – бумеранг булып әйләнеп кайта. Бу тормышта кайтамы ул, башкасындамы – без аны белмибез. Аллаһ ризалыгы өчен изге гамәлләр кылучы эшмәкәрләр шактый күп хәзер. Акча эшләүне генә күздә тотып яшәгән бизнесменнар – бәхетсез кешеләр. Игелек кылырга әзер булган 150 эшмәкәрне жыеп, «Меценатлар» дигән бизнес оешма булдырдык. Бу – Россиядә бердәнбер шундый оешма. «Приют человека» базасында мохтажларга кайнар ризык ашатабыз. Көн саен ике меңгә якын әби-бабай килә. Әлеге проектны гамәлгә ашырганда жәмгыять берләшә тобынышып эшлибез. Һәр пәнжешәмбе үзбездә шул ашханәләргә барып, аралашып-танышып кайтабыз. Нинди генә язмышлар ишетмисең анда. Мохтаж өлкәннәргә кайнар аштан бигрәк игътибар, жылылык кирәк шул. Мондый нокталарны Казанга якын районнарда да ачтык. Менә шундый эшләр эшләр, күңелгә рәхәт булып китә. Кешегә булышуның, изгелек эшләүнең үз таме бар. Бер тапкыр төмен белгәч, гел изге гамәлләр кыласы килеп тора. Бүгенге эшмәкәрләр 90 нчы елгы образлардан бөтенләй башка. Алар тормышны алга алып баручылар да, яңалык уйлап чыгаручылар да, хәйриячеләр, ярдәм итүчеләр дә.

ДУСЛАР Тормыш юлымның төрле чорлары, төрле дуслары булды. Гайбәт сатып утыра торганның да, кызыксыну-мавы-

гу буенча дуслар да... Бүгенгеләрен ахирәт дусларым, дим. Алар – Аллаһ каршындагы дусларым. Борчылып, ярдәм итәргә ашкынып торучылар, шул ук вакытта тәнкыйтьчеләрем. Алар барысы да дини кануннар белән Аллаһ ризалыгы өчен дип яшәүчеләр һәм эшләүчеләр.

ХЫЯЛ Хыялланырга һәм аларны тормышка ашырырга яратам. Согуд Гәрәбстанында Сөләйман әл-Раджи дигән мульти-миллиардер яши. Форбс журналы рейтингында байлыгы буенча беренче унлыкка кергән кеше. Аңа 95 яшь. Ул үз акчаларына Гәрәбстан ярымутравында дөньядагы иң зур хөрмә (финик) бакчасы үстергән. Бу гамәл мине бик нык рухландырды. Бездә хөрмә үстереп булмый, алма бакчасы булдыру турында хыяллана башладым. «Ханнар утары» каршында бистәдән йорт алган кешеләр белән бергә 3 гектарлы бакчада алмагач үсентеләре утырттык. Бер-ике елдан ул бакча язын ап-ак чәчәккә күмеләчәк. Чәчәк аткан вакытта анда рәхәтләнеп йөрергә, алмалары өлгәргәч, жыеп, шунда ук сок чыгартып эчәргә мөмкин булчак. Бу хыялымны да чыңга ашырырмын дип уйлыйм. Мин әле умартачы да. 10 нчы сыйныфтан умарталар белән шөгылләнә башладым. Бүген умарталыгым алмагач бакчасында тора. Апиортлар булдырырга теләгем бар иде. Аны да тормышка ашырдым. Аста – умарта, өстә ятаклар булган кечкенә йорт ул. Анда кереп ятып ял итәсең. Менә дигән спа-процедура! Беренчедән, умарта бүлеп чыгарган фйдалы һава бик шәп табигый ингаляция; икенчедән, умарта гөжләве тынычландыра; өченчедән, бал кортлары кешенең биокырын чистартып, яңадан торгыза. Менә шуларга карыйм да баладай сөенәм. Бәхетле булыр өчен хыялларны чыңга ашыру өстендә эшләргә генә кирәк. Хыялга юллар озын һәм катлаулы булырга мөмкин. Менә шул юл буйлап бару үзә бәхет инде ул.

ҮЗЕМ ТУРЫНДА ҮЗЕМ Тормышымдагы төп максатым – кешеләргә фйда китерү һәм үземнән соң эз калдыру. Мәңгелектә эз калдыра алсам, бик бәхетле булчакмын. Һәр кеше әнә шулай дип яшәсен иде ул. Дөнья күрәчәк автобиографик китабым да башкаларны рухландырыр дип уйлыйм. Анда бизнес буенча киңәшләр, тормышымдагы кыйммәтләр урын алды. Хәзер яшә буын өчен мөмкинлекләр бигрәк күп. Хыялы булган теләсә кем әллә нинди бизнеслар ача ала. Курыкмаска һәм максатчан булырга гына кирәк. Бар нәрсә дә вакытлыча гына. Гомердә безгә кыска вакытка гына бирелгән. Нигә әле булган мөмкинлекләрдән файдаланмаска, тәвәккәлләмәскә?! Үзем – гап-гади хыяллы бер егет. Шөкер, йортлар салам, агачлар утырттым, ике улыбыз – Әмирхан белән Хәкимне үстерәбез. Хыялларны күңелемә салганы, аларны тормышка ашырырга мөмкинлек биргәнә өчен Аллаһы Тәгаләгә рәхмәтле булып гомер итәм.

«Ханский дом»
төзелеш
компаниясе

«Ханнар утары»
коттедж
бистәсе

КАДЕРЛЕ УКУЧЫБЫЗ!

БУ ЯҢАЛЫГЫБЫЗ СИНЕҢ ӨЧЕН!

2023 елның икенче яртыеллыгы өчен журналга язылучыларны бүләкләр көтә:

- ✓ мультиварка
- ✓ чәйнек
- ✓ капсуллы кофеварка
- ✓ чыбыксыз үтүк
- ✓ блендер

Бүләк оту өчен, журналга язылу турындагы квитанция күчermәсен редакциягә юлларга кирәк.

Квитанция күчermәләрен жибәрүнең берничә юлы бар:

почта аша: 420066, Казан, Декабристлар ур., 2 нче йорт

редакциянең электрон почтасына: ssuum@yandex.ru

ватсап номерына: 8(937) 288-18-01 «Сөембикә» журналы

Квитанцияләр 2023 елның
15 августына кадәр кабул ителә.

Бүләк уйнату
17 августта узачак.

«Сөембикә» килгән **йорт** нурлы

Өлеге чараны оештыручы, кагыйдәләре, бүләкләр саны, уйнату вакыты һәм урыны буенча мәгълүматны www.suuyumbike.ru сайтында укыгыз.

Акция 2023 елның 10 апреленнән 20 сентябренә кадәр уздырыла. Гаризалар 2023 елның 15 августына кадәр кабул ителә.

АО «ТАТМЕДИА» реклама 16+. Бүләкләр расемдәге белән туры килмәскә мөмкин.

БУЫННАРНЫ БӘЙЛӘҮЧЕ БИЗӘК

Гөлнур
САФИУЛЛИНА

Бу бүлмәдә... Бу бүлмәдә аларның тагын бер сату залы була алыр иде: күлмәкләр берәм-берәм куелыр – бөтен матурлыклары күренер иде. Монда тегү цехы да урнаша алыр – көннәр буена әллә ничә тегү машинасы текелдәп эшләп торыр иде. Энә-җептән күпме яңа күлмәк төшәр иде... Хәер, кайчандыр нәкъ шулай булган да – биредә 11 тегүче эшләгән. Ә аннан беркөнне зур, иркен, якты бүлмәне бушатканнар. Һәм... хыялга урын биргәннәр. Ни генә дисәк тә, кешене хыяллары яшәтә!

«SABR» брендын, алар теккән мөселман хатын-кыз киёмнәрен бүген күпләр белә. Яратып кия! Ә бу брендка нигез салган дизайнер Гөлфия ханым Хәлиуллинаның хыяллары, ул хыялларны тормышка ашыру өчен кылган гамәлләре менә күпләр өчен көтелмәгәнрәк булып.

Гөлфия ханым белән очрашудан соң күпләр үзләренең шәжәрәләре белән кызыксына башлый.

– Мин бит гап-гади авыл баласы, булдыра алмам, дип уйладым башта. Әмма теге сүз оеткысын салган иде инде... Максат куйдым: булдыра аламмы, юкмы, үземә дәлилләр карыйм, дим. Башта акча жыеп яхшы тегү машинасы алдым. Аннары кечкенә бер бүлмә таптым. Аренда 5 мең сум тора! 20 ел элек бу... Мөселман киёмнәрен Чаллыда тегүче юк иде әле. Берәздән үзем генә тегеп өлгәрә алмый башладым. Чит илдән рулонлап тукумалар алып кайтабыз, фури-турага заказ бирәбез. Остаханәмә «Гөлфия» дип исем куштым. Ир-ат күлмәкләре, чалбарлар да тегә башлагач, бу исем килешми кебек тоелды. «Сабр» исеменә тукталдым...

Ә сабыр булырга туры килгән чаклар еш була. Замана жилләре үзгәргәч, беренче булып дингә ялгыз калган хатыннар, толлар, олы хәсрәт кичерүчеләр килә. Алар берочтан тегүчегә жаннарындагы әрнүне, кайгы-борчуларны да бушатып китә. Гөлфия ул чакта психологка әйләнә... Намазга яңа баскан 17–18 яшьлек кызлар күлмәк тектереп китүгә, артларынан: «Кызымны нинди киёмгә төрдең?» – дип, әниләре тузынып килә. Ул чакта кызларының күлмәкләрен яндырган, чүпләккә чыгарып ташлаган әниләр, еллар узгач, үзләре мөселман күлмәге эзләп аның бусагасын кабат атлап керә...

Чаллыда беренче мөселман киёмнәре күргәзмәсендә Гөлфия ханым Хәлиуллина үткәрә. Тамашачыга берьюлы әллә ничә төрле коллекция тәкъдим итә. Модельләргә пәрдә артында киенергә, яулык бәйләшкә исә кызы булыша. Бу вакытта Алия 5 нче класста гына укый әле... Казанда «Алтын мөнбәр» фестивалендә кысаларында узган Халыкара мөселман модасы бәйгесендә катнашып икенче урынны алып кайта Гөлфия ханым. Житмешкә якын дизайнер арасында! Инде менә кызы үсеп житкән, дизайнер һөнәре алган – ул бүген әнисен уң кулы. «SABR» хәзер аларның гаилә бизнесы: 2015 елдан башлап Казандагы кибертәлә белән кызы Алия һәм кияве Раил шөгыльләнә. Алия Гыймадиева – мөселман дизайнерларының халыкара бәйгеләрендә катнашып, берничә тапкыр алдынгы урыннар яулаган дизайнер, аны инде мөселман модасы өлкәсендә күпләр белә, таный.

Остаханәнен, тегү цехының бер өлеше Казанга күчкәч («SABR» киберте дә, «Остазлар» салоны да Чаллыда ябылмаган, әлбәттә), Гөлфия ханымга, нияят, күптәнне хыялларын тормышка ашырырга чират житкән. Хыялы – татар бизәкләре белән бәйлә аның. Аларны жыю, туплау, халыкка күрсәтү, чыгару белән.

– Чаллы педагогика институтында белем алдым. Курс эшләрем дә, диплом эшем дә шәжәрә белән бәйлә иде. Бүген әтием ягынан – 9, әнием ягынан 11 буын әби-бабамны беләм. Ике яктан да әбиләрем чигәргә, тегәргә, бәйләргә оста булган. Бу кул эшләрен үземнең кызыма, оныкларыма тапшырмасам, буыннар чылбыры өзәләчәк дигән сүз бит. Туку станогы алып куюым, аңарда эшләргә өйрәнүем дә – шуның өчен.

«Үземне белә башлаганнан бирле тегәм», – ди ул. Беренче теккән күлмәкләре, әлбәттә, курчакларга була. Әле мәктәпкә дә кермәгән чакта әнисенә кул машинасы белән нәрсәдер теккәндә, берсендә бармагына энә кадый. Ә өйдә үзе кебек берсеннән-берсә кечкенә туганнары гына. Энәне тартып чыгару өчен урамнан узып баручы бер абыйны чакырып келәләр... Әмма тегүдән ул барыбер туктамый. Укыганда ук киләчәктә тегүче буласын белә. Документларын туп-туры Казанга, шәһәрнең иң яхшы укыту-өйрәтү комбинатына илтәп тапшыра. «Кисүчегә укырга теләм!» – ди. Директорының: «Сеңлем, башта тегүчегә укырга кирәк», – диюен ишеткәч дә теләми. Ул бит инде үзенә күлмәк, итәк, жакет тегеп килгән кеше – моңа вакыт үткәрә алмый... «Алай булмый, сеңлем, – дип жайлап кына давам итә директор. – Тегүнең үзенчәлекләре бик күп аның... Аннан син хатын-кыз киёмнәре тегәргә телесеңме, әллә ир-атларныкынмы? Балки, өсбаш киёмнәре бүлегенә тукталырсың?» Алай икән... Авылда бер тегүче бөтен кешегә теккәч тә соң... Беренче елны ул тегүче һөнәрен үзләштерә: укуны кызыл дипломга тәмамлай. Ә икенче елны инде кисүче серләренә өйрәнергә килә. Үжәтләнеп, кайчакларда: «Мин моны барыбер өйрәнәм!» – дип, еллы-еллы укый: эшкә ул авылга кайтачак, ә анда кинәш сорарга беркем булмагач, шуңа күрә барысын да үзе беләргә тиеш. Бәз сатып ала да, кайткан саен әнисенә яңа күлмәк тегеп кайта: якалы, якасыз, планкалы, планкасыз... Кызы теккән күлмәкне кия дә әнисе көзгә алдына барып баса. Башта елмая, бит очында мәхәббәт чокырлары пәйда була... Аннары гына кайда, нәрсә төзәтергә кирәген әйтә. Гел Фатыймага гына текмә, дип, күрше Саня һәм Зәйтүнә апалар керә. Икесе дә гәүдәгә зурлар – кыз зур үлчәмнәр белән эшләү буенча күнемләер ала. («Бозган чаклар да булды, билгеле. Ансыз ничек өйрәнәсең... Шуннан куркып, гел үз кешеләремә тектем бугай...»)

Авылда бер ел эшләргә генә өлгәрә ул – Рөстәмә аны Чаллыга алып китеп бара. Кәләшнәң туй күлмәге, әлбәттә, үзе уйлап чыгарган фасон була! «Үзәң туй күлмәге тегәргә ярамый, бәхетенә тегәсең» дигән ырым-шырымнарға карамай. Бирнәсен дә үзе эзерли. Туй алдынан өйдәгә бөтен челтәр-кашагаларны да үзе яңарта...

Чаллыда ательеда аны ике куллап эшкә ала. Ә берәздән, яшь гаиләгә ямь өстәп, кызлары Алия туа... Гөлфия декрет ялыннан чыкканда исә инде дөньялар үзгәргән була: ательелар таралган, эш юк... Шәхси эшмәкәрләрнең берсенә кисүче булып урнаша.

Беренче мөселман хатын-кыз күлмәген шул елларда тегеп карый ул. Туганнан туган апасы намазга баса – икесе дә күлмәкнең озын жиңле булырга, бар жирне капларга тиешлеген генә белә. Килгән саен Гөлфиягә дин турында сөйли ул. Аны тыңлау кыен да (дин тоту жаваплылык бит ул!) һәм шул ук вакытта рәхәт тә – тагын никадәр яңа әйбер беләсең. Икенче елны апасы дин дәрәсләренә Гөлфияне дә чакыра: «Барасыңмы?» – ди. Аңа бер сүз житә...

Сүз дигәннән.

«Нибары бер сүз сине тормышта кайчак яңа сукмакка алып кереп китәргә сәләтле», – ди ул. «Гөлфия, үзәң кисәсен, үзәң тегәсен, машинаң бар, нигә һаман кешегә эшлисәң, нигә үз эшеңне ачмыйсың?» – ди аңа бер танышы.

«Әби-бабаларыннан калган истәлек-ядкарьләр һәр гаиләдә бар. Бер-ике генә булса да!»

Без әтине бик иртә югалттык – урманда агач басты аны. 45 яшь кенә иде... Алты бала калдык. Миннән кечерәк энемә нибары 3 яшь иде. Әмма без ач булмадык, киёмгә тилмермадек. Әни бик уңган иде безнең. Терлек тә тоттык, умартабыз да бар иде, алма бакчабыз да, әни кышка баз тутырып кыяр-помидор тозлый иде. Әтинең беренче хатыны дүртенче баласын тапканда үлө. Бер ел бие үзенә хатын, балаларына әни таба алмагач, әти Әдәмсу авылына – мәрхүм хатынының әнисе янына килә: «Әби, үзегезнең туганнар арасыннан миңа Тәнзилә кебек берәр хатын табарга булышыгыз әле», – ди. Жиде балалы гаиләдән безнең әни: читкә китеп эшләп йөргән – эне-сәңелләрен үстере-шергә булышкан. Кияүгә чыгу турында уйларга вакыты булмаган. Әтинең берсеннән-берсе кечкенә өч баласы бар икәннән белеп килә ул. Тәвәккәл булган әни! Тыйнак, сабыр, аз сүзле иде ул. Көчле рухлы! Без абыйларның аңа үги икәннән үскәч кенә белдек. Әти үлгәч, эселәре алып китәргә теләсә дә, әти нигезеннән китми әни: «Югыйсә олы балаларга кайтып йөрер жир калмый», – ди...

Әтигә зур бирнә белән килә ул. Кечкенәдән аның өйне тутырып элгән челтәрләренә, чигешләренә карап утырырга, хыялланырга ярата идем. Сәгәтләр бие! Бизәкләрен, аларның төсләрен күзәтәм. Ул чакта ук күргән бер чигешне жыя идем инде: «Азат хатын», «Крестьянка», «Башкортостан кызы» журналларыннан... Мин элеккеге чигешләренә туплый башлаганда әни исән иде әле. Кайткан саен: «Әни, синең ул бар иде, бу бар иде», – дим. Икенче кайтуыма әни инде мин искә төшергән әйберләрен табып куя. Элеккегеләр сакчыл: алар бернәрсәне дә ташламаганнар...

Гөлфия ханымның коллекциясендә иң беренче сөлге – әнисенеке. Иң кадерлесе дә шул... Хәер, башта әбисенең сөлгесен бирә әле ул кызына. Кызыл башлы ул сөлгене Фатыйма апа кайчандыр әнисе белән бергә суккан була. Ничекләр саклаган?! Ачлык елларда кызыл башлы сөлгеләрен сатып балаларын ачыктыган коткарган Шәмсинур апа. Йортлары тыкрык янында гына булган аларның. Бер елны инде суккан, эрлөгән, буяган киндер жебен юып, сарайга киптерергә элө. Иртән торып чыксаң, жеп юк!.. Үзе дә, өч кызы да тамбур белән дә чиккәннәр, ыргак белән дә бәйләгәннәр, кешегә киём-салым да теккәннәр... Әнисенең дә, аның сәңелләре Шәмсинур һәм Нүрдиә апаларның бирнәгә алып килгән, чиккән әйберләре барысы да Гөлфия ханымда саклана бүген. Аларга кагылу да үзенчә бер рәхәт...

Аның элеккеге әйберләренә жыю белән мавыгуы кемгәдер башта сәеррәк тоела, ә ул берсенә дә карамыйча эшен дәвам итә. Коллекциясенә нидер өстәлгән көнне иң бәхетле кешегә әйләнә! Алтын-көмеш биргәннәрмени! Табышлар күбәйгән саен, тарихларын хәтердә генә саклап булмый башлый – язып барырга керешә. Бер туганы: «Гөлфия, син үзөбезнең нәселдән генә жыйма боларны.

Бизәкләр бит төрле төбәктә төрлечә», – ди. Бу сүз эзләнүләргә яңа этәргеч бирә.

Рәйханә исемле бер дус кызы: «Миндә әнинең кул эшләре күп», – дип, бер чемодан әйбер китерә. Аңа икенчесе кушыла, өченчесе... Кызыл башлы сөлгеләренә, чигешләренә юарга өйрәнүе – үзе бер тарих. Кайберсе шулкадәр сизрәгән, әмма аларны да агартырга кирәк. Карават итгә, карават башы, чиккән тәрәзә пәрделәре, түрләмәләр, кашагалар...

– Мин Яңа Чишмә районы Зирекле авылында туып-үс-тем. Балки беләсездер дә, бездә сөлгеләр музейе бар. Республикада бердәнбердер ул. 433 кызыл башлы сөлге генә саклана анда. Тамбур чигүе белән чиккән сөлгеләр дә байтак. Тагын – намазлыклар... Мәрхүм Мидхәт абый Газыймов оештырган иде аны. Ул да безнең Газыймовлар нәселеннән. Нәсел шәжәрәбезне төзегәндә Мидхәт абый бик ярдәм итте: ерак бабаларның исемнәрен архивлардан ул ачыклады. «Бу эшенә ташлама!» – дип, мине гел канатландырып торды... Ул оештырган бу музейда еш булам. Үзем генә дә, оныклар белән дә керәм. Шулай берсендә намазлыкларны киптергән чакка туры килдем: язын шуларның бөтенесен жипләтеп алалар. Зәңгәр жирлеккә чигелгән бер намазлыкка күзем төште. Бизәкләренә матурлыгы! «Ә миндә бер намазлык та юк», – дип уйлап куйдым... Аннан әнинең сәңелсенә бардым да, намазлыклар турында сөйләшә башладык. Бездә юк шул, ди. Аннан исәнә төшерде: чоланда сандык өстенә каплап куйган нәрсәдер бар бугай, ди. Чыксаң – намазлык! Нәкъ мин кызыккан – зәңгәр жирлеккә чигелгән... Хәзер инде намазлыклар миндә бер дистәдән артты.

Сукканы да бар, метрлап сатылганы да, тамбур белән чиккәнә дә... Укытучыбыз Зәйтүнә апаның әти-әнисеннән калган намазлык кулыма килеп керде. Килене белән оныгы бирделәр. Күптәнге! Дин тыелган елларда, гаеләр үткәргәндә тәрәзәләргә каплап торганнар аны... Мин ул намазлыкны юып агарттым. Бизәкләре бик матур – ак жирлеккә ак жепләр белән чигелгән. Бүген шул чигешне кулланып та эшлибез.

Иң кадерле экспонатлары – намазлыклар. Үз тирәсендә иң беренчеләрдән булып дингә килүенә сәбәбән дә яхшы белә: бу сорауга җавапны шәжәрәләрен өйрәнгәндә тапкан. Ике яктан та әби-бабайлары динле-намазлы булып гомер иткән аның. Бибигазыйм бабасы белән Бибигайшә әбисенә 9 баласы булган өнә. Икесе сугышта үлгән, калган жидесе бу дөньядан намазлы булып киткән. Бабасы данлыклы колхозчы булган, ө төш вакыт кайтып, базда булса да намазын укыган. Әйе, Гөлфия ханым хаклы: кемнәр догасы аркасында бүгенге матур тормышта яшәвебезне күп вакыт белмибез генә.

– Намазлыкны иң матур бүләк дип саныйм. Әгәр ул кеше шул бүләк намазлыкта намаз укыса, сиңа да әжәре килеп торачак бит әле. Хәзер намазлыкларны әти-әниләр яшьләрнең никахларына парлап чиктереп бирә, балаларына әзерләп куя. «Әлегә намаз укымыйлар, әмма бер кирәге чыгар – бездән бер истәлек булыр», – диләр.

Бүген сатып алучыларга тәкъдим иткән намазлыклар арасында тагын бер кадерлесе бар. Дөресрәге, аның бизәкләре бик кадерле миңа. Әбинең әнисенең Суфия исемле дус хатыны булган. Авылның бик оста тегүчесе, кендек әбисе дә булган ул. Кызы аның мич башына утырып тегүен, үзенә

чыра яндырып, аңа яктыртып торуын сөйли торган булган. Бишмәт тә теккән ул, ирләр чалбарлары да. Безнең машиналар хәзер үзләре тегә, нинди генә операция юк аларда. Шуңа күрә элеккегеләр теккән әйберләргә шаккатасың да – жөйләре дә күренми. Оста чигүче дә булган Суфия апа. Аның чиккән мендәр тышын миңа оныгы бүләк итте. «Суфия» дип язган язуы да бар, кырыйлары тамбур белән чигелгән. Ул чигешнең бизәкләрен без бүген сөлгеләргә һәм намазлыкка төшердек...

Әйе, бу бүлмәдәгә һәр экспонатның үз тарихы бар. Арада ниндиләре генә очрамый. Әнә әнинең сөңдесе сөйли. «Бер елны бер гектар чөгәндәр бирделәр. Шуны жәй буге, аннан көз буге эшләп колхозга тапшырдым да, акчасына бер күлмәклек тукума алдым. Башкалар кебек минем дә кримплен күлмәк киясем килгән иде», – ди. Әле аны тектерәсе дә бар бит...

Борынгы көзгә, савыт-саба шкафы, китаплар, бишек, тукумак, май язгыч, бал мишкәсе, кәнәфи, гөбә, пешкәк, ипи калайлары, самавыр, суккан паластар... Соңгылары музей-бүлмәгә Гөлфия ханым әнисе, аңа кадәр әбиләре пешергән ашсулар белән кызыксына башлагач өстәлгән. Инде ул ризыкларның да рецептлары югалып бара икән бит...

– Мин аларны да жыярга керештем. Әле хәтерләүчеләр барында теркәп калырга ашыгырга кирәк. Киләчәктә барысын бергә туплап китап итеп чыгарырга хыялланам. Бу ашсуларны укучыга тәкъдим итү өчен аның савыт-сабасы да шул чорныкы булырга тиеш бит. Фотосурәттә чагылган мохите дә... Шулай итеп коллекциягә яңа экспонатлар өстәлдә.

Остаханәнең бу бүлмәсе, чыннан да, музейны хәтерләтә. Биш йөздән артык экспонат тупланган бит инде анда. Сөлгеләре генә дә йөздән артык! Алар берсе дә ябулы шкафлар-

да, пыяла асларында гына сакланмый: әледән-әле төрле күргәзмәләргә, ярминкәләргә сәяхәтләргә дә чыгып китә. Гөлфия ханымны еш кына балалар белән очрашуларга да чакырлар. Чаллы, Түбән Кама, Алабуга лагерыларында чыгыш ясыи ул. «Элеккегеләрдән үрнәк алыгыз – сезнең дә кулыгызда бер һөнәр булсын», – ди тыңлаучыларына. Балалар кызыксына! Ә Гөлфия Нурғали кызының максаты да шул бит – яшыләре кызыксындыру. Бәйләп бетерә алмаслык бу хәзинәне аларга тапшыру.

...Үткән гасыр башында ук тукумага төшкән чигеш-бизәкләре таба, өйрәнә Гөлфия ханым һәм ул житекләгән «Остазлар» салоны аларга яңа сулыш өрә: сатып алучыга татар бизәкле күлмәкләр, сөлгеләр, намазлыктар тәкъдим итә. Тагын – күкрәкчә, манжет, билдәмә, калфак, шопер, свитшот... Ике ел буге үз яулыкларын чыгару турында хыялланган. Бик озақ дизайнер эзләгән. Һәм ул эшкә... бертуган абыйсы рәссам Ильяс Газыймов алынган. Яулыктар инде сатуда! Тиздән тукумаларга оныклары Сәмия, Сәлмә, Яминә ясаган бизәкләр дә төшәчәк. Татар бизәкләре! Калган хыялларга кагылмый торабыз: «Бу юнәлештәгә эшнең очы-кырые юк!» – ди ул. Янында бар уй-хыялын, һәр яңа ниятен хуплап каршы алган Рөстәмә булганда алары да чынга ашмый калмас.

Быел жәй әнисенең туган ягында – Түбән Кама районы Түбән Чаллы авылында нәсел бәйрәме үткәргәгә жыеналар. Гөлфия ханым төзөгән шәжәрә белән танышкач туганнарында туган бу уй. Биш йөзләп кунак көтәләр! Алтмышар метрлы өстәлләр инде әзер. Гөлфия ханымның аларга әйтәсе сүзләре дә әзер дип беләм. Гомер һәркайсыбызга бер генә бирелә – жирдә эзезбез калсын, дияр ул. Матур гамәл булып. Бизәк булып!

S A B R

SABR
кибетендә
бүләкләр!
1500 сумнан
артыгракка
алсагыз,
«Сөөмбикә»
промокоды белән,
бүләккә палантин*!

Казан шәһәре, Париж коммунасы урамы, 19 нчы йорт.
Телефон: 8 (987) 232-05-40

Чаллы шәһәре, Сарман тракты, 56 нчы йорт.
Телефон: +7 960 075-70-76

Телеграмм: https://t.me/sabr_store_official
Вконтакте: https://m.vk.com/sabr_store

*Акция 1 октябрьгә кадәр дәвам итә.
Реклама

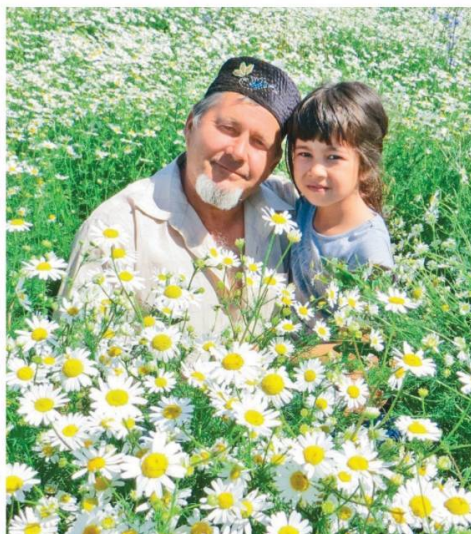

«Әйләнә-тирәдәге
кешеләргә дә,
үзең дә
рәхәт булсын өчен
игелекләр кылып
яшәргә кирәк».
Хисмәтуллиннар
гаиләсенең яшәү
принцибы әнә шундый.

Мәдинә
АВЗАЛОВА

АВЫЛНЫН ЙӨЗЕК КАШЫ

Жәй быел бик иртәләде. Чыннан да... май ахыры гына иде әле үзе. Ә эссе-се үзәкләргә үтәрлек. Яшелләнеп килгән басу-кырлардан күз ала алмыйча, сокланып бара торгач, Чистай төбәгенә килеп житкәнәбезне сизми дә калганбыз. Аннан без барасы авылга да ерак калмый инде. Әле XVIII гасыр башларында ук барлыкка килгән ул жирлектә нибары 20 йорт булган, дип сөйләләр. Салам түбәле бөләкәй генә өйләрнең тарихы бүгенгәчә кадерләп сакланган. Ул хәзер дә энә авылга нигез салган Гаделша карт исемен йөртә.

Ата-бабалар нигезендә

Авыл капкасын үткәндә безне бөөк шагыйребез Габдулла Тукайның: «Авылыбызның амен, суы төмен беләм; / Шуңа күрә сөям жаным-төнем белән...» дип, гасырлар да оныттыра, сызып ташлый алмаган мәгънәле сүзләре озатып кала. Биредә төп урам аның исемен йөртә. Булачак язма геройларыбыз – Зөлфирә белән Мансур Хисмәтуллиннар да шул урамда яши булып чыкты. Авылга кереп ерак та китмибез, Мансур абый безне юл уртасына ук чыгып каршы ала. Машинадан төшүгә ул шундук со-раулар яудырырга керешә. Аннары җавап биргәнне дә көтмичә, артыннан ияртеп, ашыга-ашыга безне кырларга-басуларга алып чыгып китә. Үзе әйтмешли, «сәхрәгә». Шактый баргач кына төшенә башлыйбыз: барасы жиребез аның өчен изге дә, кадерле дә икән. Чакрымнарга сузылган кыр уртасында япа-ялгыз торган бөләкәй генә өй һәм аның каршысына куелган чатыр янына килеп туктыйбыз. «Әлек бу урында Болгар авылы булган. Хатынымның әнисе дә шул авылдан, – дип сөйли башлый юлдашыбыз. – Күрәсез, монда хәзер бер йорт та калмады. Ә без менә улларым белән 10 гектар жир сатып алдык та, шушы корылманы салып куйдык. Дүрт ел элек ике гектар жирдә алма бакчасы һәм урман утырттык. Бу йорт һәм бакча гасырлар дәвамында ата-бабаларыбызга һәйкәл булачак. Бәлки әле кешеләр бу матурлыкка вакытлар үтү белән кире кайтыр!» – ди ул хыялга бире-

«Безнең бабай...» Яратып та, хөрмәтләп тә аңа шулай дип дәшәләр.

леп». Әйе, берзаман әле күтәрелеп кенә килгән ул үсентеләрдән шаулап торган алма бакчасы үсеп чыгар. Бирегә ял итәргә килүчеләр шул хозурлыктан хайран калыр. Мансур абый шулай ди бит энә: «Монда авыл кешесе өчен ял итү урыны булачак», – ди. Энә ул янә уллары белән чатырдан кул сузымында гына кибеп юкка чыга барган күлне чистарткан да, халык хәзер бирегә балык тотарга, су коенырга йөри.

– Безнең авылда җиде күл бар. Шуның бишесен «Мансур абый күле» дип йөртәләр, – дип сүзгә кушыла Гаделша Мәдәният йорты директоры Гүзәл Мусина. – Ул көн саен, елның кайсы вакыты булуга карамастан, күлдә су коена.

– Кыш көне дәме? – дим.

– Әйе, – дип элөп ала «бабай». – Туктарга ярамый. Югысә файда-сыннан зыяны күбрәк.

Нәсел башлыгы

«Юкка гына нәсел агачы шәжәрә дип аталмый. Бөтен яхшылык, изгелек ата-бабалардан, тамырдан килә. Мин – инде 70 ел буге нәсел башлыгы». Мансур Хисмәтуллин үзе турында шулай ди. «Сөйләсәң, китап язарлык», дип, азга гына балачагына да кайтып ала. Этисе сугыштан кайтып, бары ике генә ел бәхетле гаилә тормышында яшәп кала. Туасы баласын да күрә алмыйча бакыйлыкка күчә. Этисез үсүнең ни икәннән шул хәлдәгеләр генә аңлар. Ун яшеннән борчак чабулар, чөгендер басуында эшлөләр, бер йомырканы 24 кә бүлөп ашаулар... берсен дә онытмаган ул. Әнисе Хәтирә апаны: «Улым, кешедән бер бармак калынлыгы гына булса да түбән булып сөйләш», – дип өйрәткән. Һәм ул бу сүзләргә гомергә истә калдырган. Дөресрәге, тормыш кагыйдәсе итеп алган. Балалар белән – балаларча, өлкәннәр белән өлкәннәрчә сөйләшкән Мансур абыйга нинди генә исемнәр тагып бетермәгән авылдашлары. Ул – «Безнең ба-

бай» да, «Әлмәндәр бабай» да... Ул – Гаделша аксакал» да. Бу сүзләргә мәгънәсенә тора-бара төшендек анысы. Үзе зирәк, үзе җор телле, көлдә дә белә, кайчак уйга да калдыра. Үзе, җитмәсә, исеме республикага танылган күренекле эшмәкәр дә әле. Эшлөү дәверендә алган дәүләт бүләкләрен санын китсәңме... Авылдашлары өйткәнчә, «Ой, бик күп...» Ул – «Татарстан Республикасының атказанган авыл хужалыгы хезмәткәре», «Россия агросәнәгать комплексының мактаулы хезмәткәре», Россиянең «атказанган фермер»ы... Әйе, әйе, сигезенче сыйныфны тәмамлап, хезмәт юлын үлчәүче, тракторчы эшеннән башлап читтән торып башта авыл хужалыгы техникумын, аннары Казан авыл хужалыгы институтын тәмамлаган, агроном вазыйфасыннан, агросәнәгать өчен иң авыр һәм катлаулы елларда Чистай муниципаль районының Тукай исемендәге колхозында житәкче урыннарда эшләгән хөрмәтле Мансур Зиннәтуллович 2010 елда, пенсиягә чыгарга ике ел кала, үзенең фермер хужалыгын ачып җибәрә. Яраткан эше – орлык үрчетү, күпсәллек үләннәр үстерү белән шөгыльләнә башлай. Аның бугенгә көндә 500 гектардан артык жире генә бар. Күптән түгел генә 70 яшен тутырган «бабай»ның йөгере кенә йөрер чагы әле.

Иң мөһиме: Мансур Зиннәтулловичның үрнәге башка авылдашларына, бигрәк тә яшьләргә аның кебек мөстәкыйль эшли башларга этәргеч булган. Әлбәттә, башта алар жирдә эшләргә өйрәнгәннәр, тәҗрибә туплагач, үзе шикелле крестьян-фермер хужалыгы оештырып җибәргәннәр. Хәзер 400 дән артык хужалыгы булган Гаделшада үз эшен башлаган 12 фермер бар! Гомумән, авыл халкының тырышлыгына, үжәтлегенә хайран калдык. Кая карама, мал-туар көтүләп йөри. Иң кызыгы: көтүчәсе юк. Маллар йөри торган биләмәләргә электр чыбыклары

■ Олы улары
Марс гаиләсе
белән.

■ Кече улары
Марсель гаиләсе.

белән әйләндереп алганнар. Өнә шул икән инде хәзер күтүче...

«Хатыннан уңдым»

Бу сүзләргә Мансур Хисмәтуллин эчкә бер дулкынлану, тирән горурлык хисләре белән әйтә. «Зөлфирәм гомер-гомергә әз сөйли, күп эшли торган намуслы, тугры, чиста кеше булды, – ди ул. – Балаларны да ул тәрбияләде. Мин эшкә иртәнге дүрттә чыгып китәм дә, кичен генә кайта идем», – дип тә өсти. Уенчык төсле матур йортның бакчасында йөргәндә дә, хужалыкның умарталыгын караганда да янәшәбездә дәшми генә йөргән Зөлфирә ханым:

«Мансур бит ул халык белән эшләде, авыл өчен тырышты, – дип, аны яклайсы итә. – Без әтисез үстек, – ди ул сүзен дәвам итеп, – гаиләдә жиде кыз бала... Әни безне бөтен эшкә өйрәттә: шәл дә бәйләдек, мал да карадык, жәй көне арбага жигелеп печән ташый торган идек. Авыр иде хәлләребез. Ләкин кешедән ким яшәмәдек. Институтка керү турында хыялланмадым да. Бөгелмәдә бухгалтерлар курсларында укыдым да гомер буге бухгалтер булып эшләдем».

– Жиде кызның жидесе дә бик уңган, – дип жөпли хатыны сүзләрен Мансур Зиннәтуллович. – Кияүгә дә үзем бирдем аларны (елмаеп куя).

– Умартаны кем карый? – дим.

– Кече улыбыз Марсель карый.

Кайта алмаса, без инде, – ди Зөлфирә

ханым. – Аларның да вакытлары юк хәзер. Икесе дә җаваплы эштә бит.

Әти малайлары

Зөлфирә белән Мансур Хисмәтуллиннар, авылдашлары әйтмешли, искитмәле ике акыллы, ярдәмчел малай тәрбияләп үстергәннәр. «Нинди генә догалар укып үстерделәр икән аларны!» – дип гажәпләнәп бетә алмыйлар. Мәктәп, авыл тормышына зур кызыксыну күрсәтеп үскән егетләр бүген үзләре яратып, сайлап алган эшләрендә зур дәрәжәгә – уңышларга ирешкәннәр. Марс һәм Марсель Хисмәтуллиннар икесе дә Казан дәүләт аграр университетының аспирантурасын тәмамлаган. Икесе дә – фән докторлары. Олы улары Марс Мансурович бүген «Татмелиоводхоз» идарәсен җитәкли. Әле күпгән түгел аңа «Россия Федерациясенең атказанган авыл хужалыгы хезмәткәре» дигән мактаулы исем бирелде.

Кече улары Марсель – профессор Марсель Мансурович – Казан дәүләт аграр университетында кафедра мөдире. Алар икесе дә Россия Федерациясе агросәнәгат комплексның мактаулы хезмәткәрләре. Ни дип әйтсәң инде моңа?! Алма алмага чыннан ерак төшми. Әти малайлары...

– Аларның эшләмәгән эшләре юк, – дип, янә сүзгә кушыла Мансур

абый. – 70 нче елларда бездә агач осталары яшәгән иде, – ди ул үткәннәргә кайтып. – Алар балалар бакчасында әкият шәһәрчеге ясап куйдылар. Өч ай булдылар бугай алар... Марсны өйдә күрмәдек тә шул чагында. Ул гел шул осталар янында буталды. Мавыгып китте. Агач эшенә уянган мөхәббәте гомер буге сакланды аннары. Хәзер өнә шул эшне балалары – минем оныкларым Марат белән Азалия дәвам итә. Татар бизәкләрен, орнаментларын өйрәнәләр. Бер сүз белән әйткәндә, милли гореф-гадәтләргә яңарталар. Гаделша урамындагы өйләргә, коймаларга игътибар иттегезме?! Күбесе алар кулы белән эшләнгән, алар ижаты, – дип горурланып та ала дөү әти. – Безнең биш оныгыбыз бар. Жәй айларында алар жыйнаулашып безгә кайта. Ял да итәләр, өйдә дә булышалар, печән дә әзерләшәләр, коймаларны да бизәклиләр. Нинди эш бар, барысына да җитешәләр.

Хәйрия эшләре

«Үзәң ни телисең, башкаларга да шуны телә. Һәм булдыра алганча ярдәм ит. Шул чагында тормыш та җиңел һәм матур булыр. Уларымны да шуңа өйрәттем...» Монысын да «безнең бабай» әйтә. Ярдем сорап килгән кешене ул беркайчан кире бормас. Печәнән, саламын өеп бирер. Үзәң калмаса калмас, әмма сораганга бирмичә җибәрмәс. Бар сүзе – ал

да, ал аның. «Ашлыкны жыеп бетергәч, өлкәннәргә, ялгызакларга гошер сәдакасы өләшә. Үзе таратып йөри», – дип, тагын бер гажәпкә калдыра күршеләре.

Ярты авыл умарта тота. Йөзәр баш асраучылар бар икән. Аңлавыбызча, берсенең дә кырда чәчәк үстерәсе килми. Әлбәттә инде, бөртекле ашлык, печән жыеп аласы килә. Ә менә Мансур Хисмәтуллин үз кырларында бөтен авыл умарталары өчен баллы үләннәр чәчә.

– Мансур абый гына түгел, уллары Марс белән Марсель дә нык ярдәм итә, – дип сөйли Чистай районының авыл клублары директоры Ольга Рыжова. – Гаделша авылының Мәдәният йорты бик искәргән иде. Клубсыз калу ихтималы да бар иде. Марс белән Марсель Хисмәтуллиннар безгә капитал ремонт белән ярдәм иттеләр. Әнә хәзер гөрләп эшли. Кешенең өзәлгәнә дә юк.

Алар башкарган игелекле эшләренә санап бетерерлек түгел. Үзләре укыган мәктәпне дә онытмыйлар. Музейдагы экспонатлар, фильмнар да – аларныкы. «Гаделша авылы елъязмасы» китабының иганәчесе дә Хисмәтуллиннар гаиләсе! Алай гына да түгел, авыл халкы бәйрәмнәренә оештыруга ярдәм итүләре, тормышларын ямьләндерүләре өчен аларга бик рәхмәтле. Күпме сазлыклар киптерелгән, күлләр чистартылган, урманнар утыртылган, артезиан коелары казылган шушы игелек

ияләре ярдәмә белән. Тикмәгә генә «авылыбызның визит карточкасы» дип атамыйлар шул Хисмәтуллиннар йортын.

Биш вакыт намазда

– Безнең һәр гаиләдә Коръән иң кадерле урында саклана. Гаилә ядкаре дә бар. Ул – Хисмәтулла бабайның XIX гасырдан калган Коръән битләре, – дип искә ала Мансур Хисмәтуллин. – Әле дә хәтеремдә, мин кечкенә чакта безнең өйгә авыл бабайлары кичке намазга жыела иде. Алар килүгә өйне жыештырып куям да көтәм. Киләләр, укыйлар да миңа бер тиен акча биреп, рәхмәт әйтеп, кайтып китәләр. Мин дә алар белән бергә Коръән сүрәләрен яттан өйрәндем. Коръәннең һәр сүрәсе дәрәс итеп яшәргә өйрәтә. Шуны онытмаска кирәк. Без барыбыз да биш вакыт намазда. Хажга да икешәр мәртәбә барып кайттык инде.

– Марсельнең институтта укыганда ук дин юлыннан китәргә теләге бар иде. Дин юлында гаиләңне туендыра алырсыңмы? Икенче һөнәрең итеп сайларсың, дип киңәш бирдем, – ди үткәннәргә кайтып Зөлфирә ханым. – Тик ул үз дигәнә эшләмичә калмый. Казанга бару белән имтиханнар тапшырып, «Мөхәмәдия» мәдрәсәсенә дә укырга кергән. Мәдрәсәдә укый башлауга диннең гаделлеккә, яхшылыкка, әти-әнигә хөрмәтлөгә өйрәткәнә аңлатканнар да, өйгә кайткач,

«рәнжәткән булсам», дип, бездән гафу үтенеп ята. Марсель мине хажга алып барды. Кулларымнан гына тотып йөртте. Жил булса, сөлгесен жылкәмә сала, кояш кыздырса, зонтик тотып бара. Улымның миңа күрсәткән кадер-хөрмәтен күрүчеләр Аллаһы Тәгаләдән үз балаларының да шәфкатьле булуларын сорап елыйлар иде.

...Ә бервакыт алар гаилә киңәшмәсендә авылның Сөләйман мәчетен торгызуда ярдәм итәргә карар кылалар. Бу эшкә бөтен авыл халкы кушыла. Мансур Зиннәтулла улының бертуган апасы шунда балалар һәм яшүсмерләр өчен мәселман мәктәбе ачып, ун елдан артык ислам нигезләрен укыткан, Коръән укырга өйрәткән. Кызлар анда кул эшенә, ә малайлар слесарьлык һәм балта остасы эшләренә өйрәнгәннәр. Ә хәзер бу игелекле эшнә күрше авылдан Мәликә Галимова белән укытучы Әнисә Рәхмәтуллина дәвам итә. Авылдашлары Рамилә Әхмәтшина Коръән укырга өйрәтү буенча онлайн-төркем оештырган. «Безнең бабай» исә мәчетнең фундаментын салдырган, манарасын ясаткан, түбәсен калай белән яптырган. Хәзер ул бөтен куәтенә эшли дисәк тә була. Халык аны даими карап, кирәк-ярак белән тәэмин итеп тора. Ел дәвамында мәчеттә төрлө бәйгеләр оештырыла. Ә бу чараларның меценаты кем дип уйлыйсыз инде?! Әйе, янә Хисмәтуллиннарның улы Марс Мансурович! Юкка гына аңа 2018 елда «Ел хәйриячесе» («Благотворитель года») дигән мактаулы исем бирелмәгән бит.

...Ишеткән-күргәннәребезне кат-кат күңел аша үткәрә-барлый, кайтыр юлга кузгалабыз. «Мин үземнең данлыклы, кодрәтле нәселем белән горурланам! Без Зөлфирә белән бик күп мактаулы исемнәргә, бүләкләргә лаек булдык. Ләкин безнең өчен иң кадерлесе – дәүләт дәрәжәсендәге уллар тәрбияләгән өчен Рәхмәт хаты булды», – дип озатып калды безне гаилә башлыгы. Шул буладыр инде ул нәсел язмышының кайтавызы. Югыйсә аларны авылның йөзек кашына тиңләмәсләр иде.

Надия ВӘЛИЕВА

Надия Вәлиева – Казан арты кызы. Өтнә районындагы бик борынгы Мокшы авылында туган. Казан дәүләт педагогика институтын тәмамлаган. Туган телгә, әдәбиятыбызга мәхәббәт аны мәктәп, балалар бакчасы дөньясына алып килгән. Балаларны чын татар кызлары, татар уллары итеп үстерүче милләтпәрвәр тәрбияче ул. Иҗатында да шул чагыла. Хаксызлык, битарафлык белән килешә алмау, тел, милләт киләчәген кайгырту, әдәп-әхлак сагында тору... Шулар хакындагы уй-гамьнәр жанны айкап йөри дә, Надиянең шигырь юлларына күчә.

ҮЗЕ ЯКЫН, ҮЗЕ ЕРАК РӘШӘМ

Ерактагы дустьма

Ерактагы дустьм!
Яшьлек язларымда
Күктән иңгән
Ак фәрештәм син.
Сөеп-сөөлөргә өлгөрмәгән,
Йөрәгемә качкан рәшәм син.
Ерактагы дустьм!
Соры чынбарлыкта
Гел фәрештәм сыман йөрсәнә.
Мин көн саен кайтып килә торган
Ул язлардан сулыш өрсәнә.
«Ак фәрештәм», димен...
Хыял бит син!
Яшьлек бит син!
Сылу-сөйкемле!
Үзе якын, үзе ерак рәшәм,
Тоттырмаган хыял шикелле.

Ак калфаклыларга

Алтын кыйммәтләрне бөртекләүче,
Тунган йөрәкләрне өшетмәүче,
Заман чирләренә тидертмәүче –
Сез ул, сез ул, сез ул!
Сүзнең татлы төмен гасыр кичеп,
Яшь буыңга тәмләп житкерүче,
Көн янучы, төн чабучы –
Сез ул, сез ул, сез ул!
Асылташлар, халык кызлары сез!
Ходай рәхмәтләрен салсын тирән!
Яшәү-сәгадәттә мең хозурлык –
Анам телле калфакларда, беләм...
Ак калфаклар! Сез – яшәү рәвешә!
Милли бизәкләрнең сез – балкышы!
Татарларның, Мәңгелеккә карап,
Киләчәккә гамьле барышы.

Син

Син мине яшьлектә
тотасың.
Еракта... Аклыкта... Сафлыкта.
Туганнан каршыма киләсез,
елмаеп, тәпиләп, сак кына.
Күзләрем йөгәрә,
абынып,
офыкның зәңгәрсү чатына.
Кем белә, ни-нәрсә язылган
Аклыклар, сафлыклар артына?
Күчтәнәч бугай Син!
Бүләк тә!
Яшьлекнең сулышы, жилмени?
Уйларым язларда адашкан,
эрегән керфекләр җемелди.
Кем белә, ни гомер
язылган
әйдәкләп утырган атыма?
Ризамын гомергә Яшьлектә калырга
хыяллар һәм Синең хакыңа.

Дөнъям әйләнә

...Күз йомык,
Әйләнәм
Виртуаль киңлектә!
Шаккаткан – мин, сабый,
Чәчәкләр күплеккә...
...Әйләнәм:
Баш өсте
Тургайлар моң түгә.
Тойгылар, җыр булып,
Тулышып түгелә...
...Әйләнәм!
Дөнъям киң,
Шәфкать-мәрхәмәтле!

Сабыем – туташка
Әйләнгән, күр әле?!
Әйләнәм...
Тирәмдә
Кешеләр һәм гөлләр.
Аһ, нәрсә үзгәргән?
Ник тупас күңелләрдә?
Ничә ел әйләнәм
Виртуаль киңлектә,
Тик күптән шаккатмыйм,
Җинаять күреп тә.
Әйләнә дөнъясы,
Тәгәрмәч – куласа.
Дәшәрлек телем юк,
Кистеләр ләбаса...

Иелгән, иелгән җилкәләр

Баш – тубал, иелгән көенә
жан җылысы эзли,
сизмәгәч,
бер тамчы шатлыкка сөөнә.
Өелгән, өелгән кайгысы;
какшатып, укшытып өелгән, –
тормышның ачысы,
югалту
тыннарга үрелеп бөялгән.
Тик гомер санаулы! Дәфтәрләр
ап-ачык язылып куелган.
Гамәлләр ничә ел
кылынган!
Эзләре яхшыдан уелган?
Күчешләр чорында яшибез,
әхлакый кыйммәтләр – тоныклар!
Җаннарың өшидер,
Телеңе,
Гадәтне белмәсә оныклар?!

Рәзилә НИЗАМИ

Рәзилә Низамова (Рәзилә Низами) Башкортстанның Дәүләкән районы Ташлы-Шәрип авылында туып-үскән. Башкорт дәүләт университетын тәмамлап, озак еллар Уфада татар телендә чыгуы «Кызыл таң» газетасында эшли. Публицистик язмаларын туплаган «Заман сулышы» китабы, «Сандугачлы иртә» исемле шигырьләр җыентыгы Рәзиләне талантлы журналист, нечкә тоемлы шагыйрә итеп таныта. Тарих, милләт, туган тел язмышы иҗатында зур урын алып тора.

КҮҢЕЛ ТУЛГАН ЧАКТА

Милләтнең алтын чугы

Бернәрсә дә мәңге түгел,
Ул шуңа билге кебек.
Күкнең җиденче катына,
Әйтерсең, тора тиеп.

Үзе дә бит җиде катлы,
Үтәлмәс аны атлы.
Сөембикә манарасы
Сөйдермәс җиде ятны.

Сөембикә манарасы –
Хакыйкатың билгесе.
Мең михнәт кичкән халыкның
Тарихтагы көзгесе.

Ханбикәнең үзе кебек
Ул нәфис, азат, бөек.
Бер карасаң, гүзәл аккош,
Күккә талпынган киек.

Ә, бәлки, галәмгә ашкан
Уй-хыялларның угы?!
Сөембикә манарасы –
Милләтнең алтын чугы!

Имәнлектә

Әкият дөнъясы бар, дисәләр,
Безнең имәнлекне айткәннәр.
Борыңгы ул. Монда бабам йөргән,
Агач төпләгәннәр әткәмнәр.

Яфраклары серле шыгырдаша,
Алтын чикләвеге коела.
Шул заманның Шүрәлесе берчак
Килеп чыгар кебек тоела...

Үзе шомлы, үзе шундый серле,
Үзе шундый якын күңелгә.
Юан-юан имәннәрен кочсам,
Яфрагыңнан моңнар түгелә.

...Мин үзем дә монда әкияттән
Килеп кенә кергән бер бала,
Табаннарда – дөя чәнечкесе...
Ул әле дә әрнетеп ала...

Таулар бүләге

Таулар җәйне миңа бүләк итте,
Исем китеп калдым мин хәйран.
Кулларымда тау-таш ырып үскән
Меңъяфрак һәм сары гөлбадран.

Тау чәчәге энҗе-мәрҗән генә,
Әллә Айдан өзелгәнме ул?
Гөлләмәмә карап туя алмыйм,
Күңелемә кунган бер былбыл.

Кырпак кына карлар кебек, алар
Сибеләләр җилләр искәндә,
Бөрчек кадәр җылысын өләшә
Йөрәкләрне салкын өткәндә.

Чәчәкләрнең әллә жаны бармы?
Сизә кебек сине янәшә.
Үрсәләнгән күңел тау кадәрә
Сабырлыклар белән ярәшә.

Чәчәкләрдә таулар рухын тоям –
Алар бит сабырлык сагында,
Салкын җилләр килеп исми торган
Кояшлы җәйләрем ягында.

«Әни» сүзе

Рәссам булсам,
рәс(е)мең ясар идем,
Алмас өчен күзгә күзгәннән.
Ләкин андый буяу
таба алмам,
Килешерлек нурлы йөзегә.

Кулдан килсә,
һәйкәл кояр идем,
Торсын өчен һәрчак каршында.
Күңел тулган чакта кочагыңда
Сөйләр өчен сиңа барсын да.

Тик аңладым, әни жаным, шуны:
«Әни» сүзе олы барыннан.
«Әни» сүзе һәйкәлләргә тора,
Сурәтләрнең тора алдында.

«Әни» сүзен сөеп көйли-көйли,
Сөйлән итеп тезәм һәр юлга,
«Әни» сүзе яшәү көче бирә,
«Әни» сүзе – үзе бер дога!

Каурый

Зәңгәр күктә каңгылдашып казлар оча,
Канатлары әйтерсең лә жирне коча.
Казлар моңы тарала да зәңгәр күккә,
Кереп кала чыкмас өчен ул үзәккә,
Артта кала елга-күлләр әллә ничә.
Зәңгәр күктә бөтерелә ялгыз каурый,
Өзелгән кыл булып кайтуларын юрый.
Киек казлар хәтерләтә үткәннәрен,
Канатланып, гомерләренә сүткәннәрен.
Төшмәс өчен бөтерелә урый-урый,
Мин үзем дә әйтерсең лә ялгыз каурый.

Талантлы язучы һәм журналист Роза Камалетдинова-Мулланурова «Сөембикә» укучылары өчен күптән таныш, үз, якин. Аның әдәбият-сәнгать кешеләре турындагы язмалары, аларның иҗат портретлары һәрчак көтеп алына. Хикәяләре – жылылыгы, матур теле, тормышчан булуы, хатын-кыз кичерешләрен тирән аңлап язылуы белән әсир итә. Язучы әйтерсез оста психолог, төс-буяуларыннан яктылык таралган рәссам, зирәк фәлсәфәче...

Роза КАМАЛЕТДИНОВА

АЛЧӘЧӘК БЕЛӘН ГӨЛЧӘЧӘК

(Хикәя)

Янган күл буенда уздырыштан иртә-кич сайрашкан бакаларның колак тондырырлык жырын тыңлап, тәпи йөри башлауга каз-үрдәк сакалап, күлмәк итәкләре белән ташбаш сөзеп, иреннәре чабырганчы кәжә сакалы, кузгалак, юа, куку ашап, Газзә чишмәсеннән ярыша-ярыша көянтәләп су ташып, кишер, чөгендер утап, эшләп-ныгып бер авылда үсте алар. Агылый белән Тагылый дип йөртәләр иде аларны. Алар да алар, дим... Алар дигәнәм Айсинә белән Гөлфирә – икесе дә Чүкечбаш кызлары бит инде.

Хәер, сез бит әле Чүкечбашны да белмисез булыр?! Безнең авылның ике урамы койган да куйган – нәкъ менә чүкеч инде. Озын булып буйга сузылганы безнең урам, гүя сабы, ә кыскарагы – аркылы ятканы, гел чүкечнең үзе инде. Буй урамны икегә бүлеп – Югары оч һәм Түбәнбаш дип тә атыйлар әле. Кемдер кайчандыр жиңел күлдан шундый атама таккан. Бер телгә кергәч, хәзер инде беркем дә ник шулай аталган дип төпченеп маташмый. «Кая киттең?» – «Чүкечбашка менеп төшәм әле», йә булмаса, «Югары очтан кайтып килешәм», – дип кенә жиффәрәләр.

Зур да түгел, кечкенә дә түгел бу авыл... Урман-сулары белән дә әллә ни мактанырлыгы юк. Читкә киткәннәренә сагындырып тилмертә, ерак юлларны якин итеп тартып кайтара торганы – туган туфрак дигән тылсымлы сүз, капка төбенә озата чыккан, елап калган әти-әни дә чылтырап аккан чишмәсә генә. Эчәр сулары читтә тәгаенләнгәннәр исә, тешләренә сындырырлык сап-салкын, көсәр суыдай татлы-тәмле чишмә суын, сагынмакта авызга тәм кертә дип, берәр пластик шешәгә тутырып алалар да бәхет эзләргә читкә чыгып китәләр.

Айсинә белән Гөлфирә дә көннәрдән бер көнне юл биштәрләренә китап-дәфтәр тутырып, «Укырга, кеше булырга!» дип, шау-шулы, кайнап торган калага юл тотканнар иде. Мөгезсез сыерлар сыман, медицина институтына барып кермәкчеләр иде. Әмма имтихан алучы борынлы абзыйларның монда-ен авыл ипиләренә исләре китми икән. Үзләре ише авыл боламыклары мул булып куерган коридорларда этенеп-төргенеп йөргәләп карадылар да, ничек очынып килеп кергән булсалар, шундый ук тизлектә очып чыгып та киттеләр. Гөлфирәбез беренче имтиханнан ук төшеп калды. Ә Айсинә – башлы кыз, мәктәп горурлыгы – имтиханын әйбәт бирсә дә, конкурстан узмады.

Аның әтисе Вәгийз абзый заманында колхоз кәңсәләрендә баш бухгалтер иде. Зәмзәм суын чишмә суыннан артыграк күреп, ахында зур гына суммага растрата ясап, түлөп котыла алмаячагын аңлап, бер яңгырлы кара төндә авылдан чыгып ук шылды. Гөл кебек хатыны кызын чочаклап ялгыз утырып калды. Айсинәсә тырыш, булдыклы да, әмма атасыз үскән балаларга хас сыйфат – горур тәкәбберлек аны да читләтеп үтмәде. Ярлы тәкәббер диләр андыйларны. Чит-ятлар белән уртак тел табу гаять читен аңа. Ә Гөлфирә, укырга әллә ни һәвәслеге булмаса да, чырыш. Аралашучан. Сүзгә кесәгә керүне

белми. Уен-көлке, мээк сүзгө исе китэ, авызы колагына житкәнче ерылырга тора. Холкы да, гәүдәсе дә уйнак-жиңел аның. Ишле гаиләдә үскәнгәме, әрсезлеге дә житәрлек. Егет-жилән белән тиз таныша, ике-өч авыз сүз алышуга үз була белә. Аерылсалар, елап утырмый. Жиңел яши, диләр андыйлар хакында.

Чүкечбашның хәтфә үләннәре төшләрәнә кереп йөдәтсә дә, ник икесенә берсе авылга кайтып китү хакында сүз кузгатсын!

– Икенче елга ныграк әзерләнәп... – Айсинәнең икеләнәп торыуы Гөлфирәгә ошамады. Язмыш атын үзәң иярләргә, дилбегәнә үз кулыңа алырга кирәк.

– Авылга кайту турында хыялланма син! Сыер койрыгына бер тагылсаңмы? Гомергә аерыла алмыйсың. Кыз баланың бәхетә – ирдән уну! Шәбрәк кияү табу хәстәрәнә керешергә кирәк, кызы! Чын ир-егетләр мыжгып торган берәр жылырак жиргә елышырга кирәк безгә!

– Ай-хай, мыжгыганнар арасында булырмы асыл зат...

– Тапкансың хыялланыр нәрсә! Бик беләсең килсә, хатын-кызга асыл заттан битәр асылташ тансыграк. Акчаң күп булсамы? Их, яши белер идем мин! Укымышлы-зыялы ирләрнең базары төшкән заман бит хәзер. Гаделлек дип бугаз киерүчеләр пычагымны да кыра алмый. Гаярь ирләр заманы килде. Акча, мал таба торган шәп егетләр очрасамы...

Озын-озак эш эзләп мәшәкатләнмәде, базардагы әллә төрек, әллә тажик абзыйның бер «нокта»сына сатучы булып яланды Гөлфирә.

– Жыен эшмәкәр базар тирәсендә кайнаша. Яңа байлар заманы ич. Максатка якынаю бу. Шомарырга, эш жаена төшенергә кирәк. Аннан... күз күрер.

Эштән арып-йончып кайтса да, кәефе төшкән чагын күрмәде аның Айсинә.

– Сатсаң-сатмасаң да көненә шулкадәр акча кереп бара. Йөргән аякка йон иярә. Кирәк әйбереңне арзанга сатып ала белү үзе осталык сорый. Менә бу костюм-чалбарны Гөлфирә күпмегә алды дип беләсең?

– Мең тәңкә бардыр, – диде Айсинә, дустиның күңеле булсын өчен генә мактыйсы итте. Андый чачаклы-чуклы нәрсә аның үзенә бушка бирсәләр дә кирәкми югыйсә. Ә Гөлфирәнең күзләре очкынланган. Көзгә алдында әйләнә-тулгана, зифа буй-сынына сокланып туялмый.

– Белмәдән, дускай! Мин бит аны ярты бәясенә – арзанга сатып алдым. Сатулаша-сатулаша җан тиргә баттым дисәң дә була. Әмма алдым!

Ә Айсинә, эш эзләп йөри-йөри алжып беткәч, бер хастаханәгә юк кына хезмәт хакына санитарка булып урнашкан иде.

– Тапкансың инде эш! – дип борынын жыерды Гөлфирә бу хәбәргә. – Ни тияре юк, ни... Мир пычрагы жыярга. Нык ялгышкансың, кызы! Әйдә минем янга. Абзый мине зуррак кибетенә күчермәкче була.

Кулы, чыннан да, эшкә ятмый аның. Купшы киенергә, уйнарга-көлөргә булсын аңа. Ә калганы... Икесенә арзанрак булып дип, бер әбинең почмак бүлмәсенә фатирга кергәннәр иде. Аш-су хәстәрләү Айсинә өстендә. Идән-сәке юу түгел, ашаган савытын да чайкап куймый Гөлфирә. Ә теле тик тормый:

– Хәзер хастаханәдә кем ауный? Жыен хәерче. Юк, ахирәткәем, чирле-чорлы белән язмышымны бәйләп, фәкыйрьлек баткагына бату кызык түгел ул.

– Әлләкем түгел инде беребез дә! Кеше көе көйләүче. Шунысы бар, миңа рәхмәт әйтәләр.

– Коры рәхмәт белән ерак китеп булмый шул, дускай. Бүген берсе мине эт итеп сүгеп китте әле. Юньләп текмә-гәнсез күлмәкне, ди. Әйтерсең мин тегеп утырган аны. Юк, барыбер затлы тауар арасында кайнашу – авыру көе көйләү түгел инде. Ошый миңа сату-алу. Син менә бу соры итәгенче ни хакка юнәттең?

– Күрдән ич, мин үзем тектем аны. Синең итәк хакының яртысын түләп, күңеләмә ошаган тукума алдым да тектем дә кидем. Ә күз камаштыра торган җетә төсләрне нигәдер сөймим шул. Гафу итәсең.

Ял көннәрендә, Агылый белән Тагылый кушаматын акларга теләгәндәй, икәү житәкләшәп жәяүлеләр урамын урап кайталар. Танышам дип, сагыз сыман сыланырга торган бәйләнчек егет халкын өнәми шул Айсинә. Ә Гөлфирә, күрәсең, аннан яхшысынмый, әлегә ул да ялгыз. Әмма моңа эче поша булып.

– Карале, икебезгә бер бизнесмен ияртә алмыйбыз. Авыл гыйбадлары, – дип, дустиның тетмәсен тетә. – Хәер, безнең сыман жәяү йөрмидер шул алар. Иномаркада элдертәләрдер. Куып тота торганмыни... Өметсез шайтан шулай да!

Ә беркөнне базардан кайтышлы ул базык гәүдәле, саргылт чачле егет ияртеп кайтты. Бизнесмен ук түгел икән түгелен. Мастер гына әлегә.

– Бу – Дамир. Якташ дисәң дә була. Күлмәк сайлаша торгач, якын итеп тә өлгердем үзен. – Чия төсле иреннәре арасыннан ап-ак тешләрән ялтыратып, Гөлфирә рәхәтләнәп көлә дә көлә. Ә Дамир дигәннәре кызының бөдрәләнәп иңнәрәнә сибелгән чәчләрәннән, алма битәннән күзен аера алмыйча, айның үндүртенче кичәсе сыман балкып, ишек катында тик басып тора. Айсинә дә яңа эштән кайткан, бәрәңге кыздырырга гына йөри иде.

– Ташла табаңны! Булмаса булган икән дип, урам әйләнәп кайтыйк. Получка алган көн, берәр кафеда сыйланырбыз! – дип, егет мут елмаеп, кызларны жилтерәтеп урамга алып чыгып китте.

– Эсселәтеп жибәрде әле. Тундырма сатмыйлармы икән?

Егет, Гөлфирә авызыннан тундырма сүзе чыкканын гына көтеп торгандай, чаттагы кибеткә кереп юк булды. Кызлар бер-берсенә мәгънәле караш ташлап көлешеп торган арада өч «Эскимо» тотып каршыларына килеп басты.

– Алчәчәк белән Гөлчәчәк диармен сезне! – дип, якын итеп көлдә. – Алчәчәк белән Гөлчәчәк күңелсез чәчәк түгел! Сез ничек уйлыйсыз, кызлар-йолдызлар?!

Аның уң ягыннан, юктан да кызык табып көлә-көлә, Гөлфирә атлый, Айсинә, кыенсынып, читкәрәк тартыла. Егет янәшәсендә бару аңа да рәхәт.

– Дамир шундый юмарт. Бая кафеда кердек. Сыйландык. Эчәсем генә килә. – Гөлфирә сөйли. Тәмле сулар, сыра сатыла торган почмактан узганда: – Ресторан дигәннәрен дә күрәсе килә бер, – дип куя.

Егет сиздерми генә көрсенгәндәй итә. Алай да сер бирәсе килмиме:

– Анысы иртәгәләргә. Акча баса торган станокны кич эшкә жиккәч... – дип көлө. Керделәр ресторанына да. Айсинә, оялып, алдына куйганны да кабар-капмас утырды, ә Гөлфирә, рестораннарда сыйланып йөргән байбичәдәй:

– Кыска дигәннәреннән дә авыз итәсе килә, – дип чытлыклана. – Тик бака боты белән сыйлы күрмәсеннәр тагын! Безнең Янган күлдә күп алар күбән.

– Күл яна димени?! – дип гажәпләнде Дамир.

– Бик тә коры килгән бер елны суы кибең беткән дә төбәндәге торф яна башлаган. Шуннан калган атама ул, – дип ачыклык кертте Айсинә. Ә Гөлфирә:

– Французлардан калышмый ресторан ачарлык байлык бар бездә, кем белә, баеп та китәрбез. Айсинә булыр шеф-повар, мин администратор. Дамир...

– Бака боты сатып байыйсылар бар икән әле! – Дамирның сүзгә күәт бирәсе килде бугай. Тик Айсинә, укшый язып, мәжлеснең ямен жибәрүдән шөллөп, ризыкка кагылу түгел, карарга да куркып, ахыргача оялып утырды.

Һай! Бер таба бәрәңгене кетердәтеп куырып, авыз тутырып ашауга житәме соң? Дамир да ярата икән бәрәңге. Ни дисәң дә, авыл балалары шул.

– Ә син хастаханәдә берәр яңа татарны кармакка эләктермәдңме әле? – дип, көн саен төрттерә ахирәте. – Кара аны, эләктерсәң, эрерәген каптыр, яме!

– Кармак белән маташырга вакыт юк әле, – ди Айсинә. – Хастаханәдә чир генә эләктереп була диюче син түгелме әллә? Кияүләр качмас, бәхетне янә сынап карарга исәп, – ди дә дәрәсләкләргә каплана. Гөлфирә уенча, буш хыял – институтка укырга керү өмете жылыта аның жанын.

Әмма институтка икенче елны да керә алмады ул. Гөлфирә моңа шаккатмады. «Исәң киткән икән иске чикмәңгә», дию белән чикләнде. Аның каравы, буш хыяллар белән баш катырмый, тормышның төмен тоеп, булганына риза булып яши белә ул. Берсеннән-берсе купшырак, бизәкле-чачаклы киёмнәр сатып ала. Ул хәзер модалы киёмнәр бүлегендә эшли. Кысан почмакта яшәү килешми дип, иркенрәк фатирга күчте. Ияләшкән жир, эшемә дә якын дип, Айсинә иске фатирда калды. Гөлфирә белән икесе каланың ике читендә яшәсәләр дә, ял көннәрендә очрашырга тырышалар. Әллә Дамир теләге бу, өчәүләп жәяүлеләр урамын урап кайту гадәтен ташламыйлар.

Егет аларны Алчәчәк белән Гөлчәчәк дип кенә йөртә. Никтер икесен дә бердәй якын күрә. Аз сөйләшсә дә, мәгънәле сүзләр кыстырып, әңгәмәне жанландырып жибәрә, Гөлфирәнең күзенә генә карап тора торган күндәм егет Дамирның әллә нинди сөйкемле сөяге бар, күрәсәң, чакырсаңлар һаман аларга ияреңгә эзер Айсинә. Кайчак үзен-үзе дә аңламый. Кешегә чыккан кояшта кызыну була түгелме соң бу?! Тик нишләсәң, ул япа-ялгызы бу калада. Хастаханәдә яраталар үзен, чөнки авырулар язмышына, чиренә битараф түгел ул. Эшли-эшли медицина көллиятендә белем алды. Давалаучы табиб булу хыялынан кайтканы юк. Китапханә, эш, әбинең бәләкәй, әмма уңайлы почмагы.

Очрашулар да еш түгел инде. Дамир кызларны берәр кафега алып кереп сыйлый. Сөйләшеп туймыйлар, көлешә-

ләр дә тагын таралышалар. Бөтен серен ачып бетермәсә дә, аның да укырга, белем алырга талпынганын, бәлки шуңа күрәдер, Гөлфирә белән чәчләрен чәчкә бәйләргә ашыкмауларын тоемлы Айсинә. Сабыр, тыныч холыклы егет каты эчемлекләр белән мавыкмый. Гөлфирәнең яхшы ат кебек башын артка ташлап, рәхәтләнеп көлүенә мөкиббән, ахрысы. Мәгъшукасының үзен дөнья тоткасы итеп тоеп, кычкырып, үз сүзен сүз итәргә тырышып сөйләшүенә дә исе китми. Мәхәббәт суык була диюләре хак, күрәсәң. Гөлфирәнең кыланмышлары хәтта Айсинәнең дә ачуын китерерлек чакта да мыек астыннан көлемсерәп кенә куя. Теләсә ни такылдавына да битараф, ахры. Айсинәнең үзенә Дамир кебек акыллы, тәртипле, иң мөһиме – мәхәббәтле егет очрамый шул никтер. Хәер, үз эченә йомылган кыз моңа артык әһәмият бирми. Өчесе очрашканда да күп сөйләшми. Аның егетке түгел ич. Ияреп йөргән көне. Кунак итеп кенә тоя ул үзен бу калада. Чакырылмаган кунак! Ә кунак тыйнак булырга, үз урынын белергә тиеш.

– Бәхетең бар синен, дускаем. Күрәм, эшләр туйга таба тәгәри, – диде беркөнне Айсинә, Дамир машина тотарга читкөрәк киткән арада.

Гөлфирә кычкырып көлдә. Көлүе ихлас түгел, ниндидер ят аһәң бар иде тавышында. Мыскыл да түгел ул, кимсетү дә, ниндидер гажизлек...

– Туй, туй! Ә туйдан соң тукмакмы? – Юка иреннәрен бөрештереп кискен сүз әйтте. – Дамир бүген өйләнер иде дә, ашыкмыйм әле. Өч тиенне дә көттереп бирә торган заводына чатырдап ябышкан бит тәки. Үз эшен ачарга кодалыйм, ризалашмый. Куркамы? Белмим. Кыюсыз. Жебегән. Югыйсә эш мәне белгән ир-атка нинди офыклар ачыла бит. Кулы да, уе да чиста, имеш... Әйтирем...

– Тукта әле. Яратасыңмы соң син Дамирыңны?

Гөлфирәнең көләч йөзен болыт каплады.

– Ярата-яратмый... Нә-нәрсә соң ул ярату? Жигүле ти-мер аты да кешнәмәгән егет кем соң ул? Андыйларның бу заманда кыйммәте...

– Нинди кыйммәтләр турында сөйләсәң син? Кеше бул-сын! Алайса ник баш катырып йөрисең?

– Баш катыру түгел, тормыш итәргә өйрәтү бит бу. Заманы башка, елгырлар, үткеннәр, көрәшчеләр кирәк!

– Жаныңның ваклыгын сылтама заманга...

– И-и, синен шул булыр инде! Бай, мул тормышта рәхәтләнеп яшисем килә минем. Матурлыгым бар. Аны арзан хакка сатып әрәм итимме, үкенеп яшимме? Карыйм әле мин. Үлчим. Офыкта әллә нинди... Әзләгән таба. Мин дә...

– Беләме соң Дамир синен үй-теләкләреңне?

– Каян белсен? Ул матурлыкка гашыйк. Ә матурлык корбаннар сорый.

Чыннан да, чибәр иде бу мизгелдә Гөлфирә, сердәшенә гажәпләнеп карап торды. Андый ук жүләр түгел бит ул, янәсе. Матур һәм явыз икән бит ул.

Әмма аның уен укыгандай, Гөлфирә дәвам итте:

– Дамир миңа кирәк. Әлегә кирәк. Ул мине ярата.

Саклый. Иясез әйбергә теләсә кем кул сузарга тора. Янымда сөйгән яр – егетем булгач, сөйкемсезләр, сөймәгәннәр миңа килеп бәйләнә алмый. Бик беләсәң килсә, минем трамплин ул. Басма, ягъни мәсәлән! Спортчыларга ераккарак, биеккә-

рәк сикерү өчен бик тә кирәкле нәрсә ул трамплин дигәннә-
ре. Ә менә син уйла һәм колагыңа киртләп куй: ир кешене
ничек кулга төшерергә, тыңлаучан, үзеңнеке генә итәргә
дигән эзер фән бармы дөньяда? Юк шул. Аны һәр хатын-
кыз үзе таба, хыялыңда тудыра, барлыкка китерә. Үзе!
Фәкать үзе генә! Хатын-кыз сере ул!

Чәчәкле жәйләр тиз уза. Агачтагы яшел яфраklar да
сиздермичә генә саргая. Берән-сәрән очкан яфраklarны
жыл әллә кайларга очыртып алып китә. Күбесе аяк астында
ятып та кала. Алтын яфраklar очканда күңелле, әмма кәүсә
шәрәләнеп калгач, күңелгә дә суык үрмәли. Шундый көн-
нәрнең берсендә Айсинә күптән күрешмәгән дустаны эзләп,
Гөлфирә торган фатирга килсә... Ишек төбөндә чак кына
Дамир белән маңгайга-маңгай бәрелешмәде.

Дамирны танырлык та түгел. Сөмсере коелган, олыгаеп
киткән, хәтта гәүдәгә дә кечерәеп калган кебек. Айсинәне
күрүгә жылкәсеннән эләктереп алды да жылтерәтергә то-
тынды. Кыяфәте... Күзләре аларган. Аның мондый чагын
күргәне булмагангамы – кыз каушап югалып калды.

– Нишләвек бу? Нәрсә булды? Нишлисең син?

– Ха! Нәрсә булганын белми, имеш! Сөз бит икәү...
Икәү... сөз куешып! Миннән көлеп йөргәнсез ич!

– Кит әле! Ни сөйлисең син?

– Аңламый, имеш. Син бит аның сердәше, якин дустаны.
Авылдашы. Әйт, кая китте? Кем белән? Ник... – Айсинәне
башыннан аягына кадәр мыскыллы карашы белән коендыр-
ды. Әйтерсез, өстенә чилгә белән салкын су койды.

Авыр кулын кызның жылкәсеннән алды. Хәлсезләнеп таш
стенага сөялде. Кызганыч иде аның төс-кыяфәте.

– Берни аңламыйм.

– Аңламыйсың?! Бай кияү каптырырга кармак салып
йөргәнән дә сизмәдең инде! Юк ла, ни сөйлим мин?
Ул мине юри ирештерә дип уйлады. Ялгыштым. Кичә үк
«мерс»ка утырып качкан аэродром кадәр фуражка кигән
сөяргәсә белән! Кул изәп озатып калдыңмы...

– Юк, юк, тагын бер кат юк! Ике атна инде күргәнәм дә
юк. Берсен дә!

Һәрчак шат күңелле, уенчак ир-егетне мондый халәттә
күрү тетрәндерде кызны. Курку-калтыравын жиңеп, аяк
очларына басып, үрелеп егетнең тамчы яше тәгәрәгән
яңагын сөртмәкче иде. Сихерләнгәндәй туктап калды.
Күзе мөлдерәмә яшь белән тулы баһадир үпкәләгән сабый
бала кебек кызганыч та һәм... ымсындыргыч якин да
икән аңа! «Елама, балам!» дип нарасыен күкрәгенә кыскан
ана кебек кочаклыйсы, яратасы, юатасы иде аны!

– Дамир! Дустаны! Кадерлем! Ышан... кемдер китте дип
дөнья бетмәгән бит! Син әле үзең насыйп ярны
очратырсың. Бик бәхетле булырсың. Син бит... Син!
Синдәй егет солтаны жиңел акыллы, жылбәзәк кызлар
өчен... кайгырып маташамы? Юлына ак жәймә, диген дә,
тынычлан. Шуны бел, бу уенда минем чыннан да катна-
шым юк. Сиңа каршы хәйлә-тозак коруда гаепләсәң, бик
нык ялгышасың. Мин бит, мин... – Йөрәгендә айлар, еллар
буге кайнаган уй-хисләрен берьюлы, бер кызган көе чыга-
рып салырга теләгәндәй тирән сулыш алды. – Чүкечбаш,
Янган күл бакалары белән ант итәм, синдәй кияүне
югалткан кәләш – шыр тиле. Кадерекне белмәгәннәргә
сарылма!

Рәсем: Наталья Васильева

Үз-үзенә – әллә кыюлыгына, әллә әрсезлегенә шаккат-кандай, ике кулы белән күзләрен каплады:

– Синдәй егет карасамы? Беркайчан, беркайда... ташламас идем. – Әйтте дә, үксеп, килгән юлына – кирегә чапты. Артына борылып карамый кабаланып күпмә йөгәргәндер, берзаман артында лап-лоп атлап берәүнең чапканын, куа килгәнә аңлап, хәле китеп туктап калды. Борылып карау кая? Әмма бөтен тәне, бар булмышы белән сизде-тойды, бу Дамир иде. Куып житсә ни әйтсән белми иде әле. Йөрәгә ашкынып, ярып типте.

– Ташламыйм, дидең дә... Качасың!

– ...

Кызың яшкә манчылган бәләкәй учларын дәү кулларына алып ирененә тидерде. Жылысын йөрәгенә сәндергә теләгәндәй, тынып, беркавым дәшми торды, аннан уттай янган яңакларына куеп, пышылдап кына әйтте:

– Алчәчәк белән Гөлчәчәк күңелсез чәчәк түгел...

Күңелсез шул!

– Алчәчәк гөлчәчәк була алмас. Әмма... һәр гөлнең үз төсә, үз исә!

– Һәм үз яме! Балкып янган гөлчәчәкләр жәлеп итә башта күңелне. Күз төшә акка. Тыйнак, төссез күренгән чәчәк-гөлләренң ямен, гүзәллеген аңларга...

– Вақыт кирәк.

– Юк, вақыт кына түгел. Минем ише ачыгавызларга иренен бик каты итеп пешерергә кирәк булгандыр. Жилбәзәк икәнә белгән көе, ышанып йөргәч соң...

– Үкенмә. Баш ярылып күз чыкмаган. Иш ишкә тартыла, үз ишен эзли.

Көзгә яфрактар сиздерми генә, әкрә генә сабагыннан аерыла. Ботагы белән хушлалырга теләмәгәндәй, мәһабәт агач тирәсендә әйләнә-бөтерелә. Әйтерсәң, баш иеп, күпмедер гомер биргән агачына рәхмәт әйтергә тели.

Өзелеп төшүләре жиңел түгелдер. Әмма үзен яралткан табигатькә, ризыклы иткән жиргә, сулар һава биргән күккә рәхмәтле булу... яшәү кануны шулдыр, ихтимал. Бөтерелеп уйный-очалар да кипшергән, корыган яфрактар янына шым гына төшеп ята алар. Икенче язда уяңмаслар, туфрактар булып шушы жирне ашларга язган аларга. Әмма яшәделәр бит! Кош кәлдә, жилләләр иркәләдә, шифалы яңгырлар юды. Ул яшәдә! Кошлар сайравын тыңлап хозурлану үзе ни тора!

Ә яшәлгән гомер өчен рәхмәтле булырга кирәк.

– Рәхмәт! – диде Дамир да елмаеп. Беренче кат күргәндәй, кызга текәлеп, гажәпләнеп һәм... яратып карап торды. Әйе, әйе, яратып! Монысын жаны-тәне белән сизде кыз. Оялып башын түбән иде.

– Сукур булганмын! Күзем ачылды. – Дамир, елмаеп, Айсинәне үзенә табарак тартты. – Тыйнак матурлыкны күрергә күңел күзәң кирәк. Рәхмәт сиңа!

– Ә рәхмәт... ни өчен?

– Матур сүзең, дөньяда булганың өчен. Кабатлап әйтсәнә. Чын булса әгәр...

Агачлар арасында икәү бер урындыкта кысылып утыралар икән. Кыз тынычланган иде инде. Битләре генә пешкән алсу алмадай кызарып-янып чыккан. Ә күзләре... йолдыз булып нурланып янып тора инде әллә?!

– Уйнап сөйләшә белмим мин. Чын! Мин сине беркайчан... Ташламам!

Аннан соң да инде агачлар жиде тапкыр яфрактар ярды. Жиде мәртәбә жир ап-ак юрганга төрәнде. Каеннар кабат яфрактар койды. Кошлар бала чыгарды. Айсинә дә, ниһаять, укуын тәмамлап табиб дипломы алды.

Ире аңа һәрдаим олы таяныч булды.

Көзгә шыксыз салкын бер кичне кемдер каты итеп аларның ишеген какты. Хужабикә кер үтүкли, әби икенче бүлмәдә бала-чага белән әвәрә килә иде. «Әтиләре кайты!» – дип, жиңел генә йөгәреп килеп ишек ачса... Кеш тун кигән, затлы хушбуй сөргәнгән купшы ханым серле елмаеп каршысында басып тора.

– Гөлфирә! Син түгелме соң бу? Яраббиде! Югалган дус!

– Айсинә! Көчкә эзләп таптым үзеңне! – Ул, чакырганны көтмичә, үкчәле итекләре белән тып-тып басып эчкә узды. Тунын салып урындык аркасына ташлады. Чиста, жыйнак бүлмәне күздән кичерде.

– Берни үзгәртмәгән! Берни! Бар да элеккечә! Шуңа ук бүлмә, дисәм... Яңа жиһазлар күренә. Фатир хуҗаң – әби исәнме соң әле?

– Исән! – диде Айсинә тыелып кына. Якташының хәбәр-хәтәрсез килеп төшүе дә, тәкәлlefсез кылануы да каушаткан, сөрсендергән иде аны.

– Дөнья гизеп, илләр-жирләр күрәп сәяхәттән кайтты апагың. Ә син... Иске бер тиен кебек һаман шуңа ук фатирда. Алмачуар атта жилдереп ханзадә килеп чыкмасмы дип көтеп гомер уздырасың инде, ә?!

«Иске бер тиен кебек!» Кайсыбыз иске бер тиендер әле?!

– Көтмә, кызы! Ханзадә әкиятләрдә генә буладыр ул. Менә мин дә хыялга алданып... Яндым мин, кызы. Утырттылар тегене. Көчкә котылдым. Һай, авыз суын корытып аны ник сөйләп торам соң әле. Мин сиңа йомыш белән, кызы. Теге чакта миңа үлеп гашыйк егет бар иде ич әле? Йомыкый гына. Элек фатирда торган карчыктан сораштым. «Өйләнде, аяк итен ашап эзләп тө йөрмә!» – дигән була. Өйләнсә, аерылып, минәйтәм. – Ул шашкан кешедәй кычкырып көләргә тотынды. – Табарга кирәк миңа шуңа иске ярны. Мәхәббәт искерми ул. Аннан... майлы калҗа – маям да житәрлек бәхет ишекләрен ачтырыр өчен...

– Дамир кайтканчы чәй эчеп алың! Эш күп, бик арып кайта. Бистәдә йорт салып ятабыз. Бүген түбәсен ябып бетерәбез, дигән иде Дамир...

– Дамир?! Әллә теге йомыкый...

– Йомыкый димә. Бүтән Дамир ул. Егет солтаны! – Айсинә кунак алдына ризык, кайнар чәй куйды, шыпыртлап әйтте: – Чү! Әкрәчәк! Безнең ташбашлар йоклап китмәгәндер...

...Әкият арты әкият сөйлә торгач, әби үзе йокыга оеды. Ә игезәк малайларның йоклап китү төшләренә дә кермәгән иде әле. Әтиләре соңарды, түбәне ябып бетерсәк, яңа йортка күчәбез дип ымсындырган иде бит. Ишекне кысып куеп, кунак утырган бүлмәне күзләре шаяннар. Кәттә киёмле чибәр генә апаның әниләрен кочаклап, буяулы керфекләреннән кап-кара яшьләрен агызып, жән майларын түгә-түгә кайчаннан бирле елап утыруын һич төшенә алмый гажиз булганнар иде алар...

БАСМА КИТАП — ӨИНЕН, БЕР КЕЧКЕНӘ КИСӘГЕ

КИТАП УКУ УЛ...

— Минем өчен дисциплина. Мин көн саен 15 минут китап укыйм. Бу таймер буенча эшләнә, чөнки үземне укырга ярата торган кешеләр рәтәнә кертмим. Кечкенә чакта апам (Айсылу Лерон — ред.) бер көндә бер китап укый, ә мин тиз туя идем. Хәзер менә укый башладым. Китап уку — көн саен теш чистарткан кебек, гадәткә керергә тиеш. Аның мәгънәсе бары бер генә: укыган кеше белемле, акыллы, тирән фикер йөртә белә. Телисеңме-телисеңме — укырга кирәк. Укымаган кеше үсештә булмый, ә артта каласы килми.

УКЫРГА МӘХӘБӘТ УЯТКАН КИТАП...

— Без кечкенә чакта өйдә Бакый Урманченең ак тышлы альманахы бар иде. Шундагы картиналарны карага ярата идек. Ул сурәтләрдә нәрсәләр төшерелгәнән әнигә сөйлибез, андагы атамаларны укыйбыз. Нигәдер беренче укыган китабым шул дип истә калган.

МИНЕ /ДӨНЬЯГА КАРАШЫМНЫ/ ҮЗГӘРТКӘН КИТАП...

— Грегори Дэвид Робертсның «Шантарам» китабы. Шактый калын булса да, бик тиз — өч-дүрт көндә укып чыктым. Шуның нәтижәсе булгандыр: берничә атнадан эштән китәргә булдым һәм Һиндстанга билетлар алдым. Ике айга шунда күчеп киттем. Әсәрдә Һиндстан шундый романтик рухта сурәтләнгән иде, ул илне шундук яраттым. Анда баргач та авторың алдамаганлыгын аңладым. Мин күз алдына китереп укыган Һиндстан иде ул. Хәзер дә менә сөйләгәндә «каз тәннәре» чыга.

ҮСМЕР ВАКЫТЫМДАГЫ ДУСТЫМ-КИТАП...

— «Я познаю мир» дигән энциклопедия иде ул. Мәктәптә укыганда яраткан китап турында иңшә яздыралар бит. Мин һәрвакыт шул китап турында яза идем. Чын-чынлап дөньяны танырга шуның аша өйрәндем. Энциклопедиядә дәрәсләкләрдә бирелмәгән мәгълүматлар күп иде. Дәрәсләрдә кызыграк җаваплар бирергә ярдәм итә иде ул. Биология, тарих, химия фәннәрендә «5+», «5 Молодец» дип куя иде укытучылар.

ӨСТӘЛ КИТАБЫМ (НИ ӨЧЕН НӘКЪ ӘЛЕГЕ КИТАП?)...

— Хәзерге вакытта — Юныс Әхмәтҗановның татар милли ашлары рецептлары китабы. Татар халык ашлары йортын саклап кала алмадык. Димәк, татарның данлыклы шеф-ашчысының исеме дә югалу куркынычы бар. Иртән торуга, ул китапны күрәп алам да, бүген Юныс Әхмәт-

җановның исеме халыкның исенә төшерер өчен нәрсәдер эшләргә кирәк, дип уйлыйм. Ничек булса да аның йортын саклап каласы килә.

ХӘЗЕР УКЫЙМ...

— Хәзерге вакытта берьюлы ике китап укыйм. Беренчесе — Клир Джеймсның «Атомные привычки» дигән китабы. Ул файдалы гадәтләрне үзгәртә булдырырга өйрәтә. Икенчесе 1970 нче елларда басылган «Татарстан рәссамнары» дип аталган китап. Кәрим Тинчурин скверындагы «Блошинный» базарынан сатып алдым. Соңгы вакытта күңелем рәссамнарга тартыла, картиналар аласым килә башлады. Бу китапны укып, республика рәссамнары турында өйрәнәм.

ТАТАР ӘДӘБИЯТЫНДАГЫ ЯРАТКАН ӨЧ ӘСӘРЕМ ҺӘМ АВТОРЫМ...

— Әтине (Ләбиб Лерон — ред.) әйтеп тормыйм инде. Ул минем иң яраткан язучым, әлбәттә. Фатих Әмирханнның «Хәят»енә мөкиббәнмен. Биш елга бер укып чыгам мин аны. Миргазиян Юнысның «Шәмдәлләрдә генә утлар яна» әсәре һәм Әмирхан Еники хикәяләре.

БАСМА ҺӘМ ЭЛЕКТРОН КИТАПНЫҢ УңАЙ ҺӘМ ТИСКӘРЕ ЯКЛАРЫ...

— Басмалар, электрон китаплар — минем өчен аерма юк. Әлбәттә, электрон китаплар уңайлырак. Метрода, юлда укыйм, ә басма китапларны сәяхәтләргә алам. Чит җирләрдә китапны өемнең бер кечкенә генә кисәкчеге дип кабул итәм.

УКЫРГА КИңӘШ ИТӘМ...

— Алда әйткәнәмчә, «Атомные привычки» китабы. Бу китапны бөтен кешегә дә укырга кирәк дип саныйм. Ул әдәби әсәр түгел, фәнни-популяр китап. Шундый ук тагын бер китап — Кэролайн Криадо Пересның «Невидимые женщины». Анысын ир-атларга укырга киңәш итәм. Урамда XXI гасыр булуга карамастан, күп очракта тормыш әле дә ир-атлар өчен генә уңайлы, алар өчен генә яратылган кебек. Ир-атлар бу хакта уйланмый да, әлбәттә. Ә китапны укыганда, минем әнием, минем хатыным, минем кызларым шулай яшәми микән, дип уйланырга мөмкин. Тагын әтиемнең «Космодром һәм сессия, космонавт Әгъләм» әсәрен укырга тәкъдим итәм. Бу бик үзгәчлекле, кызыклы, кыска гына сатирик хикәя. Анда безгә таныш бик күп язучы-шагыйрьләр: Мөдәррис Әгъләм, Туфан Миңнуллин, Зиннур Хөсния, Ренат Харислар бар. Рәхәтләнеп укырсыз да елмаеп куярсыз.

Фото: Рәмис Нигъмәтуллин

Ләйлә ЛЕРОН-
БАХМУТОВА,
блогер, активист,
фрилансер

МИН УКЫЙМ

**Төркиянең Урта диңгез
ярында таулар ышыгында
урнашкан Мәхмүтләр шәһәрендә
ял иттек узган ел. Үзенчәлекле ял
булды ул. Уйландыра торган...**

Беркөнне шулай базарда йөрдек тә, кайтыр якка борылдык. Шулчак янәшә-бездән урта яшьтән чак кына өлкән ханым белән ир-ат атлый башлады. Ир кеше узып китте, ә ханым узмый да, калмый да. «Сез татарлармы? Мәмләкәттәнме?» – дип сорады ул ниһаять. «Без Казаннан», – дибез. «Без дә татарлар, монда күченеп яшәгән татарларның оныклары», – диләр. Менә шулай базар уртасында танышып киттек. Сәвия апа (1954 елгы, ире Орхан абый ике яшкә олырак): «Ерак тормыйбыз, әйдәгез чәйгә», – дип кыстый башлады. Әби-бабаларыбызның мөһажирлек тормышы турында китап яздым, дигәч, кызыксыну аеруча артты.

Берничә көннән аларга кунакка киттек. Үзәбез белән Чаллыда яшәүче дус кызымны да иярттек. Тумышы белән Башкортстаннан ул. Сәвия апабызның да тамырлары шуннан булып чыкты. Берәз төрекчә дә белә. Шуңа да дустым әңгәмәне жанландырып торды.

Көткәннәр иде безне. Яңа йорттагы өч бүлмәле фатирларын биш ел элек сатып алганнар. Туган авыллары Бөгүрүделиктәгә өйләренә дә берничә айга кайтып торабыз, диләр. Ике ул, бер кыз үстергәннәр. Дүрт оныклары бар.

Безнең, билгеле инде, тизрәк китап турында беләсез килде. Төрөк телендә «Себердән Төркиягә гасырлык күчеш хикәясә. Бөгүрүделик татарлары» дип аталган бу басма 296 битлек. Сәвия Удмир андагы мәгълүматларны ун ел туплаган. «Әти-әниемнәрдән ишетеп-отып калган, туганнарбыз, авылдашларыбыз сөйләгән бар нәрсәне жыя бардым. Калын дәфтәр тупланды. Компьютерга салырга оныгым Фатыйх белән энемнең кызы Зөһрә Акташ ярдәм итте. Жырларны аерым тупладым, күбесе әниемнән откан жырлар. Аның энесе Мөхәммәтрәхим Беренче бөтендөнья сугышына алынган, хатка бәетләр яза торган булган. Исән кайталмаган», – диде ул китабын бүлөк иткәндә.

«Безнең бабайлар 1907 елларда Коньяга килгән, далага утырганнар. Атаулла бабам Алиуллин тырыш кеше булган. Алар Башкортстаннан күчкәннәр.

Урал тау хөрмәтенә бабам Урал фамилиясен алган. Удмир – иремнеке. Ул Удмуртиядән, туганнары Омскига күченеп беткән. Аның карендәшләре белән очрашу насып булды», – дип сөйләде Сәвия апа. – Минем авылым яныннан Агыйдел аккан. Урал тавының итәгендә ул авыл, – дип искә алды әби-бабаларының туган жирен. Шуңадыр, Агыйдел турында бик күп куплетлар туплаган. Күбесен ятган белә. Сөйләшкәндә, шуларны әйтеп тә куя: *«Агыйделне тирән, диләр, буйлаганым юк иде. / Микһәтне күрермен диеп уйлаганым юк иде. / Агыйделгә төшәрсен, колач салып йөзәрсен, / Күке кычкырган вакытта нихәл итеп түзәрсен?»*

Ул вакытта Төркиядә татар авыллары күп була. Кешеләр кайсы – ачык-тан, кайсы динен югалтмас өчен хәзерге Башкортстан, Төмән, Омск өлкәләреннән күпләп күчкәннәр. Биредә инде мөһажирлек язмасы аларны берләштергән. Таулы-ташлы жирләрдә бик авырлык белән тормыш яңартканнар.

«Шәһәр тирәләрендә аларга урын булмаган. Тәтәмнәр (бабамнар) жир эшкәрткән, терлек тоткан. Без дә ирем белән Бөгүрүделиктә жир эшкәртеп иген үстердек. Әти тегермән тарта иде. Унбиш ел буга мичтә ипи пешереп саттык. Тирә-яктагы милләттәшләребез, шунда яшәүче көрдләр дә, тәмле диеп, ипине бездән алалар иде», – дип искә ала хужалар. Хәзер ул жирләрен арендага бирәләр икән.

«Оныкларыбыз өчен кирәк бу китап. Анда жыр, мәкаль, такмаклар тупладым. Кием, йорт кирәк-яраклары рәсемнәрен дә куйдык. Оныкларым телебезне белә. Китап башкаларга да телне, йолаларны онытмаска ярдәм итәр дип ышанам», – ди Сәвия апа. Китапта милли аш-су рәсемнәре һәм рецептлары да бирелгән. Тормыш авырлыгы аркасында алга таба уку мөмкинлегә булмаган Сәвия апаның. Тик зыялыгына таң калырлык. Хатын-кыз буларак та, шушындый хезмәт башкаруы белән дә сокландырды ул.

Надия ШӘЙХЕТДИНОВА.
Казан шәһәре.

**Өздереп гармун уйныйлар /
Наласа авылында. / Йөрәгемә
утлар яктың – / Янам мин
ялкыныңда... «Наласа авылы»**

жырын белмәгән бер генә татар төбәге дә юктыр, мөгаен.

Сугыш алды елларында Донбасс шахталарына китеп эшләгән татар егетләре күп булган. Алар туган илкәйне, гаиләләрен сагынып җырлар чыгарган. «Гасырларны кичкән Наласа» китабында тегермәнче Зиннәт ага Нәбиуллин җырының тарихы турында түбәндәгеләрне сөйләп калдырган: «Без чыгардык ул көйне. Мин, аннары Гата Сәмигуллин оста гармунчылар идея, җырчыбыз – Гани Зарипов. Кышка икмәклек акча эшләү теләге белән ул елларда Донбасс якларына забой чабарга китә идек. Шахтада эш авыр, хәзерге кебек машиналар, механизмнар юк иде. Туган авылны сагынып, гармун тарта идек. Тора-бара сүзләре дә табылды, җыры да туды». Ул вакыттагы «Наласа авылы» җырының сүзләре ниндирәк булгандыр – билгесез.

Авылыбызда гомер итүче Минлегөл апа белән Рәдиф абый Әхмәдуллиннар гаиләсе сөйләве буенча, сугыштан соңгы елларда комсомол яшыләр тарафыннан «Наласа авылы көе»нә яңа сүзләр иҗат ителә. Бу турыда авылыбызның хезмәт ветераны Зөлфирә Закирова болай дип сөйли: «Мин дүртенче сыйныфта укыганда, ул елларда клуб мөдире булып эшләгән Сания апа Сабирова «Наласа авылы» җырын түбәндәге куплетлар белән җырлый иде: «Наласа авыл(ы) бик зур авыл – / Киң аның басулары. / Басуында тырышып эшли / Кызларның асыллары. / Наласаның кырларында / Т(ы)рактор моторлары. / Шуңа Наласа егетләре – / Чын хезмәт батырлары. / Наласаның йортларында / Радио точкалары. / Кичләрендә җем-җем итә / Илчи лампочкалары».

Җыры татар дөньясына таныткан җырчы – Татарстанның атказанган артисты Таһир Якупов. Авылыбызга берничә тапкыр концерт белән килә ул. Концертларның берсендә клуб мөдире Сания апа Сабирова «Наласа» җырын җырлый. Таһир Якупов күңеленә хуш килгән җырны отып ала. Алга таба сүзләре белән көен берәз үзгәртеп, үз репертуарына кертә. «Наласа авылы» бүген дә Таһир Якупов башкарган вариантта җырлана.

Гөлчәчәк САБИРҖАНОВА.
Арча районы, Наласа авылы.

1996 елда Башкортстан Республикасы Авыргазы районы хакимиятенә махсус карары белән якташыбыз, күренекле язучы Галимҗан Ибраһимовның исемен мәңгеләштерү максатыннан махсус премия булдырылды.

Премия әдәбиятны, сәнгатьне саклауга һәм үстерүгә, Г. Ибраһимовның тормыш һәм иҗат юлын өйрәнүгә, пропагандалауга зур өлеш керткән кешеләргә бирелә.

Быелгы бүләкләнүчеләрнең берсе – Галимҗан Ибраһимовның библиографиясе тупланган ике томлык җыентык авторы, галим Рәмил Исламов. Икенче лауреат – һөнәри юлын китапханә белән бәйләгән Зәмирә ханым Хөсәенова. Чыннан да, бу бүләккә бик лаек ул!

Зәмирә Хөсәенова кырык елга якын Авыргазы район үзәк китапханәсендә эшли. Шунның җиде елын – үзәк балалар китапханәсе җитәкчесе, егерме берен – үзәкләштерелгән китапханәләрдә чөйрә директоры вазыйфасында. Китапханәләребез чөйрәнең республика күләмдә алдынгы урыннарда булуы – Зәмирә ханымның тырышлыгы нәтиҗәсе. Ул җитәкчелек иткәндә китапханәчеләр төрле бөйгеләрдә актив катнашып, призлы урыннар яулады, модельле китапханәләрдә ачылды, электрон каталоглар, картотекалар, сайтлар белән эшләү ысуллары заманчалаштырылды.

2018 елда «Мозаика малых городов и сел» Бөтенроссия бөйгесенә 500 мең сумлык грантын отып, район үзәк балалар китапханәсендә мөмкинлекләре чикләнгән балалар өчен «Табиб китап» үзәге ачылды. Районыбызның тарихын өйрәнү буенча «Минем кече туган илем» проекты кысаларында «Авыргазы районы китапханәләре тарихы», «Авыргазы районының Кызыл китабы», «Бетмә, авыл!», «Авыргазының табигать һәйкәлләре» һәм башка җыентыклар нәшер ителеп халыкка таратылды.

Авылларны татар китаплары белән тәэмин итү буенча алып барган эше аерым игътибарга лаек. Бөтөндөнья татар конгрессы аша китаплар сораганын үзәккә көлөп искә ала Зәмирә апа: – Шулкадәр матур хат язгансың, Ринат Зиннуровичның берьюлы бу кадәр

китапны Муса Җәлилнең туган авылына гына биргәнә бар, диделәр конгресста. Зур автобус белән ике меңгә якын китап җибәрделәр безгә. Бөтен авылларга тараттык ул китапларны.

Алар арасында Г. Ибраһимов әсәрләре дә байтак була. «Галимҗан Ибраһимов көннәре» вакытында язучының әсәрләре буенча дискуссияләр, китап бөйрәмнәре, фәнни-гамәли конференцияләр, әсәрләре буенча күргәзмәләр, электрон презентацияләр, рәсем һәм иңша бөйгеләре үткөрелә. Шулай ук «Авыргазы» татар халык театры тарафыннан әсәрләрдән өзекләр сәхнәләштерелә. Зәмирә Гыйндулла кызы лаеклы ялда булуына карамастан, районның иҗтимагый, мәдәни, әдәби тормышында, «Зәңгәр чирмә» дип аталган әдәби оешмада, Авыргазы районы татарлары берләшмәсендә актив эш алып бара. Чигүгә, бөйләмгә, рәсем төшерүгә һәм ул, аның кул эшләре күргәзмәләре Г. Ибраһимов исемен йөрткән район үзәк китапханәсендә, Талбазы мәдәният сараенда үтә. Тормыш иптәше Тәлгат белән бер кыз һәм бер ул үстерделәр. Розалия – Уфада югары категорияле табиб, уллары Казанда энергетика өлкәсендә эшли. Дүрт оныкларына куанып, аларда китапка, туган телгә, гореф-гадәтләребезгә мөхәббәт тәрбияләргә тырышып яшиләр. 2016 елда Зәмирә Хөсәенова «Башкортстан Республикасы китапханәләрдә чөйрәнең иң яхшы директоры» дигән мактаулы исемгә лаек булды.

Ләйсән ТАҢИРОВА.
Башкортстан, Авыргазы районы.

Хөрмәтле укучыларыбыз!
Сездән хатлар көтөп калабыз.
Безнең адрес:
Казан, Декабристлар ур, 2.
e-mail: ssuum@yandex.ru

Светлана ИБРАҺИМОВА: «РЕНАТСЫЗ, ЯШӘРГӘ ӨЙРӘНӘМ...»

Гүзәл
ХӨСНЕТДИНОВА

Күптән түгел Мәскәүдәге бер мәдәни чара барышында сәхнә артындагы бүлмәгә, күбәләк кебек талпынып диярлек, мөселманча киенгән бик тә сөйкемле яшъ кенә ханым килеп керде. Аннан бөркелгән жылылыкка, кешеләр белән җиңел аралашуына ихлас сокланып карадым: үзен кайдадыр күргәнем дә бар кебек... Легендар җырчы Ренат Ибраһимовның хәләл җефете Светлана белән без шулай таныштык.

Әңгәмәбез исә шактый озак дәвам итте: сөйләшүне бүлөп әле елмайдык, әле еладык... Светлана ханымның күңелендәге яралар әле бик яңа шул...

Бу көннәрдә бөөк талант иясе Ренат Ибраһимовның исеме кабат телдә, Светлана...

– Әйе, безнең яраткан әтибездә, минем яраткан иремнең дөньядан китүенә дә бер ел тулды... Дөрөсесен генә әйткәндә, бу көннең житүеннән алдан ук куркып тордым. Әле дә бик авыр, беркем белән сөйләшсә, аралашасы килми... Әмма Мәскәү Татар милли-мәдәни автономиясе житәкчесе Фәрит Фарисович Фарисов татар мәдәни үзәгендә искә алу кичәсе үткәргә тәкъдим иткәч, ризалаштым. Ренатның рухы өчен кирәк иде ул. Әлхәмдүлил-ләһ, чара бик матур узды. Иң якын туганнар, дуслар Ренат турында ихлас сүзләр әйтте, аның белән бәйле хатирәләрен сөйләде... Озын-озак бу ел минем өчен төрлечә үтте. Кычкырып елаган чаклар да, елмайган вакытлар да булды. Беренче өч айны исә чынлап торып хәтерләмим дә... Кыскасы, Ренатсыз яшәргә өйрәнәбез...

Ренат әфәнде иске төшергәндә күз алдыгызга иң элек ниләр килә, нинди хатирәләр кузгала? Гомумән, нинди кеше иде ул?

– Искиткеч әйбәт, ихлас кеше иде. (Елый.) Минем, балаларны бик яратты. Аның турында бер начар сүз әйтә алмам... Бергә торган 15 елыбыз бер көн кебек үтте – димәк, бәхетле яшәгәнбез! Кыенлыктар да булды, әлбәттә, әмма алар гаилә эчендәге кыенлыктар, аңлашылмаучылыктар түгел иде: без аларны әкрәкләп жиңә бардык. Ренат, гомумән, авырлыктарга беркайчан бирешмәде, бик сабыр иде – аның түземлегенә шаккатарлык! Соңгы ике елда миңа әледән-әле: «Матурым, Идрис пәйгамбәрнең, сабырлык һәм Аллаһыга ышану уңышка китерә, дип әйтүе исендәме?» – дип кабатлый иде. (Елый.) Хәтта пандемия да безнең өчен бәхетле чорга әйләнде: Ренат күбрәк өйдә торды. Ул жәяү йөрергә, өй тирәсендә эшләргә ярата иде. Аның белән, бик тырышсаң да, ачуланышып булмый иде. (Яшь аралаш елмая.) Житлеккән, төпле ир иде, беркайчан үпкәсен күрсәтмәде. Акыллы иде: мине дә бик күп нәрсәләргә өйрәттә.

Ә танышканда нинди булып күренде ул сезгә?

– Шунда ук ошады! Беренче күрдән гашыйк булдым бугай. Аның да шулай булган... «Аллаһ сине минем юлыма чыгару өчен Мәскәүгә алып килгән», – дип әйтә иде. Бер елга якын күзәтеп, сынап йөргән. Ул мине хәтта егетләр белән таныштырырга тырышып карады! Ә аннан, күрәсеп, югалтырга теләмәгәнән аңлады һәм... тәкъдим ясады. Ул вакытта инде без танышкан ресторанда түгел, аның офисында эшли идек. Барысы да шулкадәр тиз булды... Мин ачык, аралашучан кеше, жыр-бию яратам. Ренат холкымдагы шушы сыйфатка гашыйк булган да. Хатыным көн саен яхшы кәеф белән уянсын иде, дип хыялланган ул. Иртән гел, елмаеп: «Хәерле иртә!» – диюемә башта хәтта аптырый иде.

Сер түгел, яшь кенә кыз үзеннән күпкә олы, танылган кешегә кияүгә чыкканда төрле сүзләр тарала: имеш, байлыгына, дан-дәрәжәсенә кызыккан... Андыйларга ни дип җавап бирер идегез?

– Имам аш-Шафии әйткәнчә, иң мөһиме – нинди икәнәмне Аллаһ алдында мин үзем беләм. Ирем белән бер яшәтә булсак та, барыбер нидер сөйләргә иде.

Шуңа күрә беркемгә берни исбатларга жыенмыйм.

Үзегез уйлап карагыз: акчага гына кызыккан хатын-кыз 15 ел бер түбә астында торып, дүрт бала табар идеме соң?

Без сезнең белән менә Ренатның студиясендә сөйләшеп утырабыз. Барысын да үз күзләрегез белән күрә торасыз... Әгәр андый байлыктар булса, бу студия мондый гына булмас иде. Йортыбызны ун ел төзедек. 2008 елда бергә яши башладык без. Илдә кризис вакыты иде: төрлесе булды, фатирда да тордык. Ренат, чын ирләрчә, элеккеге гаиләсенә барысын да калдырып чыгып китте – тормышны өр-яңадан башлады. Әлхәмдүлилләһ, аның бөтен балаларының да тормышлары житеш.

Әти-әнигез кияүләрен ничек кабул итте? Никахка каршы төшмәделәрме?

– Әни башта мине каршысына утыртып, бик олак һәм житди итеп сөйләште. «Артист кеше өйдә еш булмый, балаларыңны үзгә генә тәрбияләргә ризамы? Моңың бик жиңел эш түгел икәнән аңлайсыңмы?» – диде. Ә минем ул вакытта баш-аягым белән гашыйк чагым, шуңа күрә барысына да әзер идек. Ренатның үзе белән сөйләшкәч, соңрак киявенә үзгә дүртенче буын кардәш икәнә дә беләгәч, әни, әлбәттә, тынычланды. Ренатның шундый искиткеч сыйфаты бар иде: ул кешене тынычландыра белә иде. Ипле дә, затлы да кеше иде ул! (Елый.) Әчкә дөньясы исә үзе бер Галәм! Аңа гашыйк булмыйча мөмкин түгел иде!

Берара телевизордан Ренат әфәндең элеккеге гаиләсе белән булган низаглар турында еш сөйләделәр...

– Аллага шөкер, хәзер барысы да җайланды, барысы да яхшы. Аралашып торабыз. Ренатның олы кызлары Вера белән Надя мине баштан ук әйбәт кабул итте. Аерылган хатыны Альбинага да рәхмәт: бу темага бүтән интервью бирми. Кызганыч, күптән түгел бер тапшыруга аның әллә кайчан әйткән сүзләрен, кисеп, яңадан керттеләр. Чынлыкта бүгенге көндә ике арада бернинди аңлашылмаучылык юк, ул Ренатка шулай ук бик рәхмәтле.

Уртак танышларыбыз әйтүенчә, Ренат әфәнде бик ачык кеше булган, юмор яраткан. Йомыркалар турында нинди кызыклы хәл сөйли алар?

– Әйе, ул бик юмарт, гади телдә әйткәндә, «ыштансыз» иде. (Көлә.) Бүләк бирергә яратты! Үзгә кирәк булса да, соңгы өйбәрен дә тоттырып жибәрә ала иде. Бөтенләй таныш түгел, хәтта төрмәдә утырып чыккан кешеләр, кемдер аша аның турында ишетеп, ярдәм сорап килгәндә аларга соңгы акчасын биреп чыгарган чаклары булган. Күп еллар үткәч тә, сез миңа шул вакыт ярдәм иттегез, дип рәхмәтләр әйтеп китәләр иде. Шундый иде ул! «Дом доброты» хәйрия фондының попечителе булды. Булдыра алганча булышты: акчалата да, чыгышлары белән дә... Бу хакта кычкырып йөрмәде: «Бер кул биргәнне икенчесе онытырга тиеш», – ди иде.

Кая гына барса да, буш кул белән бармады ул. Ә бездә күчтәнәккә нәрсә бар? Кәжә сөте! Үзем сыр, йогурт ясыи идек, аларны бик яратып ашады. Берара мин аны тулысынча кәжә сөтенә күчәрдем: бик олак ютәлләп йөрдә – хроник бронхит дигән диагноз куйдылар. Ә аңа сыер сөте

килешеп бетмәгән булып чыкты. Кәжә сөтенә күчкәч, терелде! Этием дә мал-туар ярата, бездә ни генә юк: кәжә, тавык, күркә, хәтта бүдәнә белән куян да бар иде! Тавыкларны әле дә тотабыз. Әнә шул күчтәнәчкә алып барган йомыркалардан – ә дуслар аны «Ибраһимов йомыркалары» дип йөрттә – алар кызык итеп көлә дә инде.

Туган теленә, үз милләтенә карата нинди мөнәсәбәттә иде Ренат әфәнде?

– Эти-әнием икесе дә авылныкылар, татарча яхшы беләләр. Ренат та татар телен әйбәт итеп өйрәнергә, балалар белән дә сөйләшәргә тырыша иде. Гомумән, татар теле, татар мәдәниятенә үсеше аның өчен бик мөһим иде. Концертларында да һәрвакыт татарча җырлар яңгырады. Татар музыкасы заманнан артта калмасын дип борчылды. Аны аңламаганның да булды. Мәсәлән, Разил Вәлиевнең «Зәңгәр күк, зәңгәр күз, зәңгәр моң...» җырын кайчандыр рок стилинә охшатып башкарган өчен Ренатны татар җырын боза дип тә гаепләгәннәр. Ә ул һәрвакыт 20 елга алдан бара иде... Яшьләрдә милли музыкага кызыксыну югалмасын дисәң, аны заманча, яңачарак та күрсәтә белергә кирәк икән, бу адым музыканы, мәдәнияте, традицияләрен сакларга, киресенчә, ярдәм генә иткән ул күптән аңлаган.

Туган якка кайтканыгыз бармы?

– Күптән түгел Кукмараның Туеш авылында Ренатның әбисе яшәгән, әнисе үскән, Ренат үзе дә балачакта еш кайтып йөргән йортка мемориаль такта куелды. Андагы Айрат хәзрәткә бик рәхмәтлемен: ул мәктәпкә яисә мәдәният йортына Ренат Ибраһимов исемен бирергә дип тә тырышып йөри, авылда мәчет төзеткән, олыларны да, балаларны да иман юлына бастыру өчен күп эшли. Кайнанам чыккан нигездә бик яхшы кешеләр яши: мемориаль такта ачарга кайтуыбызны табын әзерләп көтеп торганнар. Гел кунакка чакыралар. Ә Казанда, элек Ренатның эти-әнисе яшәгән йортта, иремнең абыйсы Равилнең кызы Людмила тора: без аның белән бик дус.

Белүемчә, Ренат әфәнде дини кеше иде.

Ул бу юлны кайчан, ничек сайлаган?

– Үзе сөйләве буенча, 40 яшьтә аның дөньюга карашы үзгәрә: тирәнрәк әйберләр белән кызыксына башлый – тарихны, танылган шәхесләрнең биографияләрен өйрәнә, татарлар хакында китаплар укый. Беренче тапкыр Коръән белән таныша. Без очрашканда аңа 60 яшь иде: Ренат инде ураза тотып башлаган, әнисеннән отып алган кайбер догаларны исенә төшергән иде. Минем исә дингә тартылуым гаиләдән килә: бабамның әтисе мәзин булган. Иң беренче итеп «Фатиха» сүрәсен ятладым һәм без шунан соң икәү бергә намазга бастык. 2008 елда Гомрә хажына бардык. Тагын бер елдан соң Ренат хаж сәфәре кылды.

Диндә булу, гомумән, сезгә нәрсә бирә?

– Ренатның: «Иман ул – нигез. Балага күпме теләсә, шулкадәр акча бирсәң дә, дәрәс сүзләре әйтеп кенә үстерсәң дә, иманы булмаса, ул төпсез кога әйләнә», – дигән фикере белән килешәм. Аллаһка ышану миңа кайгымны антидепрессантларсыз кичерергә ярдәм итте. Ренат бу дөньюдан китте... Тормышның бик кыска, вакыт-

лыча, пәйгамбәрләрнең берсе әйткәнчә, «ишәкләрнең берсеннән кереп, икенчесеннән чыгу кебек» мизгел генә икән аңлым хәзер. Әйе, бик авыр... Бик якын кешемне, беренче чиратта, иң якын дустымны югалттым. (Елый.) Минем турында барысын да белгән, мине ничек бар, шулай кабул иткән бердәнбер кеше иде ул! Әмма аңларга, килешергә тырышам: аны Аллаһы Тәгалә үз янына алды. Мин аның оҗмахта икәнә ышанам, чөнки ул исламда да бик ихлас иде – эчмәде, тартмады, гайбәт сөйләргә яратмады. Коръәнне укып кына калмыйча, чынлап та, анда кушылганча яшәде.

Ренат әфәнде белән бергә яшәү сезне үзгәрттеме? Ничек үзгәртте?

– Мин аңа бик күп нәрсә өчен рәхмәтлемен! Кайвакыт: «Әх, нигә иртәрәк тумаганмын, нигә без иртәрәк очрашмадык икән?» – ди идем. Ә ул һәрвакыт: «Юк, ул вакытта бөтенләй башка кеше идем – сине күрмичә үтеп китәр идем», – дип җавап бирә иде. Кеше үзгәрсә, аның тире-ягы да үзгәрә: Аллаһ аның янына икенче төрле кешеләр җибәрә башлый. Коръәндә дә: «Үзеңнән башла, һәм янындагы дөнью үзгәрер», дип әйтелгән бит.

Дусларым һаман да: «Света, ирең сине ничек шулкадәр чиста, наив, эчкерсез итеп саклап кала алган?» – дип аптырый (Елый.) Миңа 36 яшь һәм моңа кадәр чынлап та әкияттә, зур таш кыя артында кебек яшәдем. Миңа бер җил тимәде, күңелем шундый тыныч иде... Чын ир-ат иде Ренат! Миннән 40 яшькә өлкәнрәк булса да, ул беркайчан, син белмисең, син яшрәк, дип кимсетмәде. Кайнанамны күрү насыйп булмады, әмма беләм: ул гажәп хатын-кыз булган – ике улына да (икенче әтидән туган Равил абыйсы да Ренат алдыннан гына вафат булды) бик әйбәт тәрбия биргән. Ренат бик кайгыртучан иде: зур артист булуына карамастан, миңа һәрвакыт ярдәм итәргә тырышты. Өй эшләрен күпчелек үзем эшли идем, әлбәттә, әмма Ренат табак-савыт юарга бик яратты: «Мин аңардан кайфу», – ди иде. Этигә хужалык эшләрендә дә булыша иде.

Ә нинди эти иде ул?

– Кечкенә кызыбыз Мәрьям белән – аңа хәзер 6 яшь – алар аеруча дус иделәр. Ул Ренатка бик охшаган. Әле дә: «Нәкъ Ренат Исламович кебек, карашына хәтле», – диләр. Икәү бергә иртәнге ашка сосискалы йомырка төбәсе әзерләргә яраталар иде. Шуны Мәрьям һаман сорый... Кичен икәү футбол уйнап, йөгерешеп мәш киләләр иде: Ренат нинди генә халәттә кайтмасын, ничек кенә арымасын, Мәрьямнең: «Әтика, әйдә сикерәбез!» – диюенә беркайчан каршы килә алмады... Мин ике бала белән университет тәмамлаганда да ирем бик ярдәм итте. Ул шундый кеше: икенче никахтан туган улы Солтанда үсмер чак проблемалары килеп чыкса да, бик түзем булды – үзеннән торганның барысын да эшләде.

Балаларыгызның барысына да матур исемнәр сайлагансыз. Алар кайсы да булса иҗат юлына тартыламы?

– Ренат һәрвакыт, теге яки бу эш белән шөгыльлән, дип, балаларны мәҗбүр итәргә ярамый, сәләте күренсә генә кулдан килгәнчә булышырга кирәк, дигән фикердә торды. Әмма музыкаль белемне барысы да алырга тиеш

дип санады. Олы кызыбыз Асылбикәгә 14 яшь (без аңа мәрхүм кайнанамның исемең куштык), ул сәнгать мәктәбендә укый. Айшабикә – Мөхәммәт пәйгамбәрнең яраткан хатыны исемең йөртә, аңа 12 яшь, музыка мәктәбенен фортепиано классында белем ала. Атиллага исемне бөек болгар хакиме хөрмәтенә куштык, ул баянга йөри. Төпчегебез Мәрьямгә Гайсә пәйгамбәрнең әнисе исемең сайладык, ул да фортепиано классына укырга керергә тели. Бик нечкә күңелле бала. Миңа: «Әни, житәр инде, елама», – ди. Сизеп торам – үзе эчтән нык кайгыра.

Әтисенең вафат булуын аңа ничек аңлаттыгыз?

– Яшермибез, Аллаһ үз янына алды, дибез. Ислам кушканча әйтәбез. Аңлай... «Әтигә анда рәхәт, ул анда ял итә», – ди. Шөкер, динебездә бөтен сорауларга җавап бар.

Ренат әфәнде талантлы җырчы гына түгел, яхшы рәссам да булган икән...

– Әйе, профессиональ рәссам диярлек. Ул бит сәнгать мәктәбен тәмамлаган, танылган рәссам Илдар Зарипов студиясендә эшләгән – алар дус иделәр. Ренатның күргәзмәләре дә булды, берничә картинасын Татарстан да сатып алды. Ачык төсләр яратты, караны без беребез дә кими идек. Концертлардан туктагач, остаханә булдырып, рәсем ясарга ныклап тотынырга хыялланып йөри иде...

Дөньякүләм танылган җырчының «Точь-в-точь» кебек проектларда катнашуы нәрсә иде ул, авантюризммы?

– Беләсезме, Ренат ирек сөя иде. Мин дә, мөселман хатыны булсам да, артык басынкы түгелмен – үз-үземә бикләнгәнмен. Шуңа да кайбер чакта аптырыйм: көлсәм, нигә көлә, ул бит траурда булырга тиеш, диләр. Ә бит ислам динендә андый кысалар юк! Мин инде бер ел буена ничек тә алга таба яшәргә тырышам. Көлсәм дә, ул бит әле эчемдә барысы да яхшы дигән сүз түгел. (Елый.) Кыен чакта Ренатны искә төшерәм, ул нәрсә әйтер иде, дим. Минем төшенкелеккә бирелүемне, һичшиксез, теләмәс иде!

Кайчандыр Ренатны, дөньяның иң билгеле ун тавышы исемлегенә кергән «рус Павароттиен», эшкә Италиягә дә чакырлар, әмма ул туган иленнән башка яшәүне күз алдына китерә алмаган. Заманында Германиядә калу мөмкинлегенә дә булган Ренатның. Яратканнар аны анда, немкалардан капчык-капчык хат килә иде, дип сөйләгәнә хәтеремдә. Соңгы вакытта русча-немецча җырларны аралаштырып, бик кызыклы программа әзерләү белән мәшгуль иде, кызганыч, өлгермәде... Дөресең генә әйткәндә, исән чагында ул үзенә тиешле данны казанмады дип саныйм. Андый бөек кешеләрне күп вакыт вафат булгач кына бәяли башлыйлар.

Ә инде төрле шоуларга килгәндә, сер түгел: артист хезмәтенен түләү ягы популярлыгыннан тора бит. Кайвакыт, арыса да, сәламәтлегенә зыянлы булса да, аларда катнашырга мәжбүр иде. Замана таләбе...

Дүрт кечкенә баланы үстерергә көчем җитмәс дип борчылмадымы?

– Ул үзен 150 ел яшим дип максат куйган иде. Спорт белән шөгыльләнә, үз-үзен һәрьяклап үстерергә тырышты. Бик актив иде, Коръяндә әйтелгәнчә: «Мөселман – бер эше беткәч, шундук икенчесен башлый торган кеше».

Яшьләр белән аралаша, һәрвакыт нидер белән кызыксына иде. Башында һәрвакыт яңа планнар булды... Мин Ренатның картаюын сизми идем. Аның ягымлы күзләре генә ни тора!

Без танышканда ул бик аз сүзле, үзенә йомылган кеше иде: җан дустан юк, күп иптәшләре инде вафат... Әнисе үлгәч, дөньяда тәмам берүзе калган кебек тойган ул үзен... Хәтта минем яңда да башта үзен ялгыз итеп хис итә иде. Япа-ялгыз! (Елый.) Ә минем шулкадәр сөйләшсәм килә! Һәм ул әкреләп ачыла башлады... Аннан соң инде безнең сөйләшер сүзләре бетмәде! «Син минем дөньяда иң якын кешем», – ди иде. «Ты для меня ближе всех на земле» җырын да миңа атап яздырды. Ул җырны тыңлый алмыйм. (Елый.) Элек тә тыңлаганда елый идем. «Судьба моя» җырын да миңа багышлады ул, «Год любви»га бик яратып бии, кушылып җырлый идек...

Аның йөрәге нәрсәләргә әрни иде?

– Тыштан тыныч күренсә дә, бик эмоциональ кеше иде ул. Борчылмаска өйрәнергә тырышты. Үз-үзенә камилләштерү – җаныңны камилләштерү ул, дип саный иде. Соңгы көненә кадәр иҗат белән мәшгуль булды. Тормышыннан канәгать иде, «Хатыным да янымда, пенсиям дә җитәрлек», – дип шаярта иде.

Бүгенге көндә нинди өметләр белән яшисез, нәрсәләр сөендерә сезне?

– Моңа кадәр мин фәкать ирем, гаиләм өчен генә яшәдем: барлык энергиямне аларга бидем, шул ук вакытта үзем дә алардан көч ала идем. Ренат вафат булгач, тирә-юнемдә коточкыч зур һәм куркыныч бушлык пәйда булды, әйтерсез лә күкрәгемнән нәрсәндер каерып алдылар... Шул бушлыкны тутыру өчен остазым Гүзәл ханымнан тәҗвид кагыйдәләрен өйрәнә башладым. Стресстан фитнес та ярдәм итә. Беренче мәлләрдә аңа да тотынасым килмәде, әмма Ренатны искә төшердем – ул көн дә йөзә, спорт белән шөгыльләнә иде. Мине төрле чараларга чакырган дусларыма бик рәхмәтлемен. Теләмәсәм дә, үземне мәжбүр итеп барырга тырышам. Азга гына булса да кайгыман арынып торам. Кемдер мине, бәлки, күңел ачып йөри, ди торгандыр. Кайчак, кайткач, кычкырып елайсың, тик анысын кеше күрми бит... Минем хәлне үз башыннан кичергәннәр генә аңлар...

Ренатны искә алу кичәләре уза. Аңлайым, аларны тагын да зуррак итеп оештырырга кирәк. Ләкин, беренчедән, моның өчен шактый матди чыгымнар кирәк; икенчедән, мин әле аның җырларын тыныч кына тыңлай алмыйм... Әмма аның хөрмәтенә үткәргән чараларның һәрберсенә барырга тырышам. Казанда – Ренат 15 ел эшләгән Муса Җәлил исемеңдәге Татар дәүләт опера һәм балет театры ул кайчандыр катнашкан «Пиковая дама»ны күрсәтте менә.

Ренат балалар өчен патриотик тәрбия дә бирә торган гармония мәктәбе турында хыялланды, программасын төзедә. Бәлки аны тормышка ашырып булыр? Гомумән, мәгариф темасы кызыклы иде аңа. Әтисе бит мәктәп директоры булып эшләгән, әдәбият, тарих укыткан.

Мине кемдер рәнжетсә, төшемдә килеп кочаклый Ренат. Шулкадәр аңа сыенасым килә... Балалар хақына яшим...

ЮМАРТЛЫК

Нурия апага 82 яшь. 1941 елгы ул – сугыш чоры баласы. Яше олы булса да, бер көндә эштән калганы юк әле. Изге кеше, ди аның турында хезмәттәшләре. «Жирдәге фәрештәдер», – диләр. Белеп торам, үзе андый сүзләргә яратмый ул. Гомумән, үзе турында сөйләргә яратмый. Әле эше турында сөйләргә дә чак күндердек. 26 елга сузылган химаячелек дәверендә журналистларга биргән беренче интервьюсы бу аның.

Лилия
ГӘРӘЕВА

Казанның тимерьул вокзалында эшләүчеләр өчен Нурия апа инде күптән үз кеше. Шушы еллар эчендә атнаның ничә төнен вокзалда поездлар каршылап үткәрдә икән ул?! Төнге уникалдә кул арбасы тартып кем килә дисәң, Нурия апа булыр. Арбасы тулы товар – дини китаплар, яулык-намазлыклар...

– Егермедән артык «оптовигым» бар иде, – дип искә ала эшли генә башлаган елларын нурлы йөзлә әңгәмәдәшем. (Исемне бик белеп кушканнар үзенә!) – Төнге поездлар белән төрле шәһәрләргә товар жиберәм – Төмәнгә, Владивостокка, Воркутага... Кибеткә дигән товарым да төнге поездлар белән кайта – ул

туктап торган арада бушатып өлгер генә!

Нурия апа Хәнәфина – эшмәкәр. Тик без күзаллаганча, күбрәк табыш алып, үз тормышын бөтәйтүне кайгыртучы эшмәкәр түгел. Ул – химаяче.

Лаеш районының Кече Елга авылында туган Нурия апа. Биш бала –

бер малай, дүрт кыз үскәннәр. Этиларе Садретдин бер дигән балта остасы булган. Сугыштан аякларын өшетеп, гарипләнеп кайтса да, кулыннан – балтасын, күчеленнән Аллаһыга зекерен төшөрмөгән. Совет чорында да дин тотудан курыкмаган гаиләдә үскән кыз.

– Ул вакытта дин тотарга ярамды бит. Белсәләр, жәзасы каты иде. Өйдә намаз укыганда өстемә мәктәп директоры килеп керде бервакыт. Нишләтерләр, пионердан чыгарырлар инде, дигән идем, беркемгә дә белгертмәде, рәхмәт төшкере, үземә дә сүз әйтмәде. Биш бала, эти белән әни – жидебез дә көнгә биш тапкыр тезелешеп намаз укый идек. Әнибез Фатыйма рамазан аенда безгә сәхәр ашатмыйча, башын мөндөргә дә төртмәде, – дип балачак хатирәләрен яңарта ул.

Кече Елгада жидееллык мәктәпне тәмамлагач, колхозда сыер сава, учетчик та булып эшли. Авыр эштән курыкмыйча үсә Садри балалары. «Беренче класста укыганда ук күрше авылларга кадәр барып, бәрәңгә бакчаларын көрәк белән казып бирә идек», – ди Нурия апа.

1967 елда Казанга килеп, силикат кирпич заводына эшкә урнаша. Эш авыр. Сменага 27 мең кирпич салырга кирәк. Тирләгән тәнгә известь тузаны ябыша да, шақыраеп ката. Бүген дә аркасының әрнеп әчеткәннәре тоелган кебек.

1971 елдан 7 нче хәрби заводка күчеп эшли. Иң каты тиердән кырыла торган иң авыр детальләргә аңа ышанып тапшыралар. Терсәктән майга батып, күп көч түгеп башкара торган эш, шуңа күрә түләве дә күбрәк. «Ник гел Нуриягә генә бирәсез?» – дип дөгъва белдерүче ир-ат бер генә басып карый станок артына.

Нинди генә эш кушсалар да, намус белән башкарып, 1996 елны пенсиягә чыга Нурия апа. Биш айдан аны кабат эшкә чакыралар. Бу юлы «Мөхәммәдия» мәдрәсәсенә! Мәдрәсәнең баскыч астында гына дини әйберләр сата торган кечкенә кибете бар, шунда сатучы кирәк икән. Моңарчы үз гомерендә бернәрсә дә сатып караганы булмаса

Юмартлык – ботакларын дөньяның эченә сузган жәннәт агачларының берседер. Кем бу агач ботакларының берсенә тотынса, ул аны жәннәткә тартыр (хәдис).

да, ризалаша. Аллаһы Тәгалә догамны кабул иткәндер, ди. «Мөчәттәме, мәдрәсәдәме – дини оешмада эшләп идем. Идән генә юарга чакырсалар да, риза», – дип хыяллана бит ул.

Кибет өчен җаваплы Вәлиулла хәзрәт эшнә бөтенләе белән Нурия апага ышанып тапшыра. Үзә сатучы, үзә товаровед, үзә бухгалтер да... Алланың рәхмәте белән, сәүдә эше җайланып китә Нурия апаның. Әйтерсең гомер буена сатучы булып эшләгән! Тора-бара кибет зура, товарлары арта.

Товар алып өчен кайларга гына бармый – Кытайга да, Дубайга да, Кыргызстан, Үзбәкстанга...

– Үземдә сату-алу сәләте барлыгын гомеремдә дә белмәс идем, – дип көлә әңгәмәдәшем. – Товарны күп итеп алам, шуның барысы да сатылып бетә! Үземдә аптырый идем. Шулар кечкенә генә кибеттән кергән табыш шәкертләргә дә, мәдрәсә ихтыяжларына да – барысына да җитте. Әле укытучыларга хезмәт хакы итеп төләш чыгара идем, менә бит ул Аллаһы Тәгаләнең рәхмәте, бәрәкәте! 2002 елдан товарга Төркиягә йөри башладым. Ай саен бер урап кайтам. Анда безне көтеп кенә торалар. Бергә килгән юлдашларым: «Нурия апаны җибәрмичә торып, безгә товар бирми алар», – ди иде. Беренче тапкыр товарга барганымны уйласам, әле дә эсселе-суыклы булып китәм: 1 миллион сумлык

әйбер алдым. 98 капчык җыелды. Дагстан аша кайтасы поездга төядек. Кайтып җитәрме икән, югалмасмы, дип, төн йокыларым качты. Хәзер алай товарга йөрмибез инде, үзләре җибәрә. Әле ит төлә саттым мин. Көнәң бер сыер түшкәсен үзем ваклап чабып, сатып бетерә идем. «Нишләп синнән барысын да алып бетерәләр, нишләп синекә сатылмый ятмый?» – дип йөдәтүчеләр дә булды. Бу сорауга җавапны үземдә белмим...

Олыгайган көнәңдә аның шулай үзәң ят эше белән шөгыльләнә башлавы, төн йокыларын калдырып вокзалга поезд каршыларга ашыгулары, авыр-авыр йөк бушатулары – барысы да савап хакына. Менә 26 ел буена Нурия апа мәдрәсәдә шәкертләр ашата. Кибеттә саткан табыштан кергән бер тиенне дә әрәм итми. Ул акчалар гына җитмәсә, пенсиясен кушып җибәргән вакытлары да булгалый.

Үзәң артыгы кирәкми аның. Кайтып төн кунарга коммуналкада бер бүлмәсә, ашарга ризыгы, кияргә киёмә бар – шулар җитә. Аерым фатир алып күчкәнәңдә дә әле кайчан гына. Җиде тапкыр авыр-авыр операцияләр кичерүдә, 2014 елда аяклары йөрмәс булып, коляскага калу да изге юлында киртә була алмый.

– Болай йөри алганымга мең кат риза. Берәң бөтенләй кеше кулына

Белешмә

Казанның Иске Татар бистәсендә урнашкан «Мөхәммәдия» мәдрәсәсә 1882 елда ачыла. Бохарада дини белем алып кайткан улы Галимҗан Галиев (Галимҗан Баруди) өчен әтисе Мөхәммәтҗан төзетә аны. XX йөз башында биредә 500 шәкерт укый, аларга 20 мөгаллим белем бирә. Галиәсгар Камал, Кәрим Тинчурин, Фатих Әмирхан, Фәтхи Борнаш, Нәкый Исәнбәт, Салих Сәйдәшев, Солтан Габәши, Бакый Урманче – заманында «Мөхәммәдия» мәдрәсәсә шәкертләре булган шәхесләр.

калган идем. Хәзер теләгән жиремә барам, кирәк эшемне үзем башкарам, – дип шөкер итә ул. Янында туганнары – бүген алар белән яши.

Аллаһы Тәгалә аңа гаилә корып, үз балаларын үстерүне насыйп итмәгән. Язмышын битәрләми Нурия апа. Эш белән мавыгып, шәкертләре өчен куанып яши. Аның тормышы – «Мөхәммәдия» мәдрәсәсе.

– Ярый ла синәң балаң юк, диләр кайчагында. Ничек булмасын, минекеләр йөзләгән, дим, – дип елмая әңгәмәдәшем, төшке ашқа кергән егет-кызларны күз карашы белән сөеп.

Без килгән көнне «Мөхәммәдия»дә бәйрәм иде – кичке бүлектә укучы шәкертләренң чыгарылышы! Ике ашчы белән биш-алтылап волонтер Нурия апа житәкчелегәндә табын әзерләү белән мәшгуль. Апаларының үткен күзе барысына да житешә. «Бал өчен бу савытлар кечкенә булмасы, Нурия апа?» – дип, кулындагы касәне күрсәтә бер ханым. «Бу кечерәк булып, зуррагына салыгыз, бал житәрлек», – ди ул. Аннары безгә борыла: «Өстәлебездән беркайчан да балның өзелгәне юк. Елга дүртәр фляга бал сатып алам, сәдака итеп тә китерәләр. Бал бик шифалы, ашасын балаларым!» Шәкертләргә пешерәсе итләре саклар өчен дүрт тундыру камерасы, алты ларь эшләп утыра. Боларын да үзе алган. Узган ел корбанга ундүрт сыер, йөз илле сарык килгән, ел буена житкән шул.

Нурия апаның безнең белән озаклап сөйләшеп утырырга вакыты да юк: өстәлләрне карыйсы, ризыкларыны барлыйсы, волонтерларга эш кушасы бар. Шуңа күрә әңгәмәбезне «Мөхәммәдия» мәдрәсәсендә аш пешерүче Хәния апа Кашапова белән давам итәбез. Ул биредә өченче елын эшли. Роза ханым Ризатдинова белән икесе кулалмаш пешерәләр.

– Нурия апа турында күбрәк кеше белсен иде. Тыйнак ул, үзе турында да, эше турында да беркайчан беркемгә сөйләгәнә юк, – ди Хәния ханым. – Аның бөтен тырышканы – шәкертләр өчен. Көнөнә өч тапкыр жылы ризык әзерлибез. Менюны да үзе төзи, көнгә күпме ризык тотыласын да үзе исәпли. Көндөзгә һәм

кичке ашқа һәрвакыт итле ризык пешерәбез. «Итен аз сала күрмә, маен житәрлек куш», – дип кисәтеп кенә тора апабыз. Тукланган өчен шәкертләрдән дә, укучылардан да бер тиен акча алмый – бар да бушка, бар да Аллаһ ризалыгы өчен. Менә инде егерме жиденче елын шулай. Бары читтән килеп укучылар гына аш-су өчен бик аз хак түли.

Бухгалтер булып эшләүче Эльмира ханым Ржещицкая Нурия апаны егерме елдан артыграк белә.

– Мәдрәсәдә бушка шәкертләр ашату каралмаган бездә. Бу – Нурия апаның үз теләге, үз инициативасы. Ә бит аның игелекле эшләре болар гына түгел. Дини бәйрәмнәрдә, өлкәннәр көнендә бер генә ветераныбызны да, бер генә хезмәткәрне дә читтә калдырмый ул. Табын әзерләп, һәрберебезне чакыра, бүлгән, күчтәнәч өчен эзерли. Мәдрәсәдә укучы танышкан, шушында гаилә корган мөгаллимнәр дә Нурия апаның кайгыртуын тоеп яши. Йортын да салыша, балаларын да үстерешә... Хаж сәфәрләре белән бүләкли... Шәкертләрен кызыл уылдык белән сыйлаган заманнары да булган. Юмарт бит ул, мөмкинлегем бар икән – нигә сыйламаска, ди.

– Авырып китсәк тә, хәлебезне иң беренче булып Нурия апа белешә, – дип, эш арасында сүзгә кушыла Хәния ханым. – Узган ел миңа хастаханәдә ятып дәваланырга туры килде. Ул жибәргән тәмле ашлар палатадагыларның барысын да сыйларга житә иде. «Әниңме?» – дип сорыйлар. Әнием түгеллеген белгәч, шаккаталар.

Нурия апа янында кайнашучы волонтерларның барысы да кайчандыр «Мөхәммәдия»дә эшләгән яки белем алган ханымнар. Ярдәм кирәк булса, бергә жыелышалар икән шулай. Ул арада берәр мең кәтлит ясап китәләр, пилмән бөгәләр. Бәйрәмнәргә табын әзерләү дә аларсыз гына булмый. «Уң кулларым, ярдәмчеләрем» дип атый аларны Нурия апа.

Әңгәмәдәшемне сөйләтер өчен тел ачкычлары табу жиңелләрдән булды димим. Юк, сөйләшсә килмәгәннән түгел ул, игелекне башкаларга күрсәтер өчен кылмаганга гына. Ә безнең, киресенчә, Нурия апа кебек кешеләр турында бар дөньяга белгертәсебез килде. Машаллаһ!

Дөньяны матурлык яшәтә, диләр. Матурлык түгел, игелек һәм юмартлык хисабына яшидер ул, мөгаен.

■ Утырганнар: сулдан уңга – Роза Ризатдинова, Нурия Хәнәфина; икенче рәттә: сулдан уңга – волонтерлар Әлфия Әмирханова, Әлфия Шәрипова, Сания Әмирханова, Зөлхәбирә Хәйруллина; өченче рәттә: Хәния Кашапова, Хөсәен Сәлахов.

Фото: Анна Арахамия

«АПЛАР ТОРМЫШЫБЫЗГА КЫСЫЛА»

– Өйләнешкәнбездә ике ел. Ирем – ике апасы янында үскән төпчек бала. Апалары гел тормышыбызга кысыла. Безгә ничек яхшырак буласын үзбездән алда хәл итеп куялар. Быел өйгә яңа жиһазлар алырбыз дигән идек. Ирем планнарыбызны апаларына да әйткән. Анда да кысылып, үзләренә ошаганны алдыртырга тырыштылар. Аларча булмаса, үпкәлиләр. Кичке ашка нәрсә пешергәнбездә дә белешеп кенә торалар. Иң ачуымны китергәнә – ирем дә күп вакыт апалары ягына баса. Быел хастаханәдә ятарга туры килде. Мин югында, сюрприз булсын дип, жыелган акчабызга суыткыч сатып алып куйганнар. Ниндирәкне алырга теләвемне генә булса да минем белән киңәшләшсәләр икән! Ул бит мин кулланасы техника! Ничек котылырга апаларның безнең тормышка кысылуларыннан? Катты әйтеп үпкәләтсә дә килми.

Исемем редакция өчен генә.

Илнар ХӨСНУЛЛИН,

«Ватаным Татарстан» газетасының баш мөхәррир урынбасары

– Аңлашыла инде, апалары энеләрен әле һаман төпчек малай итеп күрә, кул астыннан чыгарасылары килми. Тегесе дә шуңа риза, ахрысы. Гаиләдә ир белән хатын үзара уртак тел табып, бер фикердә булса, апалар да тел яшерә, кайналар да теге яки бу якка санкция кертәп аптырата алмый. Ике кешегә тешләре үтмәячәк чөнки. Киңәш бирергә, өйрәтергә ашкынып торган туганнар һәр нәселдә бар инде ул. Берләре чын күңелдән ярдәм итмәкче була, әмма артыгын тырышып ташлый. Икенчеләре кешегә үзә булдыра алмаганны өйрәтергә маташа. Миңа калса, һәркем үз ягын көйләсә, дәрәсрәк була. Ир-ат үз туганнарына чик куя, хатын-кыз үзенекеләрен тыя. Рольләр алмашынса, тавыш чыгачак. Ө бу хәлдән чыгуның иң җиңел юлы: хатын-кыз хәйләсен эшкә җигү. Галимнәр әйтмешли, апаларның ташып торган энергиясен дәрәс якка җибәрәп, бик зур эшләр башкарып булыр иде. Хатын-кызның иң зур коралы – хәйлә һәм юмалый белү.

Ләйсән ХӨСНУЛЛИНА,

журналист, «Манзара» тапшыруын алып баручы

– Өгәр дә ир-ат өйләнгән икән, ул инде мөстәкыйль, һәм үз гаиләсә өчен дә үзә җаваплы. Гаиләгә башка кешене кертү дәрәс түгел. Бу ханымга ире белән җайлап кына, барысын да уртага салып сөйләшергә киңәш итәм. Апалар белән мөнәсәбәтләрен бозарга ярамый, билгеле. Мондый хәлнең килеп чыгуында иң беренче ир-ат үзә гаепле. Ул, күрәсең, өйдәгелә барысын да апаларына җиткереп бара. Ирегеңдән өйдәгелә беркемгә дә сөйләмәвен үтенегез. Әйе, киңәшләшергә мөмкин, ләкин бу әле нәкъ алар кушканча булырга тиеш дигән сүз түгел бит. Кеше өенә килеп, хәтта бертуган энеләре булса да, үз тәртипләрен урнаштырып йөрүләре бер дә матур күренеш түгел.

Белгеч фикере

Гүзәл
ХИСМӘТУЛЛИНА,
олылар һәм балалар психологы,
гештальт-терапевт

– Бу – көрәш, гаиләдәгә хатын-кызларның үзара көрәшүе. Ө менә ир-ат әлегә «яу кырында» нинди роль башкара икән? Аның әле һаман да апалары өчен кечкенә энеләре ролен башкаруы күренеп тора. Алар энеләрен үз өстенә җаваплылык ала торган, өлгергән ир-ат итеп танымый. Монда эшнә апалардан түгел, ирнең үзеннән башларга кирәк. Нич кенә дә гаепләү позициясенә баса күрмәгез. Икегез кара-каршы утырып, безгә нишләргә соң, апаларың гел шулай безнең гаилә белән идарә итәләр икән, гаиләбез таркалырга да мөмкин бит, дип, сөйләшегез. Гаилә – бер кечкенә дәүләт дибез икән, аның үз чикләре, үз кагыйдәләре дә бар. Гаиләгезнең чикләрен сез үзегез билгеләсез. Әлбәттә, туганлык җепләрен саклау мөһим, ләкин ул гаилә мәнфәгатьләреннән өстен булырга тиеш түгел. Апаларга килгәндә, аларга мөмкин кадәр күбрәк шалтыратып, аралашып, хәлләрен белешеп, алар белән уртак тел табарга кирәк. Ләкин гаилә белән идарә итүне алар кулына тапшырырга кирәкми. Күрәсең, апалар үзләрен энеләр өчен әни ролендә күрә, шунлыктан сезне өйрәтергә хаклары бар дип саный. Тик гаилә ул – сез һәм ирегең.

ГАМАРДЖОБА, ГРУЗИЯ!

Эльмира ЗАКИРОВА

Салонга урнашу белән күнелдә «Мимино» фильмындагы жыр яңгырый башлады. «Чвито гврито, чвито маргали-то...» Ритага карап, жыр сүзләрен юри үзгәртеп: «Чита, Маргарита» дип жырлайбызмы?» – дип елмаям. Безнең летчикны (гәрчә ул сары чәчле, зәңгәр күзле рус егете булса да!) хыялымда Вахтанг Кикабидзе уйнаган Мизандари дип кабул итәм. Тизрәк күктәге болытларга тоташкан тауларны күрәсем

Ул жәйдә без өчәү – мин, Рита, Альбина – бер атнага Грузиягә барырга булдык. Самолетта Батумига очарбыз, диңгездә коенырбыз, тауларга менәрбез, Тбилисины күрөп кайтырбыз... Турбюролардан юлламалар эзләп маташмадык, алдан интернет аша диңгездән ерак түгел фатирны белештек тә, тәвәккәлләп, Каф тау артына кузгалдык.

«Победа» самолетына багаж 5 килодан артмаска тиеш. Шуңа күрә сәфәргә жыену да бик тиз икән. Джинсы, футболка, аякта – кроссовкалар. Юл биштәренә күлмәк, сарафан, берничә футболка, босоножки, купальникны ыргыттым да – мин әзер!

Аэропорт. Багажны теркәү, паспорт контроле (чит илгә чыгу паспорты кирәк!), таможня контроле... Һәм безнең рейсны игълан итәләр. Таблода Батуми балкып күренә.

килеп кыбырсыйм. Иллюминаторда әлегә безнең табигать – яшел болынар, иген басулары, урманнар...

Грузияне күрмичә дә балачакта ук яратып өлгәргән идем инде. Ничекме? Мин 4 нче класста укыганда эти профсоюз юлмасы белән Грузиянең «Боржоми» санаториена китте. Декабрь ае. Ә эти Кавказдан посылка-посылка афлисун, мандариннар салып ята. Безгә генә түгел, бөтен туган-тумачага жибә-

рә икән. Кайткач, исе китеп, киң күңелле грузиннар турында сөйли. Сталин туган шәһәр Гориға барулары, тауларга күтәрелүләре, андагы коры жылы һава, жирдә тәгәрәп яткан мандариннар – барысы да кызык тоела безгә.

Иллюминаторга күз салам: түбәндә – тасма булып сузылган юллар, шырпы кабы кадәр генә өйләр... Уйларымда тагын Грузиягә күчәм. Нодар Думбадзеның «Мин, әби, Илико

һәм Илларион» романы искә төшә. Андагы юмор, милли колорит! Грузин малае Зурико көннәр төмам суытканчы мәктәпкә яланаяк килә, һәрвакыт сумкасында жимешләр, рогатка йөртә, гел әкәмәтләр уйлап чыгара. Химия укытучысы аны кызара белми торган лакмус дип атый. Ә математика укытучысы өчен ул йөз «икс»лы тигезләмә, һәм ул укытучының аны чишәргә хәленнән килми... Тәртипсез дигән даны чыккан шул Зуриконы якын итеп, көлә-көлә укыган идем... Жәйге каникул вакытында клубта «Отец солдата» дигән шәп кино карадык. Ихлас күңелле грузин картый Георгий Махарашвилины атаклы киноартист Серго Закариадзе үзекләргә үтәрлек итеп уйнады! Бөек Ватан сугышында яраланып госпитальгә эләккән улын эзләп чыгып китеп, үзе дә сугышка барып кергән, Германиягә кадәр килеп житкән карт турында ул... Урам сугышларында, ниһаять, аталы-уллы очрашалар, әмма фашист пулясыннан егет әтисе кулында жан бирә. Ил елап карады ул фильмны!

Кара, тагын Шалва Амонашвили бар иде бит әле. СССРның һәм Грузиянең иң гуманны педагогы! Ул укучыларын нәни укытучыларым дип атый, «икеле»ләрен утта яндырырлык укытучылар кирәк безгә, дип шаккаттыра!..

Иллюминатордан инде түбәндә зәп-зәңгәр диңгез күренә! Бортпроводник егет: «Самолетыбыз Лазаревское өстеннән уза», – дип аңлата. Димәк, аста – Сочи... Безраздан: «Пристегните ремни. Наш самолет идет на посадку. Температура воздуха в Батуми...» – дигән ыглан яңгырый. Очкычыбыз түбәнәя, ә тирә-якта – диңгез, диңгез, диңгез... «Диңгезгә төшәбезме әллә?» – ди куркынган пассажирлар. Үзем дә шомланып куям. Ул арада шасси жиргә тиеп, моторлар туктап кала. Пассажирлар экипажны алкышлап озата. Батуми аэропорты белән Кара диңгез арасы нибары 100 метр ара икән. Саумы, Аджария!

Батуми

...«Альбина» дип язылган табличка тотып, безне фатир хужабыз каршыларга тиеш. Альбина үзе аэропортның көтү залында телефонына яңа симка алып йөри, без, алан-йолан каранып,

каршылаучыны эзлибез. Кемнәрдер таксига утырып китә, кемнәрдер ко-чаклаша, күрешә, колакка ят яңгырашлы сүзләре белән каты итеп грузинча сөйләшәләр, көлешәләр. Әле сәгатенә, әле халык төркеменә күз салып, әрлелә йөгергәләүче озын буйлы, коңгырт чәчле, кара күзлекле егетне шөйләп алабыз. Шу! Үзе! Кулында «Альбина» дигән табличка да бар.

– Без ул – Альбина! Мы здесь! – дип, куллар болгап, русчалы-татарчалы кычкыра-кычкыра, янына йөгерәбез.

Егет тә жиңел сулап куя. Русча сүзләр эзләп сөйләшүеннән аның очучы икән, абыйсының хатыны Марика – фатир хужасы – безне хәзер машинада үзәбез яшәчәк йортка алып китәсен аңлап калабыз. Ә Марика русча белми ди... Егет үзен Леван Абашидзе дип таныштыра. Кылт итеп киноактриса Лейла Абашидзе искә төшә. Әллә инде туганы... Юк икән. Ә менә адашы, Абхазиядә һәлак булган киноартист Леван Абашидзе чынлап та туганы, ди. Безнең Батумига беренче тапкыр гына килүбезне ишетеп, Леван шакката. «Ничек инде?! Бу бит Жирдәге оҗмах!» – ди.

...Марика башта безне акча алыштыру пунктына алып китте. Долларларны, Россия акчаларын грузин акчасы ларига алыштырып алабыз. Һәм Кобаладзе урамындагы йортыбызга юл тотабыз. Батуминиң яңа районы, күпкәтлы йортлар. 13 нче катка күтәреләбез. Монда лифт... түләүле икән бит! Тимер акчалар сала торган жайланма куелган. Берничә 5–10 тетри, ягъни 2 тәңкәне шунда төшереп жиберүгә, лифт сине югарыга алып менеп китә. Берничә кеше менгәндә, беренчелә түләү дә жита. (Без жаен таптык: түләп лифтта менәбез, кысмырыкланып, жәяү генә баскычлардан төшәбез. Кирәк алдыннан гына белдек: төшкәндә лифт өчен акча түлүгә кирәкми икән!). Заманча интерьерлы, зәвык белән бизәлгән, стенага авангардист рәссамнарның картиналары эленгән фатирга узабыз. Абау! Диңгез балконнан ук безгә кереп тора сыман! Ике атлыысы да бер сикерәсе – Кара диңгез нибары 300 метр ераклыкта. Ә беренчелә катта – Хинкали кафесы. Хачапури белән сыйланып чыгу турында сөйләшәбез. Кибеттән азык-төлек алып

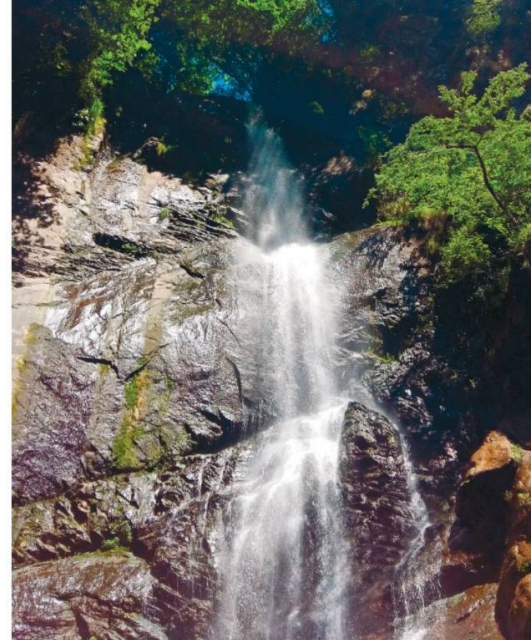
■ 55 метр биеклектәге Али һәм Нико сыннары әллә каян күренеп тора. Азәрбайҗан егете Али белән грузин кызы Никонның мәхәббәтенә һәйкәл. Дин һәм милләтара дошманлык мәхәббәткә киртә булмаса тиеш дигән фикер салынган аңа. Жәй көне кичке 8 дән соң фигуралар хәрәкәткә килә: бер-берсенә якынаялар, аннары капмакаршы якка чигенәләр.

кайту хәстәрән күрәбез. Олырак яшьтәге бер грузин абзые, туктап калып, безнең сүзләргә колак салып тора да ярышы гына акцент белән кайдан килүбезне, нинди телдә сөйләшүбезне сораштыра башлый. Татарстаннан икәнбезне ишеткәч, йөзләре яктырып китә. КАМАЗ, Чаллы дигән сүзләреннән 1970 нче елларда бездә эшләгәннән аңлап алабыз. Гаңгыр-гоңгыр килеп, калын тавыш белән сөйли. Нәрсәдер исенә төшә: «Тлынчтмак бил там...» – дип куя. Ят сөйләм аша таныш авазларны тотып алам. Ah! Теләнче Тамак ди бит бу! Чаллыдан ерак түгел урнашкан авыл турында әйтүе! Грузин телендә сизгез тартык янәшә килә ала дигәннәр иде аны! Гвпртсквис сүзе, мәсәлән, Гиннесс рекордлар китабына кертелгән. Ул чистарыну дип төржемә ителә икән. Грузин теле картвель телләре төркеменә керә. Алфавитларында 33 хәрәф булып, 5 кенә сузык аваз анда. Грузияне Европада – Джорджия, гарәп илләрендә Гөрҗестан дип йөртәләр. Жирле халык өчен ул ил – Сакартвело, анда картвельләр яши. Испаниянең төньягында һәм Франциянең көньяк-көнбатышында яшәүче басклар теле грузин теленә бик охшаган, диләр. Шундый кызык күренеш: балконнардан урам баганаларына баулар сузылып, аларга юган керләр эленгән. Тирә-якка хачапури, аджика, төрле тәмләткечләр хуш исе таралган. Диңгез ярыннан жиде чакрымга сузылган бульвар буйлап атлыбыз. Аста – диңгез, пляж, пальмалар ышыгында кафелар, утыргычлар, уен мәйданчыклары. Ардагани күлендәге жырыллы торган фонтаннар да, Батуминиң

■ Безне
Батуминың
йөрәге – диңгез
порты каршы ала.
Зәп-зәңгәр
диңгез, зәп-
зәңгәр һава,
халыкара
лайнрлар...

символы булган 130 метр биеклектәге Алфавит манарасы да искиткеч матур. Батуми Дубайга охшаган, диләр. Ә кем-нәрдер аны Яңа Орлеандагы француз кварталлары белән чагыштыра...

Махунцети, Мервити

Леван, җае туры килгәндә, безнең гид булып та йөрде. Аның бик тә шарлавыклар күрсәтәсе килә иде. Башта Махунцети шарлавыгына алып китте. Эсседән качар өчен шундый шәп жир, ди. Батумидан 39 чакрым үтеп, Кеда авылы яныннан борылуга, Аджария бөтен матурлыгы белән ачыла. 30 метрлы су ташкыны шаулап-гөжләп кыядан табигый улакка атыла. Андагы халык, туристлар!.. Кайберәүләр, кабат килүгә өмет белән, суга тимер тәңкәләр ташлый. Патшабикә Тамара салдырган күперләрдә фотога төшә. Аркалы гади күпер, асылмалы күпер, пушкалы борынгы бункер-күпер... XII гасыр һәйкәлләре. Грузиядәге бөтен серлелек, матурлык, борынгылык никтер Тамара патшабикә исеменә төрелгән.

...Безнең маршрут Мирвети шарлавыгына борылды. Леван үзен самолет штурвалы артында итеп тоя иде, ахрысы. Авызы ерык, музыканы куйган. Зур тизлектә... очабыз гына машинада! Серпантин юллар, Годердзи үткеле, очы күкләргә тиярдәй күренгән тау кыялары, серле күлләр күз алдыннан йөгереп кенә уза! Аһ, менә бәла! Туктарга кушып, арттан полиция машинасы куа килә! Егетнең Батуми кунакларын утыртып баруын белгәч, сак булырга кушып, хәерле юл теләп калдылар. Ни гажәп, Грузиядә полиция кайдадыр куаклар артына качып тормый икән. Ул, беренче чиратта, юлчыларга, маши-

на йөртүчеләргә ярдәм итү вәкаләтен башкара.

Күрәм: Леван кайсы юлдан китәргә белми икеләнә. Бер авылда туктап, киbet янында гәп корып торган ирләргә грузинча дөшә. «Гамарчоба» дигәнә «исәнмесез», инде. «Мачахела», «Чорох», «Хлевачаур» дигән әллә нинди ят сүзләр колакка керә. Каты тавыш белән ниләрдер аңлаталар. Бер ир-ат машинасын кабызды да, юл күрсәтеп алдан китте! Тарлавыклар үттек, күперләрдән чыктык... Леван да кирәкле юлны тапты: кул бирешеп сабуулаштылар. Болганчык алсу су Төркиядән агып чыгуы Чорохның зәңгәр суы белән кушыла да, әллә нинди яңа төсләр хасил итә. Алда – асылмалы күпер. Ул шулкадәр тар! Машина үзе дә күпер киңлегә кадәр! Күзләргә чытырдатып йомам... Леван ювелир осталыгы белән үтә күпердән. Һәм әнә Мирвети. 18 метрлы шарлавык, кеше күзеннән качып, әкияти матур самшит урманында утыра. Үзеңне джунглига элөккәндәй хис итсәң. «Еланнар да очарга мөмкин, – дип куркыта Леван, үзе көлә. – Берчак компаниябез белән палаткалар алып монда куна килдек. Төн серле. Тау очлары йолдызларга җиткән кебек. Карыйм: ниндидер капчык күземә күренгәндәй булды. Шуыша бит, җитмәсә! Пистолет курогына бастым!.. Аю булган икән...» Чындырмы – романтик егет шулай сөйләде. (Грузиядә корал йөртергә рөхсәт ителә.)

Тирә-якта серле тынлык. Искиткеч чиста тау һавасы. Таулар белән күк йөзә кушылып, үзенә бер зәңгәрлек хасил итә. Ә таулар артында – Төркия, Трабзон да ерак түгел.

Тбилиси

Грузиягә кил дә, Тбилисини күрми кит буламы инде? Бер көнебезне шул сәфәргә багышладык. Заманча ике катлы поезд безне иртүк Тбилисига алып китте. Кузгалып китүгә үк искиткеч манзара ачылды: аста – диңгез, өстә – таулар. Берәздән Кара диңгез инде артта калды. Як-якта түбәсе күренмәс таулар, кыялар, бормалы-сырмалы юллар, бер кеше генә үтәрлек тар тау сукмаклары, анда-санда тау итәгендә чак элгеп торган берән-сәрән өйләр, әллә нинди замонар, сарык көтүләре, сыерлар күзгә чалынып-чалынып ала... Ниндидер куркыныч иркенлек! Йөрәкне табан астына төшерерлек хозурлык! Әйтерсәң без башка планетада. Биш сәгәттән артык сокланулы халәттә бара торгач, Тбилисига килеп җиттек. Кайнар кояш, таш түшәлгән юллар, көкрә тар урамнар, күперләр, хисапсыз балконнар һәм верандалар, борынгы монастырьлар, иртәнге Кура ярында балык тотучылар... Нодар Думбадзе язганча: «Тбилиси... Ул нәкъ менә без күзаллаганча. Ләкин тагын да матуррак һәм уңайлырак...» Һәм ул безне кочагын жәеп каршы ала. Интернет аша тапкан фатир шәһәрнең борынгы районында булып чыкты. Таксига утырып, таулы юлларда адаша-адаша шактый барырга туры килде. Елга яры буйлап үткәндә сүз ялганып китсәң, «Кура елгасымы?» дип сорыйм таксисттан. Ул гаңгыр-гоңгыр тавышы белән мине төзәтә: «Мтквари», – ди. Ярар соң, Мтквари булсын, грузиннар телендә шулай атала икән бит. Тбилиси да элек Тифлис дип

■ Мцхета шәһәре янында Арагва һәм Кура елгалары ике кыз туган кочаклашкандай бергә кушылып, тын гына, салмак кына агалар.

йөртөлгән. Жылы шәһәр мәгънәсендә. «Мама» – әти, «дәда» – әни, «бәбуа» – әби, «бабуа» – бабай...

Хужабикә Нина безне бик ачык каршы алды. Без босоножкыларны салган арада бер кызык та сөйләп алды. Кунакка килүчеләр аяк киemen салмый Грузиядә, ди. Пычрак ботинка кигән килеш келәмнән үтсә дә сүз әйтмиләр икән. Балки, аның ноские тишектер, дип көлө Нина. Менә шундый вәгаз. Аннары ул безне кыстый-кыстый чәйгә дәшә, бер көн эчәндә кайларга барып, ниләр күрәп буласын аңлата.

Мцхета

Көнә буге Тбилиси урамнарында йөрәп, бердәнбер мәчет янында фотога төшәп, күкертле мунчалар яныннан узып, Коры күпер янындагы базардан жирле рәссамнар ясаган Тбилиси күренешләрен сатып алып, арып-талып Ниналарга кайтып аудык. Икенче көнне инде безне экскурсовод Давид Мцхетага алып китте. Юлда Хинкали кафесына тукталдык. Заказ 20 минуттан әзер була, дигәч, кул селтәп чыгып китмәкче идек инде. Давид туктаты: «Сез нәрсә?! Алдан ясап катырылган хинкали китерерләр дип көттөгезме әллә?! Сездәге пилмәннәр түгел ул. Заказ кабул ителгәннән соң гына пешереп чыгаралар. Грузиядә биш минутта капкалап алырга өметләнмәгез дә!» – ди. Нишләмәк кирәк, көтөргә туры килде. Ул арада Давид грузиннарның ни өчен озак яшәү серен ачты. Бер легенда буенча, кунак белән уздырылган вакыт гомер озынлыгына керми, ди. Менә ни өчен алар гел белмәгән кешеләрне

дә кунакка дәшәләр икән! Официант парлары чыгып торган хуш исле хинкалилар китерә. Суган, сарымсак, тәмләткечләр кушып, бәрән ите турап пешергәннәр. Авыздан сулар килә. Тик ничек ашарга белмибез. Житмәсә, каршыбызда грузин кухнясы асы булган ир-ат утыра. Чөнечке белән пычакны кулга тотып, хинкалины жайсыз гына вакларга маташам. Давид елмая, дәрәс ашамыйсыз, ди. Башта бөрәп куйган камырлы «койрыгыннан» тотып, кайнар булса, өрәп, төбөн тешләп, әкрән генә шулпасын суырырга кирәк икән. Кул белән ашыйлар, «койрык»лар тәлинкәдә кала, дип аңлата. Шулай итеп, ашау буенча да мастер-класс!

Хушланып, Тбилисидан 20 чакрым төньяккарак урнашкан борынгы калага юл тоттабыз. Безнең эрага кадәр V гасырда ук нигез салынган бу шәһәр Грузиянең борынгы башкаласы булган. Аны Мцхетос патша салдырган. Мцхетаны Грузия дәүләтенең бишеге дип йөртәләр. Арагва белән Кура елгалары кушылган урындагы бу жир шәһәрдән бигрәк зур бер авылны хәтерләтә. Лермонтовның «Мцыри» поэмасында нәкъ шул урыннар тасвирлана.

Брусчатка жәелгән юллар, кызыл чирәп түбәле йортлар, борынгы фонарьлар, кыска урамнар, бик күп кишетләр... Тбилиси борын төбөндә генә булса да, Мцхета кичләрен цивилизациядән еракта кебек тоела, диләр. Тын урамнарында йөрергә яраталар. Ниндидер рәхәт тынлык. Ләкин хәзер, бүген түгел. Туристлар мыжлап тора. Без дә, туктап, сувенирлар алабыз, фотога төшәбез.

Сарпи

Батуминиң иң яхшы пляжы – Сарпида, диделәр. Суы чиста, халык аз, маршруткада ярты сәгать барасы, таксида 20 минутлык юл, дип кызыктырдылар. Һәм без сәяхәтебезгә нокта куясы көнне шунда ашыктык. «Бөке»ләр ясап, урам уртасында күшәп торган сыерларның, сөзешеп уйнаган кәжә бәтиләренә машиналарга юл бирүен көтә-көтә, юлдагы мәхшәрне ера-ера (Грузиядә юл йөрү кагыйдәләрен саклап торучы юк, аварияләр дә күрмәдек), ниһаять, диңгез яры буйлап жилдерәбез. Чынлап та, халык аз, кешеләр берән-сәрән генә. Ә диңгезнең суы – фирүзә төсөндә! Төбөндәге төрлө төстәге вак ташлар шундый матур, асылташлар диарсең! Тирә-яктагы таулар да диңгезгә кереп тора сыман. Яшьләр пляж кыясыннан туп-туры суга сикерә! Кул сузымы арада, без тукталган урыннан 300 метр ераклыкта гына Грузия–Төркия чиге. Ике илнең әләмнәре жилферди. Төркиянең мәчет манараларын шәйләп алам. Кызык инде, ике ил арасында маршрут автобуслары йөрәп тора. Батумидан көн саен иртән шунда эшкә баралар. Безнең туристлар да Төркиягә чыгып, кишет, базарларда йөрәп кайталар. Ул да түгел, Төркия ягыннан аермачык булып азан тавышы яңгырады. Күзгә яшь тыгылды. Әллә кайда Каф тау артларында ул йөрәкләренә айкарлык ишетелә икән... Без инде үз илебезне, үз телебезне сагынганбыз икән... Рәхмәт сиңа, Грузия! Күңелләребезне нечкөрттән, офыкларыбызны киңәйттән, хыялларыбызга канат куйдың, үзегне яраттыңдың!

Сиңа тагын мин бер киләм әле...

«ЯРАТМЫЙЧА ЯШӘП БУЛМЫЙ»

Ир-ат һәм хатын-кыз. Бер үк Галәмгә без бит очраклы гына эләкмәгән... Шулай булгач, нигә соң бер-беребезне күп вакыт аңламыйбыз? Гамәлләребезне, теге яки бу адымыбызны, әйткән сүзләребезне... Үзара тартылуны «жиңеп», арага каршылыклар керә дә куя...
Ә ир-атлар үзләре бу хакта ни уйлый икән? Сүзне аларга бирик әле.

Артем ПИСКУНОВ, Кәрим Тинчурин исемендәге Татар дәүләт драма һәм комедия театры артисты; гаилә стажы – 9 ел; улы Әскәргә 6 яшь.

1 Иң элек хатын-кызның нәрсәсенә игътибар итәсез: киemenә, буй-сынына, күзләренә, чәченә...

– Ир-ат иң элек хатын-кызның тышкы кыяфәтенә карыйдыр. Аралаша башлагач инде сөйләшүенә, күз карашына, фикер йөртүенә, нәрсә турында ничек уйлавына, гомумән, эчке халәтенә игътибар итә. Резедәнең иң элек кай ягы жәлеп иттеме? Юк, мәхәббәт бит ул бүтән мәсьәлә. Кешегә гашыйк булганда аны маңгай күзе белән түгел, ә йөрәк күзе белән күрәсең. Чәче матур дип кенә кешене якын итеп булмыйдыр. Резедәнең хәзер чәчен бөтенләй кисеп ташласаң да, аны барыбер яратачакмын! Эш анда түгел, беләсез...

2 Хатын-кызның кайсы сыйфатларын гафу итәргә була?

– Бөтенесен дә! Бу йөрәгеңнең, мәхәббәтеңнең зурлыгына бәйледер: ни дәрәжәдә яратасың, шул дәрәжәдә гафу итәсездер. Ә мәхәббәт, сез хәтта аралашмасагың да, ул кешегә карата күңелдә барыбер яши... Мөстәкыйль хис мәхәббәт! Ул бернәрсәгә бәйләнмәгән, аңа бернәрсә кирәкми, ә калган бөтен әйбергә мәхәббәт кирәк. Яратусыз булмый!

3 Ә нәрсә өчен сез бик якын хатын-кызны да гафу итмәс идегез?

– Барысы өчен дә гафу итәр идек... Әйе, хыянәтне дә. Ул бит төрле. Ир-ат белән хатын-кыз арасындагы женски якынлык дип кенә карарга кирәкми аңа. Әйitik, берәү белән гомер буге фикердәш, бер-берегезгә терәк, таяныч булып яшисез. Ә көннәрдән бер көнне ул: «Беркайчан синең бу фикереңне уртаклашмадым, килешмәдем, бары тик янында булып өчен генә «әйе» дип йөрдәм», – ди. Менә бу – хыянәт!

4 Хатын-кызлар икегә бүленә: ир-атны илһамландыручы алиһәләр һәм өйдә аның өчен комфорт тудыручы хужабикәләр. Сезгә кайсы якын?

– Илһамландыручы! Комфортны үзем дә тудыра алам, аннары миңа комфорт ул кадәр мөһим дә түгел. Ә илһам артистларга һәрвакыт кирәк. Алар гел гашыйк булырга тиешләр. Коллегагамы, ниндидер спектакльгәме, роленәме, әллә хатының гомер буге үзенә гашыйк итеп яшиме... Бездә ул хис һәрвакыт жылы булырга тиеш! Әгәр ул хис таш ши-

келле катса, сәхнәгә чыккач, син аны берничек дөрес күрсәтә – тамашчыга житкерә алмыйсың.

5 Хатыныгызга ничек тәкъдим ясаганыгызны хәтерлисезме әле?

– Резедә белән театр училищесына укырга кергәндә, консультация вакытында ук таныштык. Аңа гашыйк булган мизгелемне дә беләм. Ул ак күлмәктән училище баскычыннан төшөп килә... Жаваплы мәхәббәт түгел иде, әлбәттә. Кая инде! Мин авылдан яңа килгән сипкелле, түгәрәк кенә егет. Ә ул – Казан кызы! Аның артыннан беренче курста йөрдәм, икенчедә, өченчедә, дүртенчедә... Эшли башлагач, беренче елны, икенче елны... Егетләре белән житди генә итеп мөнәсәбәтләр ачыклаган чаклар да булды. «Нигә аның артыннан йөрисең?» – диләр иде. «Яраткач, йөрисең инде», – дип җавап бирәм... 2009 елда «Айгөл иле» спектаклендә уйнадым. Безнең репетицияләргә ул да йөрдә. Шунда, ниһаять, якынаеп киттек. «Әйдә, тагын бер тапкыр очрашып карыйк», – дидем. «Юк, булмый, Пискунов, аннары үзенә авыр булачак бит», – ди. «Соңгы тапкыр! Булмый икән, йөрмим дә, килмим дә», – дидем. Килеште... Шуннан соң дүрт ел очраштык. Ә тәкъдимне Санкт-Петербургка баргач, Петергофта ясадым. Әле ул анда да: «Ярыймы мин уйлыйм?» – диде. Һәм тагын бер ел уйлады! Ул кияүгә дә теләмичә чыкты. Үз сүзләре бу... Әнисе: «Кешене алай интектерергә ярамый», – дигән. Аныкылар мине яратты: авылда үскән егет, эш беләм. Кыскасы, уңган-булган кияү!

6 Ир кеше хатын итеп әнисенә охшаган кызы сайлай, диләр, шулаймы?

– Шулай! Мин моның белән 70–80 процент килешәм. Беркем дә, әлбәттә: «Әнигә охшасын иде», – дип, хатын эзләми, без моны инстинктив рәвештә эшлибез. Ир-атларның генында ул, чөнки безгә иң якын кеше – әни. Ир-ат, гадәттә, малай дип хыяллана да, ә улы тугач, ул әнинеке булып куя. Без менә дүрт ир туган, барыбыз да мамага тартыла.

7 Хатыннары ирләреннән күбрәк мал тапкан гаиләләр бар.

– Хәзерге заманда хатын-кызның акчаны күбрәк эшләве белән шаккаттырып булмый инде. Әмма ул үзен акчаны

күбрәк эшләргә тиеш дип саный икән, бу бик зур ялгышу. Минем вакытым юк, бар, фәләнне кара, тегене эшлә әле, дип, бала үстерүне дә ир өстенә күчерә ул кайчакта. Ир-ат хатын-кыз эшен эшләмәсен, димим. Без менә гаиләдә бер кыз, дүрт малай. Апа инде кияүгә чыгып киткән иде. Шуңа күрә мин балачактан ук идән дә, табак-савыт та юдым. Шул ук вакытта маллар да карадым. Хәтта оекбаш та ямый беләм. Ләкин бу синең төп эшең булырга тиеш түгел. Хатын-кыз исә соңгы вакытта бу җиргә ни өчен яралганын оныта башлады кебек. Ул иң беренче чиратта гаилә, гаиләнең имин-леге, аның татулыгы өчен тырышырга тиеш дип уйлыйм. Халед Хоссейни дигән язучы: «Әгәр син киләсе көн турында уйлыйсың икән – акча эшлә; әгәр киләсе ел турында уйлыйсың икән – икмәк үстер, әгәр киләчәк турында уйлыйсың икән – балаларыңны тәрбиялә», ди. Ә балалар тәрбияләү күбрәк хатын-кыз өстендә булырга тиеш. Картайгач, кешегә акча, зур йорт, дан-дәрәжә, читтән килгән хөрмәт түгел, ә балалар игътибары гына кирәк. Өлкән кешегә иң авыры – үзен чит-ләрдән карату. Моңы беребезгә дә кичерергә язмасын. (Күзендә яш.) Менә шушы көнгә калмас өчен, әни кеше балалары янында күбрәк булырга тиеш.

8 Гашыйк булуын хатын-кыз башлап үзе белдерүгә ничек карыйсыз?

– Гашыйк була икән, ул моңы әйтергә мөмкин, әлбәттә. Әмма акыллы ир-ат аны инде алдан ук күрә. Сизмәүчеләр, карале, бу нигә миңа ияреп йөри соң, дип уйлаучылар да бардыр бәлки, белмим. Егет «пешмәгән» икән, дилбегәнә хатын-кыз үз кулына алырга тиеш дип саным. Һәрбер кәстрүлгә капкач кирәк! Шуның кебек, ир-ат белән хатын-кыз да парлашырга тиеш. Һәр кәстрүлгә капкач, чыннан да, табыла. Ә кайсын кайсы янына китереп куялар – анысы мөһим түгел.

9 Хатын-кызларны ир-атларда иң беренче чиратта нәрсә җәлеп итә, дип саныйсыз?

– Тыйнаклыгы, диләр. Тәваккәллегә, хатын-кыз өчен нәрсәндер хәл итә алуы – авыр вакытларда карар кабул итә белүе, җаваплылыгы... Кесәсенәң калыңлыгы? Ә сез акчага таянмагыз! Тормышларны бозучы, проблемалар китереп чыгаручы әйбергә ничек ышанырга, киләчәгем матур булсын дип, ничек инде акчалы кешене генә эзләргә мөмкин?! Күңел тынычлыгың булмаса, нишлисең ул акча белән?! Кеше өчен иң мөһиме шул бит, хәтта үлем түшәгендә ятканнарда да кирәк ул. «Тыныч күңел белән китәм...» – диләр. Егетләрнең дә, кызларның да төрлесе бар. Акыллы кеше – үз ялгышларында, ә зирәк кеше – башкалар ялгышында өйрәнә, диләр. Олылар сүзен тыңларга кирәк. Аларга ышанмасаң, китаплар укырга. Китапларда һәммәсә бәйнә-бәйнә язылган.

10 Ир-атны артык чибәр һәм көчле хатын-кызлар куркыта, диләр. Бу, чынлап та, шулаймы?

– Нигә куркытсын?! Хатын-кыз нәрсәсә белән көчле булырга мөмкин? Әйтик, үзе генә балалар үстергән хатын-кызны көчле дип әйтеп була, ләкин аңа да барыбер таяныч кирәк. Көчле хатын-кызны ярата икән, ир-ат аның янында шундук үзгәрчәк – аңа туры килгән иргә әйләнәчәк. Иң куркынычын ул бит инде үткән – бу хатынга гашыйк булган. Гашыйк булу куркыныч менә! Гомумән, куркыныч хис бу: аның белән идәрә итә, дилбегәдә тота алмыйсың.

11 Хатын-кызларның үзегезнең кайсы якларыгызга игътибар итүне көтәсез?

– Көтмим бернәрсә дә... Әмма хатыным аңа булган мөнәсәбәтемне, җиткерергә теләгәннәремне сүзләремнән эзләмичә, эшләгән гамәлләремнән күрсә, рәхәтрәк. Кешегә сүзләр соңгы чиктә генә кирәк. Бүтәнчә булмаганда гына. Сүзне күп сөйләп була, ә ул менә ниндидер эшләремә карап: «Димәк, ул мине хөрмәт итә, ярата», – дип уйласын...

12 Ир-ат белән хатын-кыз икесе ике Галәмнән икәнә билгеле инде. Кайчакларда аларның бер-берсен аңламаулары шуннан килеп чыга да. Хатын-кызның нигә нәкъ менә шулай эшләгәннен үзегез аңламаган берәр очракны искә төшерегез әле.

– Резедә өчен фатир ишеге гел бикләнгән булырга, гомумән, бөтен ишеклар гел ябык торырга тиеш. Ә мин фатир ишеген бикләп керергә гел онытам... «Кухня шкафын тагын ачык калдыргансың, яп, дип, мин сиңа ун тапкыр әйттем инде», – ди ул. 120 тапкыр да әйтсә дә, япмыйм, әмма әйтүенә ачу да сакламыйм.

13 Шундый очракны күзаллык әле: сез, ачыгып, арып-талып эштән кайтып керәсез, ә өйдә ашарга пешмәгән.

– Үзем пешереп ашыйм! Мондый чакта иң мөһиме – ул нәрсәдән арыганны ачыклау. Өйдә утырып арыган икән, алайса икәү бергә кая да булса барыйк, йә дус кызларыңны чакыр, дим. Башы авырта икән, кереп ятып торырга кушам. Ашау культы юк бездә, ризыкка мөкиббән түгелбез. Мин үзем бер атна элек пешерелгән ризыкны да ашый алам. Резедә бәхетле, дип уйлап куяр кемдер: кем белгән инде – минем башта да «тараканнар» күп...

14 Сер түгел, берәр җиргә җыена башласак, без, хатын-кызлар, соңга калучан.

– Мин моңың белән күптән көрәшмим, көрәшеп арыдым инде... Үзем соңга калуны җенем сөйми: бер минут соңга калганчы, бер сәгать алдан барып утырам. Ә Резедә... Мин, гадәттә, әзерләнеп бетәм дә, диванга кереп утырам – телевизор карыйм. Әйе, беләм: соңга калабыз, ләкин барыбер сабыр итәм, түзәм... Берзаман ул йөгереп чыга: «Без бит соңга калабыз!» – ди. «Беләм», – дим. Кем гаепле соң, дип әйтмим. Инде ничә ел яшибез – шул еллар буена кабатлана. Өле беркөнне генә аэропортка 180 белән кудык машинаны. Урындыкка ябышып кына барды Резедә. 4 минут калганда барып кердек... Мин моңы хатынымның бер үзенчәлегә дип кабул итәм, Ходай Тәгаләдән миңа бирелгән бер сынау дип.

15 Хатын-кызлар еш кына... бүләк сайлауда ялгыша: ир-атка ошамастай бүләк бирә.

– Менә бу мәсьәлә авыр инде минем өчен... Беркайчан бүләк ала белмәдем. Резедә өчен дә рәхәт эш түгел бугай ул. Без икебез дә: «Әйдә, кибеткә!» – дип кенә әйтәбез. Тиз генә берәр ошаган киём алабыз да, шул бүләк була. Дөрөс, минем аңа сюрпризлар ясаган чаклар да бар. Берсендә Резедәнең туган көнendә «Сүнгән йолдызлар»ны уйнадык. Бер кочак розалар сатып алдым да, тамашачыларга таратырга сорадым. «Тамаша беткәч, Резедәгә бүләк итсеннәр», – дидем. Без баш ияргә чыккач, сәхнәгә халык агыла башлады, чәчәкне Резедәгә тоттыралар да: «Иреgezдән!» – диләр...

Сорауларга Республика клиник офтальмология хастаханәсенең консультатив сырхауханә мөдире Альбина ЗАКИРОВА җавап бирә.

Хәзер БАДлар тәкъдим итүче компанияләр бик күп. Окулистка бармыйча, әни дә шуларның берсен алган. Тамыза башлагач, файдасы булды, ди. Мондый витаминнар, БАДлар күз күремен яхшырта аламы?

Витаминнар белән генә күрү сәләтен кайтарып булмый, әлбәттә. Алар якыннан күрмәүне дә, ерактан күрмәүне дә, астигматизмны да дөвалый алмый. Бу тайпылышлар күз алмасының дөрес формада булмавына, күзнең сынылыш (преломляющие особенности) үзгәрүгә бәйле.

Витаминнар һәм БАДлар күз эшчәнлеген нормага салырга, сетчатканың яшь белән бәйләүгә үзгәрешләрен киметергә, дистрофия булган очракта сетчатканы тукландырырга мөмкин.

Күз белән бәйләү авыруларны кисетү өчен иң беренче чиратта ашауны көйләргә кирәк. Бу мөмкин булмаса йә файдалы ризыклар гына ярдәм итмәсә, офтальмолог белән киңәшеп даруханәдән сыйфатлы витаминнар комплексы алырга кирәк. Әнигез күз табибына вакытында барса, яхшырак булыр. Башлангыч чордагы тайпылышларны төзәтү җайлырак бит.

Ерактан начар күрү сәбәпле, табиб әниң күзенә лазер белән коррекция ясарга тәкъдим итте. Әнигә инде 55 яшь.

Операциянең файдасы булыр микән?

Хрусталикның һәм күздәге башка структураларның яшь белән бәйләүгә аркасында әлеге операциягә чикләр бар. Күзгә диагностика ясагач каршылыктар табылмаса, әлеге процедураны 45 яшәтән соң да ясарга була. Тәҗрибәле, квалификацияле табиб-офтальмолог тулы тикшерүләр уздырганнан соң гына шундый карар кабул итә. Хрусталик чак кына томаланган булса да, лазерлы коррекция ясау тыела. Шулай ук пресбиопиядан да бу ысул ярдәмдә арынып булмый. Яшь барган саен кеше якыннан начар күрә башлый, күз күреме зәгыйфьләнә. Шуңа сәбәпле лазерлы коррекциядән соң да теләгән нәтиҗәгә ирешеп булмаса мөмкин. Барыбер күзлек кияргә туры киләчәк. Мәсәлән, укыганда, язганда, вак эшләр башкарганда.

Компьютер артында еш утырырга мәжбүрмен, күзләр арий. Күз төбә дә, күз эчендәге басым да нормада.

Әмма күз күреме – норманың чигендә. Катлауландырмас өчен табиб күзләргә гимнастика ясарга кушты. Алардан, чыннан да, файда булырга мөмкинме?

Ерактан начар күрүне (близорукость) күзләргә гимнастика ясап кына дөвалап булмый. Шулай да миопиянең артуыннан сакланырга мөмкин.

Күзләргә еш авырлык килсә, күзнең мускулларын да спазмнар башлана, уңайсызлык туа. Мускулларны бу йөктән арындыруда – гимнастика бер дигән ысул. Шулай ук гимнастика ясаганнан соң күз алмасында кан йөреше яхшыра, тукумалар кислородка байый. Нәтиҗәдә, астигматизм симптомнары, «коры күз» синдромы кими, күз күреме, фокуска алу эшчәнлегә яхшыра. Ләкин бу эффектка ирешү өчен гимнастиканы даими ясарга киңәш итәм.

Күзләргә гимнастика күнегүләре ➤

СОРАУ—ҖАВАП

Кадерле укучылар!

«Сорау–жавап» рубрикасына сездән сораулар кабул итәбез.

Жавап бирүче белгечләр: педиатр, гинеколог, стоматолог, невролог, хирург-ортопед, кардиолог, иммунолог-аллерголог, гастроэнтеролог, эндокринолог, офтальмолог һәм башкалар.

Үзегезнең һәм балаларыгызның сәламәтлегенә кагылышлы сорауларыгызны – 8 (843) 2-22-09-77 телефоны аша,

Казан шәһәре, Декабристлар урамы, 2 нче йорт адресы буенча яисә ssuum@yandex.ru электрон адресына «Сорау–жавап» дип язып җибәрә аласыз.

**Сорауларга Республика
балалар клиник хастаханәсенең
табиб-педиатры
Ләйсән НОТФУЛЛИНА
җавап бирә.**

Баланы чыныктырырга тырышабыз, сирәк авырый. Хәзер аңа 3 яшь. Өйдә дә, машинада да кондиционер кулланабыз. Аның балага зыяны юкмы?

Балага ничә яшь булуга карамас-тан, кондиционерның аның организмы өчен зыяны юк. Киресенчә, ул булмәдә комфортлы микроклимат булдырырга ярдәм итә. Иң мөһиме – аны куллану кагыйдәләре буенча урнаштырырга, дәрәс итеп көйләргә кирәк, бала туңарлык булмасын. Фильтрларын вакытында чистартырга, алыштырып торырга онытмагыз. Шулай эшләгәндә кондиционер ярдәмендә бала өчен уңайлы температура режимын саклай алырсыз.

Диңгезгә барырга җыенабыз. Көннең күп өлеше, әлбәттә, су янында узачак. Пляжда булганда балага юеш купальник белән йөрергә ярыймы? Тиз кибә бит ул.

Су коенып чыкканнан соң юеш киемнәрне корыларына алыштыру яхшырак булыр. Алар бала өчен уңайсызлык тудыра. Ул туңарга, салкын тидерергә мөмкин. Шулай ук дым бактерияләрнең, гөмбәчкләрнең үрчүенә китерә, алар баланың җенси органнарына күчеп, бәвел бүлеп чыгару системасы авыруларына китерергә мөмкин.

Жәй көне бала салкын су эчертүне сорый. Жылытканны күрсә, елый, салкынны бирегез, ди. Эсседә салкын су эчүнең зыяны нидә?

Эсседә салкын эчемлекләр белән мавыгырга киңәш итмим. Теш эмаленең, өске сулыш юлларының, ашкайнату системасының кискен туңуына китерә бу. Нәтиҗәдә, салкын тиеп бала авырырга мөмкин. Бала эчкән су бүлмә температурасында булырга тиеш.

Жиләккә барганда балаларны да ияртәбез.

Жиләкне шундук өзеп ашыйлар. Аны юып торырга мөмкинлек тә юк. Юмыйча ашау зыянлы-дыр инде?

Кырда җыйган җиләкләрне юып ашарга кирәк. Анда төрле бөҗәкләр, кимерүчеләр, җәнлекләр йөри бит. Ә алар төрле инфекция, паразитлы авырулар йоктыручы булырга мөмкин. Шул рәвешле балада токсик инфекция башлану куркынычы бар. Аннан тагын яңгыр белән җиләкләрдә авыр металл тозлары утырып калуын да искәртәргә кирәк. Шуңа күрә җиләкләрне юмыйча ашамагыз.

**Нәниләргә күчтәнәч!
Телефон камерасын QR-кодка якынайтып,
аудиоформатта язылган әкиятне
балагызга тыңлатыгыз.**

КОМПЛИМЕНТ ӘЙТӘМ...

Эчкерсез мактауның кәеф күтәргәнән һәм бәхетлерәк иткәнән барыбыз да беләбез инде. Әле ул сәламәтлеккә дә уңай йогынты ясый икән. Бу вакытта безнең организм «бәхет гормоны» – окситоцин бүлөп чыгара. Бер матур сүз йолдызларга алып менеп китәргә мөмкин. Элемтә булдыру, кешегә карата жылы мөгамәлә күрсәтүнең иң гади ысулы – күңелгә үтөп керерлек комплимент ясау! Әйләнә-тирәдәгеләргә мактау сүзе әйтәргә һәм... комплимент кабул итәргә өйрәнгез. Күпчелек хатын-кызлар мактау сүзен бөтенләй кабул итә белми, тизрәк аклана башлый. «Комплиментны лаеклы кабул итә белү дә этикетның бер кагыйдәсе», – ди дөнъяви, бизнес этикеты һәм протокол буенча белгеч Гөлнәз ГАЛИУЛЛИНА.

?

Комплиментның нинди төрләре була?

«Син чибәр», «Елмаюң бик матур» дип әйтү генә комплимент түгел. Аның төрләре бик күп. «Сине күрүемә шатмын», «Мин сине шундый сагындым» дию дә эчкерсез мактау сүзенә керә. Хәтта елмая да комплимент булып санала.

?

Комплиментларны ничек дөрес әйтәргә?

Ул иң элек чын күңелдән булырга тиеш. Ясалма була икән, бу инде – ялагайлану. Ышаныгыз, ул бик нык сизелә. Комплимент әйткәндә «бүген» сүзен кулланмау хәерлерәк. Аның урынына «аеруча» дип әйтегез. Комплиментны ышанычлы тонда, елмаеп әйтегез, һәм ул урынлы булсын. Артык эмоциональ дә булмагыз, ул театраль эффект төсмере бирә. Мимикагыз, хәрәкәтләрегез дә сүзләрегезгә тәңгәл килсен. Ирониягә тамчы да ишарә сизелмәсен. Мактау сүзләрен әйткәндә штамплардан сакланыгыз. Сүз уңаеннан гына комплимент әйтү этикет буенча дөрес түгел.

?

Мактау сүзләрен ничек дөрес кабул итәргә?

«Әйе, үзем дә беләм» йә «Әйе, мин шундый» дип әйтә күрмәгез берүк. Бу сүзләр сезне тәкәббер итеп күрсәтәчәк. «Юк инде, алай ук түгел, арттырасыз», «Бу күлмәгем иске инде, үземә ошамый да» ише җаваплар үзбәяң түбән булуы турында сөйли. Комплимент ишетсәң, елмаеп, «рәхмәт» дип әйтәргә өйрәнгез. Әдәплелек билгесе күрсәтеп, үзегез дә ул кешенә мактап алу җаен табыгыз.

?

Мактау сүзләрен кире кагу этикет буенча урынлымы?

Табигате буенча хатын-кыз – чәчәк. Ул һәрвакыт игътибар үзәгендә булырга, шуңа өйрәнергә тиеш. Комплименттан соң гүзәл затларның кәефе күтәрелә, ул тагын да матурлана. Нич тә уңайсызланмагыз! Аны сорап алмыйсыз, сезне күргән йә аралашу вакытында әңгәмәдәшегездә сезгә карата соклану туа. Ул аны чын күңелдән ирештерә. Шуңа күрә мактау сүзләрен кире кагарга ярамый. Урынсыз булудан битәр, хатын-кызның үзен яратмаганын күрсәтә ул.

?

Ир-атларга ничек дөрес комплимент ясарга?

Кагыйдә буларак, ир-атлар шәхси сыйфатларына кагылышлы мактау сүзләрен ярата. Мәсәлән, «Син чын герой», «Дөрес карар кабул итүеңә шигем юк иде», «Син бик көчле» кебек сүзләр ир-атлар өчен психологик витамин. Шундук үзләренә карата ышанычлары артчак.

?

«Ничек соң сезгә?», «Сезгә ошыйммы?» дип, әйләнә-тирәдәгеләрнең игътибарын җәлеп итү әдәплелекме?

Нич тә ярамый. Комплиментны бервакытта да сорап алмыйлар!

?

Чәчәккә мактау сүзләренә ничек җавап бирергә?

Бу очракта иң шәп корал – елмая. Мондый төр «мактауларга» игътибар итмәскә өйрәнгез.

Фригидлыкның билгеләре

- Женси теләкнең кимүе. Вакытлыча йә һәрвакыт сексуаль уйлар, теләкләр булмау, эротик төшләр кермәү, көчле затларга карата тулаем битарафлык.
- Женси дәртнең бозылуы, ягъни назларга тәннең «жавап бирмәве». Женес органның корылыгы. Аналык жиңсәсенә кан йөгөрүгә карамастан, көчле дәрт хисе уянамау.
- Оргазм булмау.
- Кече оча сөяге органның ялкынсынулы авырулар һәм женси юл белән бирелә торган инфекцияләр булмаса да, яынлык вакытында авырту тою. Моның аркасында хатын-кыз яратышудан бөтенләй баш тартырга мөмкин.

«Салкынлык»ка китергән ике төп сәбәп

Физиологик. Тумыштан женси системаның камил булмавы йә гинекологик авырулар. Шулай ук эндокрин система эшчәнлеген бозылу, аналык жиңсәсендәге жәрәхәтләр, үзәк нервтагы авырулар да сәбәпче булырга мөмкин. Кайбер хатын-кызларда ретардацион фригидлык та була. Алар женси тормыш башлангач, бик соңлап кына ләззәт ала башларга мөмкин. Шулай ук озак вакыт яынлык булмау да «салкынлык»ка китерә, чөнки рефлекслар әкрәнләп сүнә.

Психологик. Кызларны балачакта артык кырыс тәрбияләү, үсмер чакта сексуальлегенә һәр чагылышын бетерү, өлгергәч, фригидлыкка китерергә мөмкин. Бу – тәрбиядә бик мөһим пункт. Оялу – тәннәр яратышканда зур киртә тудыра. Иреңә ышаныч булмау да – «салкынлык»ка сәбәп. Гомумән, эш шартлары, түбән керем дә тәэсир итми калмый. Шулай ук либидо төшүгә стресс та гаепле. Шуны онытмаска кирәк: хатын-кыз – гормональ фонга бәйлә зат. Бала тапкач, климакс вакытында дәрт югалырга мөмкин.

Фригидлык – сексуаль салкынлык, хатын-кызның ир-атка карата теләге юк, наз һәм женси мөнәсәбәтләрдән ләззәт алмый, оргазмга ирешми. Табиблар билгеләвенчә, женси тормышынан канәгать булмаган хатын-кызлар стресска, күңел төшенкелегенә бирелүчән. Хатын-кызны дәртләндерә алмаган, секс техникасын белмәгән, «бер тапкыр сыйпап ал да – нәтижәсе булыр» дигән принцип белән яшәгән ялкау һәм эгоист ирләр «салкын хатын-кыз» төшенчәсен үзләрен аклар өчен куллана. Әмма фригидлык термины медицинада сексуаль функцияләр бозылуны күздә тотып, аның физиологик һәм психологик сәбәпләре бар. Кайвакытта хатын-кызлардан: «Ул – тормышта мөһим нәрсә түгел», «Моңа кадәр яшәдем, яшәрмен әле», дигән сүзләр ишетәсең. Бу, әлбәттә, һәркемнең шәхси эше. Әмма шуны онытмаска кирәк: тәннәрнең яратышуы кешенең физик, психологик сәламәтлегенә, кәефенә уңай тәэсир итә.

Ир-ат колагына

Фригидлыкны бары тик хатын-кыз проблемасы дип әйтү дөрес түгел. Моннан ир-атлар да газәпләна. Игътибарлырак, кайгыртучанрак, назлырак буласы урын-да алар үпкәлиләр, хатыннарын гаеплиләр. Үзләрен болай тотулары күп очракта эгоистлыктан түгел, ә фригидлык турында мәгълүматлары булмаудан ул. Дәртләнү графигын төзесәк, ирләр очрагында көкрә сызык кисәк кенә өскә таба үсә һәм кисәк кенә төшә. Ә хатын-кызларда ул акрынлап кына өскә менә һәм әкрән генә төшә. Хатын-кыз дәрте-нең бу үзенчәлеген белмәгән ирләр кайчак хатыннарын салкынлыкта гаепли. Яратышкан вакытта ир-атка бервакытта да ашыгырга кирәкми: озаклап әзерләр-гә, дәрт уятырга кирәк. Хатын-кызлар бу вакытта бик нәзберек була: кечкенә генә бер гамәл, сүз дә аларны дөрләтеп жибәрә йә дәртен бөтенләй сүндерә. Хатыныгызны берничек тә дәртлән-дерә алмыйсыз икән, бу хакта уртага салып сөйләшүдән кыенсынмагыз. Бергәләп хәл итү юлларын эзләгез, белгечкә барыгыз. Сөйгәнненең ярдәмен һәм кайгыртучанлы-гын тою – хатын-кыз өчен зур бер тера-пия. Үзара ышаныч булганда гына әлеге проблеманы хәл итәрсез. Күп очракта фригидлыкны дөвалап була.

Профилактика

- Аның кагыйдәләре бик гади:
- ял һәм йокы режимын саклагыз;
 - массаж, медитация техникасын куллангыз;
 - гаилә конфликтларын озакка сузмый хәл итегез. Гаиләдә жылы мөнәсәбәтләр булсын;
 - даими рәвештә гинекологка күренеп торыгыз;
 - бала тапканнан соң тернәкләнү белән шөгыльләнәгез, иң элек оча сөяге төбе мускулларын ныгытыгыз;
 - социаль яктан актив булыгыз. Үз-үзен караган, тормышта актив, кызыксынулар белән яшәгән, аралашу мохите киң булган хатын-кызлар фригидлыктан бик сирәк интегә.
 - сексуаль тормышыгызда да бертөрле-лектән качыгыз. Партнерны алыштырып торыгыз дигән сүз түгел бу. Яраткан кеше-гез белән дә экспериментлар ясап, төрлө хис-тойгылар кичереп була.

2023

ГОД НАЦИОНАЛЬНЫХ КУЛЬТУР И ТРАДИЦИЙ
МИЛЛИ МӘДӘНИЯТЛӘР ҺӘМ ГОРЕФ-ГАДӘТЛӘР ЕЛЫ

Сарай- бәләш

Тансыкка гына, туй, никах кебек олы мәҗлесләргә пешерелә торган татлы камыр ризыклары арасында сарай-бәләш тә бар. Исеменнән үк затлылыгы сизелеп торса да, әзерләве артык катлаулы түгел. «Хатын-кыз галәме»нең бүгенге кунагы Гөлшат СӘМИГУЛЛИНАга ияреп, сез дә бик җиңел генә пешерә аласыз бу десертны. Гөлшат – Самара өлкәсенең Яңа Мансур авылы кызы. Алтынчы сыйныфка кадәр үз авыллары мәктәбендә укып, халкыбызның милли гореф-гадәтләрен дә, милли ашларын да кечкенәдән белеп үсә. Әнисе Саимә апаның кул арасына керә башлаганнан бирле аш-су янында кайнашкан кыз киләчәк тормышын да шушы өлкә белән бәйли – Чаллының 117 нче һөнәри училищесын тәмамлап, повар-кулинар белгечлеге ала. Ризыкларның төрлесең әзерли ул, шулай да күңеленә иң ятышлысы – үзбәкнең милли ашларыбыз. Бүген безгә өйрәтә торган сарай-бәләш белән кунак табыннарын бизи Гөлшат ханым. «Хәзер беркемне дә ризык белән гажәпләндерә алмыйсың. Ә менә әлеге десерт бик үзенчәлекле», – ди ул. Белгән эшне күтәрәп йөрисе юк, ди безнең халык. Әйдәгез, бергәләп сарай-бәләш пешерергә өйрәник әле!

Кирәк

(камыр өчен) 800 г бодай оны / 1 стакан сөт өсте (сливки) / 0,5 стакан су / 2 йомырка / 50 г эрелтелгән атланмай / бер чеметем тоз.

(эчлек өчен) 600 г әстерхан чикләвегенең төше / 300 г шикәр комы.

(ширбәт өчен) 1 стакан су / 2 стакан шикәр комы.

«Видеоны карар өчен смартфонның камерасын QR-кодка якынайтыгыз.
Фото һәм видео: Анна Арахамия

Эш барышы

■ Оңга сөт өстө, су, тоз салып, йомырка сытып, камыр басабыз. 1-2 аш кашыгы эретелгән атланмай кушабыз. Бер аз гына чай содасы да өстөп жибәрә аласыз. Камыр токмачныкынан йомшаграк булырга тиеш. Әзер камырны жиде тигез кисәккә бүлөбөз.

■ Әстерхан чикләвеген ваклайбыз. Төөлгән чикләвеке тирән савытка салып, шикәр комы белән катнаштырабыз. (Борынгы рецепт буенча шикәр комы чикләвек белән тигез алынырга тиеш, ләкин алай артык баллы булачак.) Эчлекне жиде өлөшкә бүлөбөз.

■ Жиде кисәк камырның берсен таба читеннән чыгып калырлык итеп жәябөз. Табаны майлап, әзер жәемне салабыз, чит-читләрен тигезлибөз. Камырны эретелгән атланмай белән мул итеп майлайбыз һәм өстенә эчлекнең жидедән бер өлөшен сибәбөз.

■ Икенче кисәкне дә жәеп, эчлекнең бер өлөшен шуның өстенә сибәбөз. Жәемнең чит-читләрен күтәрә төшөп, кул белән жыеп бәрәбөз. Чынаяк тәлинкәсә зурлыгында гына калган камырны табадагы жәем өстенә салабыз.

■ Калган камырларны да шулай бөрөп, берсе янына икенчесен куя барабыз. Эчлек артып калса, өстеннән сибәбөз. Камырның таба читеннән чыгып калганын бөлөш өстенә каплайбыз. Сарай-бөлөш артык кызу булмаган мичтә 40–50 минут чамасы пешә. Өстө аллангач, мичтән алабыз.

■ Калын төпле кәстрүлдә су һәм шикәр комынан ширбәт кайнатабыз. Рецепт буенча 1 стакан суга 3 стакан шикәр алынырга тиеш, без күләмен бер аз киметтек. Ширбәтне кайнар килеш пешкән бөлөш өстенә сибәбөз һәм тагын бер азга мичкә куеп алабыз.

■ Әзер бөлөшне табасында килеш суытып, кечкенә кисәкләргә бүлөбөз. Шакмаклап та турарга мөмкин. Суынган сарай-бөлөшне кайнар чәй белән табынга чыгарабыз.

Бүгөн ташкабак үсмәгән бакча юктыр, мөгаен. Ташкабак – универсаль яшелчә. Пешерсәң дә тәмле, кыздырсаң да, икрасын ясаһаң да, тәбә, аш, боткаларга куһсаң да...

Ташкабакны озаграк саклар өчен

- Сабак очын эретелгән парафинга тыгып алырга була. Шулай иткәндә, ул череми.
- Ташкабак салынган тартманы жылылык приборларыннан ераграк тотыгыз. Аның өчен гадәти бүлмә температурасы һәм гадәти дымлылык яхшырак.
- Ташкабакны караңгы урында сакларга кирәк. Туры караган кояш нуры һәм жылылык аркасында, эчендәге орлыклары шыта башлый.
- Һәр яшелчәне аерым саклау отышлы. Уңыш әллә ни күп булмаса, ташкабакның һәрберсен аерым-аерым кәгазьгә төреп куя аласыз. Мондый мөмкинлек юк икән, араларына катыргы кәгазь кыстырыгыз. Ташкабакны дымланудан саклар өчен, тартмага коры пычкы чүбе яки салам салырга мөмкин.

Камилә
ДИМӨХӘММӨТОВА

Ташкабактан вафли

Тиз һәм жиңел әзерләнгә өстенә, ташкабак В₁, В₂, РР, С витаминнарына да бай. Сары төстәге ташкабак антиоксидантларга – лютеин һәм зеаксантинга аеруча бай булуы белән аерылып тора. Моннан тыш, ташкабакта тупас жеппселләр аз, шунлыктан аны ашказаны белән проблемалары булган кешеләр дә куллана ала. Андагы йомшак азык жеппселләре организмнан артык суны һәм токсиннарны чыгара.

Ташкабакның бәвел кудыру үзлегә билгеле. Бу – аның калийга бай булуы белән аңлатыла, чөнки калий тозлар алмашын көйли, артык сыеклыктан арынырга ярдәм итә.

Өлеге яшелчәне даими кулланы атеросклерозны кисәтергә булыша. Составында пектин күп булуы белән йөрәкне һәм кан тамырларын ныгыта.

Ташкабакның тагын бер файдалы үзлегә – үт бүленеп чыгуны яхшырту. Үтнең тиешенчә бүленеп чыгуы ташлар барлыкка килүне һәм өлеге органның ялкынсынуын булдырмый.

Ташкабакта калорияләр аз, ул теләсә кайсы диета белән яраша ала. 100 г ташкабакта нибары 20 ккал. бар, аксым – 1,2 мг, май – 0,2 мг, углеводлар – 3,12 мг.

Өлеге файдалы яшелчәдән күптөрле файдалы һәм тәмле ризыklar әзерләргә мөмкин. Без исә вафли пешереп карарга тәкъдим итәбез. Мондый вафли эремчекле сыр, жиңелчә генә тозланган балык белән иртәнге аш өчен әйбәт. Бердән – тәмле, икенчедән – файдалы һәм туклыклы да.

Кирәк

2 зур булмаган ташкабак / 2 аш кашыгы эремчекле сыр / 2 йомырка / вак угычтан уылган 50 г сыр / 6-7 аш кашыгы дөгә оны / төмөнчә тоз / теләгән кеше кипкән сарымсак, итальянча аштәмләткөч үләннәр куллана ала.

Әш барышы

- Ташкабакны угычтан уып (яшь булса, кабыгы белән уарга була), 5-7 минуттан кул белән суын сыгып алабыз.
- Барлык ингредиентларны бергә катнаштырабыз. Күе масса барлыкка килергә тиеш. Аны майланган вафли табасына салып пешерәбез.
- Вафли табасы булмаса, коймак кебек, табада гына да кыздыра аласыз.

Кайчагында биологик яшебез психологик яшебез белән чагышмый. Кырыкка житеп тә күңеленнән сабый булып калучылар бар. Өлкәннәр кебек фидер йөртүче яшүсмерләр дә житәрлек. Әлеге тестны узып, үзегезнең психологик яшегезне ачыкый аласыз. Сорауларга җавап биргәндә үзегезгә туры килгән варианты түгәрәк эченә ала барыгыз.

Сезгә үз тәнегез ошыймы? А. Дөресен әйткәндә, житешсезлекләрем бик күп. Б. Ошамый. В. Ошый. Үз житешсезлекләремне кабул итәргә өйрәндем.

Эшегезне яратып башкарасызмы?

А. Ошатып башкарам. Б. Эшләргә яратмыйм. В. Нәрвакыт яратам димим, ләкин кайчагында (андый очрак сирәк була) эшемне бик ошатам.

Эшегез уңышлы килеп чыкса? А. Үз-үземә куйган бәям үсеп китә. Б. Гаҗәпләнәм һәм шатланам. В. Шулай булырга тиеш иде дип кабул итәм.

Бик җитди эшлекле мәсьәләне тиз генә хәл итәсе булса? А. Мөмкин кадәр тизрәк мөстәкыйль хәл итәргә тырышам. Б. Башкалардан ярдәм сорыйм, хәл итүне башка кешегә йөкләү җаен карыйм. В. Ничек яхшырак хәл итеп буласын уйлар өчен, берәзгә кичектереп торам.

Күңелле хәбәр ишетсәгез, беренче мизгелдә сез нишлисез?

А. Исем китмәгән кыяфәт чыгарам. Б. Ышанырга да, ышанмаска да белмим. В. Шатлыгым эчемә сыймый.

Тормышыгыздагы уңышсызлыктар өчен үзегезне гаеплисезме?

А. Бик сирәк. Б. Гепләмим, чөнки ул миннән генә тормый. В. Кайчак булгалый.

Хезмәт хакы алгач, иң элек нишлисез?

А. Кибеткә барып, ошаган әйберемне алам. Б. Иң элек әңгәләргә түләп куям. В. Бер өлешен шунда ук җыеп куям, ул акчаны тотмыйм.

Авырып киткән очракта нишлисез?

А. Үзлегемнән дәваланам. Б. Чиргә исем китми, узар әле, дим. В. Тизрәк табибка күрәнәм.

Кайсы гыйбарә сезгә якынрак?

А. Ахыры яхшы беткән һәрнәрсә яхшы. Б. Ничек бар шулай кабул итәргә. В. Ни генә булса да, яхшыга.

Хыялыгыз бармы? А. Киләчәккә план коруны өстенрәк күрәм, юкка хыялланмыйм.

Б. Әйе. Хыялланырга бик яратам.

В. Хыялларымны тормышка ашырып бетердем инде, башка хыялым юк.

Нәтиҗә ясыйбыз.

Җавапларның күпчелеген «А» варианты тәшкит итә икән, сез «яшүсмер» төркеменә керәсез. Димәк, комплексларыгыздан арынып бетмәгәнсез, үз-үзегезгә ышанычыгыз аз.

Яшүсмерләргә хас максимализм да бар сездә.

Бу төркемгә керүчеләр бик яхшы манипуляторлар, үз гамәлләрен анализларга яратмыйлар, артка борылып карамыйлар. Күбрәк «Б» вариантын сайласагыз, сез әле – «бала».

Сорауларның 90 процентына «Б» варианты җавапларын сайлаган булсагыз, сез гомумән дә «сабый».

Психологиядә мондый кешеләрне билгеләр өчен «Петр Пен» дигән термин кулланыла.

Бер яктан, алар – самими сабый, икенче яктан – эгоцентрик монстр, гүя дөнья алар тирәли генә әйләнергә тиеш.

«В» варианты өстенлек итсә, сез – өлгергән, мөстәкыйль шәхес.

Әлеге төркемгә керүчеләр күңел ачарга яратмый, үзгәрешләрдән курка.

Планнарны күп ел алдан төзеп куялар һәм шулардан читкә тайпылмаска тырышалар.

Бик җаваплылар, төгәлләр.

Кучкар. Оештыру талантыгыз алгы планга чыгар. Иҗади проектлар, ниндидер үзәнчәлекләр эш белән шөгыльләнәр өчен яхшы вакыт. Бизнес өлкәсендәгеләргә игътибарны арттырырга кирәк булыр. Авантюралардан ерак торыгыз.

Үзгөзбозау. Кыска гына тукталыш ясап, ял итеп алыгыз. Уңышка ирешү өчен тактиканы берәз үзгәртәргә туры килер. Кемгәдер ярдәмгез кирәк булчак, моңа күп көчегез китәр. Рухи яктан – киеренке ай.

Игезәкләр. Бары алга – куйган максатларга! Бер адым да чигенмәскә! Йолдызларның күрсәтмәсе әнә шундый. Мәгълүматларга игътибарлы булыгыз. Хәзер урнаштырган элементлар озын гомерле. Үзгәрешләр өчен кулай чор.

Кысла. Карьера үсешен кайгырткан Кыслалар максатларына ирешәчәк. Матди якны яхшырту өчен күп көч сарыф итәрсез. Алган мәгълүматларны ныклап тикшергез, ярык тагарак янында калуыгыз бар.

Арыслан. Кәефегез күтәренке, тормышыгыздан тәм табар өчен бернинди дә комачаулык күрәнми. Эшлекле һәм уңышлы ай. Яңа проектларга, иҗади эшләргә курыкмыйча тотына аласыз. Активрак булыгыз.

Сәмбелә. Ыгы-зыгылы чор. Күңелсез хәлләргә тарымас өчен, тагын да игътибарлылык сорала. Көчегезне сакларга тырышыгыз. Яңа идеяләргә тормышка ашыруны берәз кичектереп торыгыз, башлаган эшне төгәлләр өчен уңышлы ай.

Бизмән. Уңыш юлында катлаулы киртәләр үтәргә туры килер. Сынаулар юкка гына бирелми, алар чыныктыра, акылны чарлый. Көчләрегезне юкка-барга сарыф итмәгез, алда яңа проектлар көтә. Инициатива күрсәтәргә туры килер.

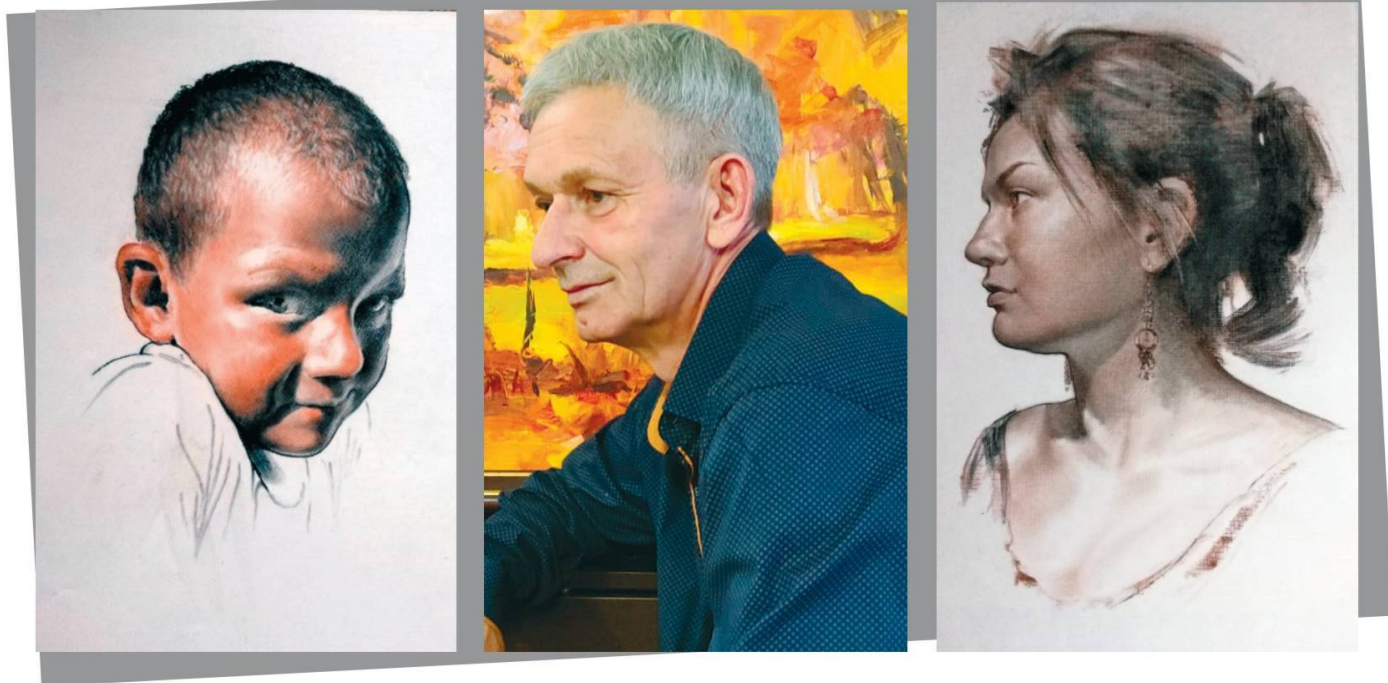
Чаян. Отышлы якларыгызны мөмкин кадәр күбрәк күрсәтәргә омтылыгыз. Эшегез игътибар үзгәндә торыр. Карьера үсеше җиңел генә бирелмәс. Тоткан юлыгыздан тайпылмасагыз, уңыш сезнең якта булчак.

Укчы. Теләкләрегезгә артык иркенәргә ирек бирмәгез. Бар нәрсәдә чама белегез. Нәртөрле авантюралардан, шикле гамәлләрдән ерак торыгыз хәерле. Бу айда йолдызлар аеруча сак булырга киңәш итә.

Кәҗәмөгез. Комфорт зонасынан чыгарга туры килер. Эштә, социаль һәм иҗтимагый өлкәдә үзгәрешләр көтелә. Карарларны тиз кабул итеп, аларны тормышка мөмкин кадәр тизрәк ашырырга кирәк булыр.

Сукояр. Тотрыксыз ай. Әллә нинди уйламаган мәсьәләләргә хәл итү белән мәшгуль булырсыз. Иң мөһиме – үз көчегезгә ышаныгыз, читтән ярдәм көтмәгез. Күптән күрешмәгән дусларыгызны очрату ихтималы зур.

Балыклар. Көтелмәгән вакыйгаларга һәм күңелле сюрпризларга бай ай. Үзегез өчен ер-яңа өлкә ачарсыз, яңа мөмкинлекләр барларсыз. Шулу вакытта боларны шик призмасы аша уздыру комачауламас, ялганга юлыгу куркынычы бар.

ВИРТУОЗ РӘССАМ

Пианист һәр көн күнекмәләр ясаса гына оста музыкант булып кала, ә рәссам?! Ул да нәкъ шулай: һәр көн сурәт ясарга тиеш. Бары тик шушы кагыйдә буенча яшидер дә инде ул күренекле рәссамнар. Искиткеч талантлы рәссам Радик Минһажев әсәрләрен дә күрү белән үк сокланудан тын каласың. Ничек жиңел итеп ясалганнар дип уйлыйсың! Аның бик тыйнак булуын да исәпкә алырга кирәк әле... Миңа калса, талантының дәрәжәсен күрсәтеп торучы шушы әсәрләре буенча гына да ул Татарстанның халык рәссамы исеменә лаек.

Радик Вакыйф улы 1963 елның 4 июнендә Әлки районы Карамалы авылында туган. 1982 елда – Казан сынлы сәнгать училищесын, 1990 елда Харьков сынлы сәнгать-сәнәгать институтын уңышлы тәмамлаган. Оста 1990 елда – Россия, 2001 елда Татарстан Рәссамнар берлегенә кабул ителгән. 1990 елдан Чистайда яши.

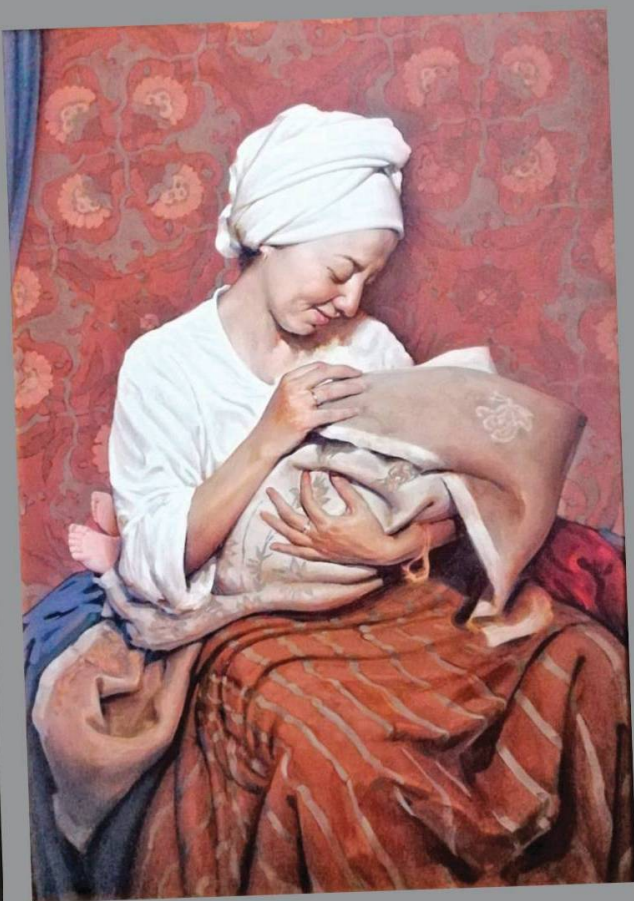
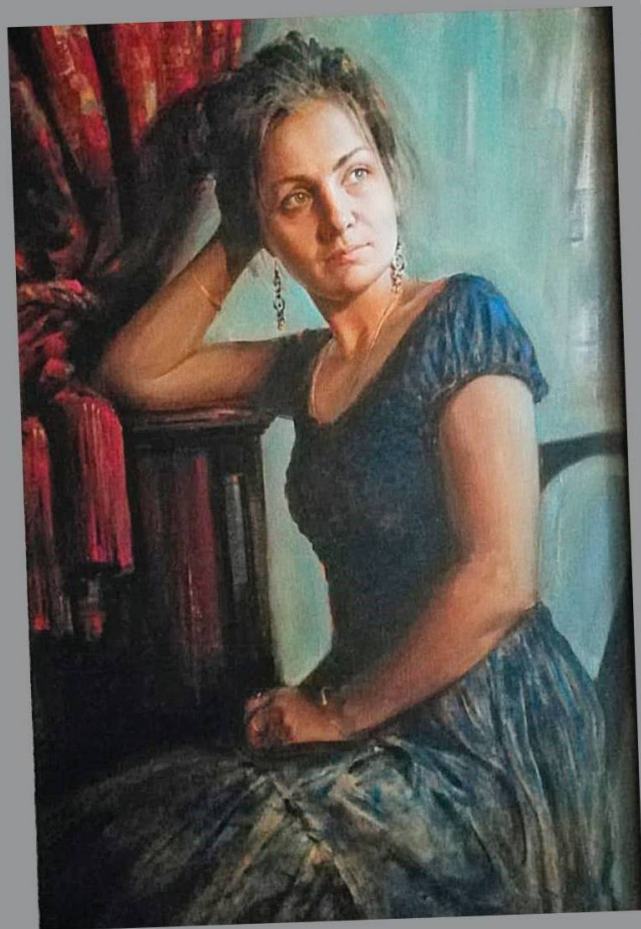
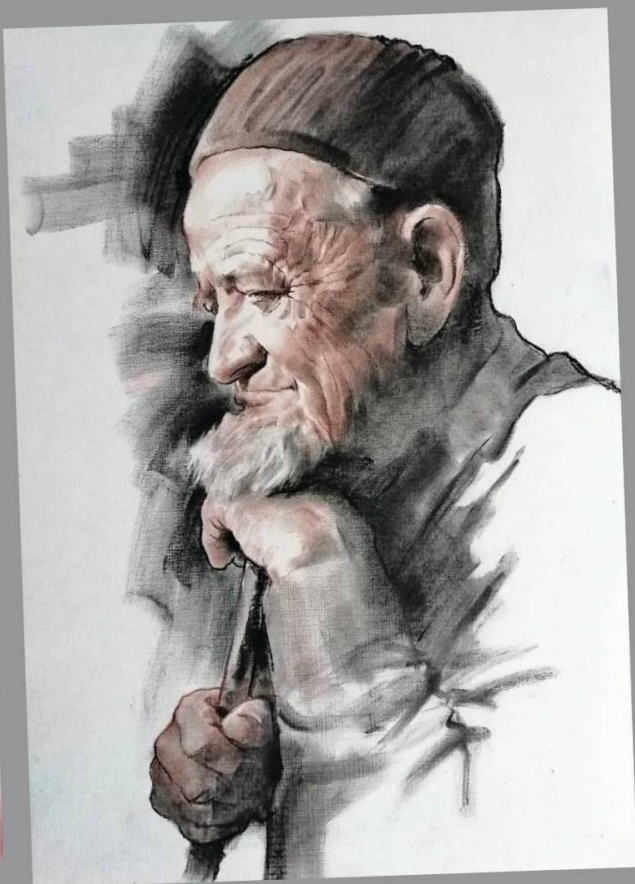
Ул бар төр жанрларда да ижат итә. Пейзажлары, сюжетлы тематик картиналары, натюрмортлары, портретлары, интерьер белән бәйлә ижат эшләре – һәммәсә дә бары мактауга лаек, алар майлы һәм акварель буяулар, пастель кулланып ясалган. Татарстанның атказанган сәнгать эшлеклесе 1991 елдан алып күп күргәзмәләрдә катнаша. Шәхси күргәзмәләре дә һәрчак зур уңыш белән үтә. Күп ижат бәйгеләрендә жиңеп чыккан оста ул.

Сәнгать сөючеләрнең күңеленә хуш килгән график әсәрләре каләм, күмер, сангина, кара соус, сепия кулланып башкарылган. Радик Минһажев – чын ватанпәрвәр дә. Киндерләрендәге Казан, Әлки, Әлмәт, Чистай, Кырым табигате, шушы якларга хас борынгы архитектура үрнәкләре озака итә калырлык итеп язылган: аларга кешеләрнең ыгы-зыгысы да өстәлмәгән – шөһәр пейзажларына тынлык хас. Ә менә график портретлардагы образлар кирәгеннән артык купшы ясалмаулары белән үк тамашачы күңелен яулый. Кешеләрне гадәти тормышта ничек күрә, шулай итеп ясый торган рәссам ул.

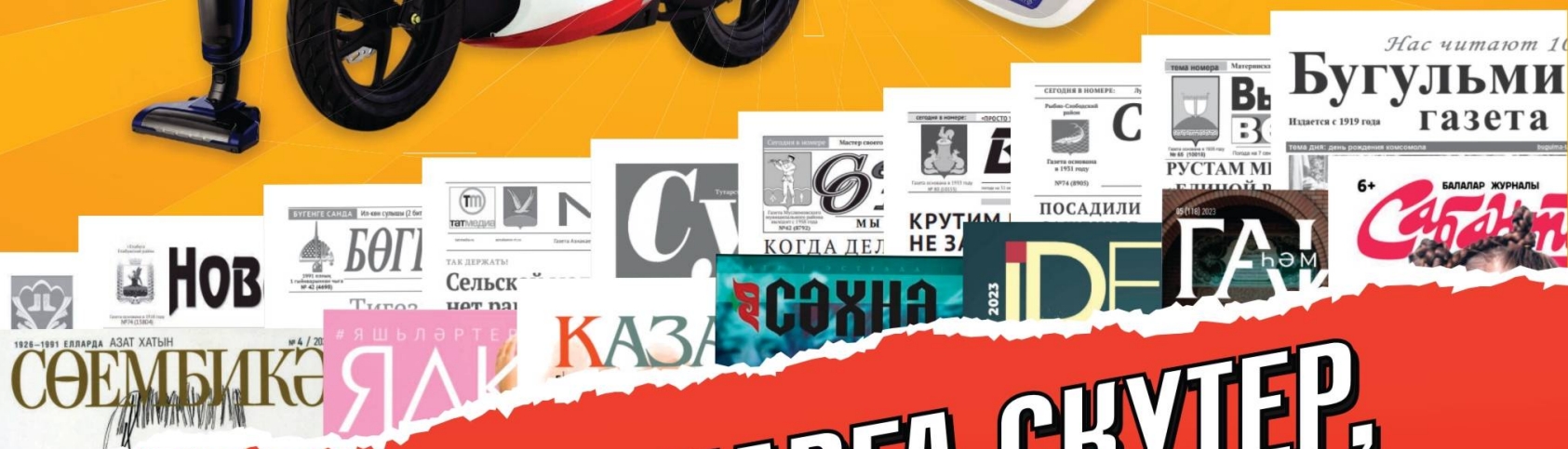
Радик Вакыйф улы ижат иткән хатын-кыз портретларына күз салсаң, алардан да рәхәт бер халәт кичерәсең. Татар хатын-кызларына хас мөлаемлык, матурлык, ихласлык, игелеклелек сыйфатлары балкышын никадәр осталык белән күрсәтә белә ул. Авылда яшәп гади тормыш алып баручы, авыр физик хезмәттән курыкмыйча, үз тырышлыклары белән таулар күчерерлек татар иратларын да шулкадәр дәрәжәдә яхшы аңлап сурәтли! Аның өчен – тамашачы игътибарын модельнең киemenә, тышкы бизәкләренә түгел, ә яхшы яклары ассызыкланган эчке дөньясына юнәлтү күпкә мөһим.

Бу талант иясе безне алдагы елларда да үзенә виртуоз әсәрләре белән шатландырсын. Аның соклангыч ижаты күпләрне матурлык дөньясында илһамландырсын!

Зилә НИГЪМӘТУЛЛИНА

РАДИК МИНҲАЖЕВ

ЯЗЫЛУЧЫЛАРГА СКУТЕР, ТЕЛЕВИЗОР

ҺӘМ БАШКА БҮЛӘКЛӘР
БҮЛӘКЛӘРНЕ УЙНАТУ: 17 АВГУСТ, 2023 ЕЛ

1

ЯЗЫЛ

«ТАТМЕДИА» АҖнең бер газетасына һәм бер журналына языл (акциядә катнашучы басмалар белән tatmedia.ru сайтында танышып була)

2

ЖИБӘР

«Акция» билгесен куеп, язылу квитанцияләренең копиясен безгә 2023 елның 11 августына кадәр жиһәр (телефон номерыгызны язарга онытмагыз!). Адрес: 420066, Казан шәһәре, Декабристлар урамы, 2 яки podpiska@tatmedia.ru

3

ОТ

Телевизор, газончыкыч, вертикаль тузан суырткыч һәм башка бүләкләр от. Иң зур бүләк – скутер! Бүләкләрне уйнату 2023 елның 17 августында узачак

Әлеге чараны оештыручы, кагыйдәләре, бүләкләр саны, уйнату вакыты һәм урыны буенча мәгълуматны tatmedia.ru сайтында белә аласыз. Акция 2023 елның 16 маеннан 20 сентябренә кадәр уздырыла. Гаризалар 2023 елның 11 августына кадәр кабул ителә. Реклама. Яшь чикләве 16+. Бүләкләр рәсәмдәгедән аерылырга мөмкин.